

TURISTIČNO DRUŠTVO POSTOJNA
1883–2023

Sprehod skozi čas 3

Ob 140-letnici Turističnega društva Postojna
Ob 20-letnici Turistične zveze Brkini, Kras, Notranjska

TURISTIČNA ZVEZA
BRKINI
KRAS
NOTRANJSKA

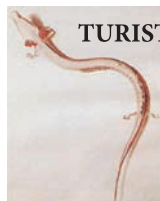
TURISTIČNA ZVEZA BRKINI KRAS NOTRANJSKA
2001–2021

TURISTIČNO DRUŠTVO POSTOJNA
1883–2023

Sprehod skozi čas 3

Ob 140-letnici Turističnega društva Postojna
Ob 20-letnici Turistične zveze Brkini, Kras, Notranjska

TURISTIČNA ZVEZA
BRKINI
KRAS
NOTRANJSKA

TURISTIČNA ZVEZA BRKINI KRAS NOTRANJSKA
2001–2021

VSEBINA

Zbornik

Sprehod skozi čas 3

Ob 140-letnici Turističnega društva Postojna
Ob 20-letnici Turistične zveze Brkini, Kras, Notranjska

POZDRAVI, NAGOVORI

Srečko Šajn, Namesto uvoda, Zahvala	7
Igor Marentič: Spomini na pretekla leta	11
Marjan Batagelj: Preplet dela Postojnske jame in Turističnega društva Postojna	12
Pavle Hevka: Spoštovani člani in članice Turističnega društva Postojna	14
Janez Bogataj: Naravna in kulturna, torej tudi turistična dediščina z veliko začetnico	16
Matjaž Kmecl: Pa ne bo, ni take sorte	17
Danica Zorko: Jubileji	18
Jožef Koren: Iskrene čestitke ob 140-letnici Turističnega društva Postojna	20
Edvard Popit: Festival mladih	21
Branko Janez Rojc: Nekaj misli kartografa ob 140-letnici Turističnega društva Postojna in izdaji jubilejne edicije	22
Tatjana Pregl Kobe: Turizem, navdih, intuicija, modrost in ljubezen Srečka Šajna	23
Andrej Kranjc: Dolgoletno sodelovanje s Srečkom Šajnom ..	24

TURISTIČNO DRUŠTVO POSTOJNA

Alenka Čuk: TURISTIČNO DRUŠTVO V LUČI PRETEKLIH IN SKORAJŠNJIH OBLETNIC

- Uvod	27
- O predhodniku današnjega društva	29
- Društvo za olepšanje Postojnskega mesta in k mestu spadajoče okolice ter za povzdigo prometa s tujci	31
- Po vojni je društvo ponovno zaživelo	32
- Za poživitev obiska Postojnske jame	35
- Prospekt, sekcije in nagradno tekmovanje	36
- Prisiljeni iskati prenočišča	37
- V lepem smrekovem gozdu	38
- Lasten sodobno urejen lokal	39
- Obsežen prospekt Kras in načrt mesta	41
- TIC Postojna, med prvimi v Sloveniji	43
- Delo z mladimi in sekcije	44
- Turistično društvo - pobudnik številnih prireditev	45
- Mednarodni glasbeni festival mladih	46
- Poletne kulturne prireditve	48
- Pustna povorka	49
- Furmanski praznik	54
- Za zaključek	60
- Viri	62
- Turistična zveza Slovenije: Zaslužni prostovoljec, Srečko Šajn, oče imena revije <i>Lipov list</i>	63

Furmani o Furmanskem prazniku

Branko Berdajs, Klara Klemen, Peter Rot: PGD Studeno o sodelovanju na <i>Furmanskem prazniku</i>	66
Rafael Premrl: Tradicija in spomini	67
Ivan Žiberna: Razvojno društvo Merišče Merče	68
Janez Kandare: Zdevanje ostrnic na <i>Furmanskem prazniku</i> . .	70
Pavle Štemberger: Tudi klasična dresura na <i>Furmanskem prazniku</i>	72
Danilo Sojer: <i>Furmanski praznik</i>	73

TURISTIČNA ZVEZA BRKINI, KRAS, NOTRANJSKA

Alenka Čuk: Kraško-notranjska turistična zveza in nato Turistična zveza Brkini, Kras, Notranjska	79
- Mesečni in letni koledarji prireditev ter katalogi KRAS in turistične jame Slovenije	81
- Sejem Alpe Adria in Moja dežela – lepa in gostoljubna	83
Slovenska turistična organizacija: Trajnostni razvoj- pravilna usmeritev regije	85
- Skrivnostni kras in turistične jame Slovenije	86
- Nova publikacija SKRIVNOSTNI KRAS – pomemben korak naprej pri skupni promociji destinacije	87
Stanislav Renčelj: Povezani smo bolj učinkoviti	89
Vojko Mihelj: Povezovanje je najpomembnejša usmeritev v turizmu	91

Predstavitev nekaterih društev, včlanjenih v Turistično zvezo Brkini, Kras, Notranjska, ki so se odzvali povabilu k predstavitvi društva

Stane Korenjak: Bloških dvajset	94
Stane Švigelj: Turistično društvo Brest, Brestovica pri Komnu . .	96
Alenka Volk Penko: Kulturno etnološko turistično športno društvo Alojz Mihelčič Harije - Polje, kdo bo tebe ljubil	98
Vojko Mihelj: Kulturno športno turistično društvo Tabor Kalc 1869 Knežak	100
Janez Komidar: Predstavitev Turističnega društva Loška dolina	102
Damijana Škrlj: Turistično društvo Menišija	104
Anita Boštjančič, Ernest Margon, Erika Kovačič: Turistično društvo Pivka – 25 let, 1996–2021	107
Vojko Bauman: Predstavitev Turističnega društva Pudgura . .	110
Aljana Resinovič in Irena Cek Babič: Turistično društvo Rodik	112
David Gombač: Turistično društvo Škocjan	115
Nejc Natlačen: Turistično športno in kulturno društvo Tisa Nanos	118
Mirjam Frankovič Franetič: Društvena dejavnost Turistično kulturno športnega društva Urbanščica iz Vrem	120
ALOIS SCHAFFERATH – REPRODUKCIJE POSNETKOV GVAŠEV POSTOJNE IN POSTOJSKE JAME	
Blaženka First: Postojnska jama v Schaffenrathovem likovnem zrcalu	127

Zbornik

Sprehod skozi čas 3

Ob 140-letnici Turističnega društva Postojna

Ob 20-letnici Turistične zveze Brkini, Kras, Notranjska

Izdala in založila:

Turistično društvo Postojna, Turistična zveza Brkini, Kras, Notranjska, zanju Srečko Šajn

Uredil in oblikoval:

Srečko Šajn s člani uredniškega odbora:

Alenka Čuk, Marica Gombač, Vojko Mihelj, Alenka Volk Penko

Lektorirala: **Andreja Peček**

Prevod poimenovanj gvašev iz nemškega jezika: **Blaženka First**

Avtorji prispevkov:

Alenka Čuk, dr. Janez Bogataj, Marjan Batagelj, Vojko Bauman, Irena Cek Babič, Anita Boštjančič, Branko Berdajs, Blaženka First, Mirjam Frankovič Franetič, David Gombač, Pavle Hevka, dr. Andrej Kranjc, dr. Matjaž Kmecl, mag. Jože Koren, Janez Kandare, Klara Klemen, Erika Kovačič, Janez Komidar, Stane Korenjak, Igor Marentič, Ernest Margon, Vojko Mihelj, Nejc Natlačén, Edvard Popit, Tatjana Pregl Kobe, Rafael Premrl, dr. Stanislav Renčelj, Aljana Resinovič, dr. Branko Janez Rojc, Peter Rot, Slovenska turistična organizacija, Danilo Sojer, Srečko Šajn, Damijana Škrlj, Stane Švigelj, Pavle Štemberger, Turistična zveza Slovenije, Alenka Volk Penko, mag. Danica Zorko, Ivan Žiberna.

Fotografije:

Arhivi društev: Turistično društvo Bloke, Turistično društvo Brest, KETŠD Alojz Mihelčič Harije, Turistično društvo Loška dolina, Turistično društvo Menišija, Turistično društvo Pivka, Turistično društvo Pudgura, Turistično društvo Rodik, Turistično društvo Škocjan, TŠKD Tisa Nanos, TKŠD Urbanščica, Vreme, in še Arhiv Kobilarna Lipica, Arhiv Notranjski muzej Postojna, Arhiv Narodni muzej Slovenije, Arhiv Park Postojnska jama, Arhiv Park Škocjanske jame, Arhiv Slovenska turistična organizacija, Arhiv Turistična zveza Slovenije, Tomaž Lauko, Vojko Mihelj, Jože Požrl, Srečko Šajn.

Grafična priprava: **Miha Dolenc**

Tisk: **Unitis d.o.o., Postojna 2023, 1000 izvodov**

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

061.2:338.48(497.471)(091)

TURISTIČNO društvo Postojna

Sprehod skozi čas 3 : ob 140-letnici Turističnega društva Postojna, ob 20-letnici Turistične zveze Brkini, Kras, Notranjska : [zbornik] / [uredil Srečko Šajn s člani uredniškega odbora Alenka Čuk ... [et al.] ; prevod poimenovanj gvašev iz nemškega jezika Irena Čeh in France Habe ; avtorji prispevkov Alenka Čuk in Janez Bogataj ... [et al.] ; fotografije arhivi društev Turistično društvo Bloke ... et al.] . - Postojna : Turistično društvo : Turistična zveza Brkini, Kras, Notranjska, 2023

ISBN 978-961-96466-0-1 (Turistično društvo Postojna)

COBISS.SI-ID 171579907

TURISTIČNO DRUŠTVO POSTOJNA
1883–2023

Sprehod skozi čas 3

Ob 140-letnici Turističnega društva Postojna

TURISTIČNO DRUŠTVO POSTOJNA
1883 - 2003

Sprehod skozi čas

Ob 120-letnici Turističnega društva Postojna

TURISTIČNO DRUŠTVO POSTOJNA
1883 - 2023

Sprehod skozi čas 3

Ob 140-letnici Turističnega društva Postojna
Ob 20-letnici Turistične zveze Brkini, Kras, Notranjska

TURISTIČNA ZVEZA BRKINI KRAS NOTRANJSKA
2001 - 2021

Naslovnice treh edicij, ki so izšle ob stoti, stodvajseti in stoštirideseti obletnici društva.

Zahvala

Namesto uvoda – utrinek iz mojega otroštva:

Po klancu bele ceste pešachi 'stric', opirajoč se na krivo leskovo palico, z osivelo glavo, polno modrih misli. Slednje mu ne dajo miru, da me ne bi ob srečanju vprašal:

»Fantič'k, kaku je tjebi ime?« »Srečko sem.«

»Čigav pa si?« »Šajnov.«

Bil je povojni čas, turistično društvo je bilo obnovljeno, na novo ustanovljeno (leto 1952); to se je zgodilo okrog njegove 70-letnice.

Danes, ko to pišem za objavo v zborniku, društvo praznuje 2-krat 70 let, to je 140-letnico.

Najprej hvala ustanoviteljem, na čelu katerih je bil Josip Pucich, in članom, ki so januarja 1883 v mrzlem snežnem popoldnevu postavili temelje društveni organizaciji.

Ko spomin pohajkuje, se pogled ustavi na ognjeno rdečem cvetu hibiskusa, rože, ki se bohota ob okenski polici, darilo dragih kolegic in kolegov ob slovesu pred desetletji: Katji, Dijani, Sabini, Kseniji, Branki, Silvi, Vidi, Petru,

Ob tem slavnostnem jubileju društva prijazna, topla, srčna

Z A H V A L A .

Turistično društvo Postojna – ob ustanovitvi leta 1883 se je imenovalo Društvo za olepšavo trga in v povzdigo dohajanja tujcev – je bilo pomemben dejavnik pri razvoju in sooblikovanju turizma na Postojnskem in tudi širše v Sloveniji.

Skromen razmislek skozi čas me popelje k odi občudovanja, hvalnici vsega lepega, bogatega in plemenitega, žlahtnega. K vsem tistim, ki so delovali, sodelovali, vodili ali na svojevrsten način soustvarjali in si prizadevali, da bi popotnik, turist, kar najlepše preživel čas na obisku Postojnske jame, Postojne in drugih lepot, znamenitosti ter zanimivosti krasi in Slovenije.

Obujajo se spomini, porajajo se in se vrstijo drug za drugim. Vso delovno dobo zaposlen pri Postojnski jami sem sočasno začel ljubiteljsko delovati v Turističnem društvu Postojna. Soodvisnost med njima je narekovala, da se je delo nenehno prepletalo.

Janezu ... in tudi zaposlenim v drugih sektorjih, še posebej vodnikom, voznikom in osebju v gostinstvu, ki prijazno strežejo gostom, pa nastopajočim članom orkestrrov ali pa pevskih zborov na mednarodnih festivalih mladih in drugih prireditvah. Hvala vam še enkrat! Zahvala Miranu Fajdigi, generalnemu direktorju Postojnske jame – kajti spominjam se razgovorov z njim, njegovih nasvetov ali potrditev predlogov, med drugim o sofinanciranju dejavnosti društva. Zahvala tudi tedanjemu vodilnemu osebju Miranu Lapanji, Jerku Čehovinu in Janezu Vekarju. Iskrena hvala za sodelovanje sedanjemu vodstvu Postojnske jame, posebej še predsedniku uprave Marjanu Batagelju.

Srčna zahvala sodelujočim pri Furmanskem prazniku. Ko sem pred tridesetimi leti snoval to prireditev, sem se najprej posvetoval z dr. Janezom Bogatajem, danes zaslužnim prof. Hvala tudi dolgoletnemu voditelju in ustvarjalcu programov

PRESEDNIKI TURISTIČNEGA DRUŠTVA POSTOJNA - ustanovni občni zbor 4. september 1952

1. **AVGUST STEPANČIČ**
4. september 1952 - 12. april 1956
2. **dr. FRANCE HABE**
12. april 1956 - 29. maj 1957
3. **SLAVKO HUMAR**
1. junij 1957 - 6. maj 1960
4. **ELO GARZAROLI**
6. maj 1960 - 5. april 1965
5. **MARJAN ŠIBENIK**
5. april 1965 - 3. april 1967
6. **JANKO SEVER**
3. april 1967 - 29. oktober 1973
7. **ing. JANEZ SEDEJ**
29. oktober 1973 - 3. marec 1978
8. **JERKO ČEHOVIN**
3. marec 1978 - 18. marec 1980
9. **MIRAN FAJDIGA**
18. marec 1980 - 7. maj 1982
10. **JERKO ČEHOVIN**
7. maj 1982 - 21. december 1984
11. **SREČKO ŠAJN**
21. december 1984

Ob tem slavnostnem jubileju društva prijazna, topla, srčna **Z A H V A L A .**

Mitu Trefaltu, za predstavitev furmanskih povork pa Janezu Dolinarju, Andreju Hoferju in Marjani Grčman ter mnogim furmanom skozi tri desetletja ... Tudi prostovoljnim gasilskim društvom: Postojna, Hruševje, Studenec in Pudgura, Postojnski

godbi 1808, Postojnsko Bistriški zvezi lovskih družin (za pripravo lovskih golažev ...), Krajevni skupnosti Postojna (tudi za prostor, kjer društvo gostuje) ter Notranjskemu muzeju Postojna. Ob tej priložnosti zahvala Marjanu Nagodetu, ki gostuje v prostorih društva in s tem znatno gmotno podpira delovanje društva.

Zahvala za praznični dogodek:
Predstavljena je bila knjiga Pripoved o življenju in delu Miroslava Vilharja avtorice prof. Brigite Tornič Milharčič. Ob tem smo obeležili 135-letnico Turističnega društva Postojna.
V zahvalo smo avtorici knjige poklonili izvod ponatisa izvirnika Franza Grafa von Hohenwarta Die Adelsberger und Kronprinz Ferdinands-Grotte. Ponatis je izšel ob 160. obletnici odkritja Postojnske jame, 1. izdaja: Postojna, 1978.

Vsako leto nam uspe uresničevati program, ki ga sprejemajo organi upravljanja TD Postojna – z lastnimi sredstvi (najemnina za društveni lokal), sredstvi pokrovitelja Zavarovalnice Triglav, predvsem pa s sredstvi z razpisa Občine Postojna. Zahvaljujem(o) se županu Igorju Marentiču, podžupanu Andreju Bergincu in še osebju uprave ter Jožetu Celinu, direktorju Zavarovalnice Triglav, OE Postojna. Zahvala Policiji Postojna, posebej vodji Bojanu Žolgerju, pa tudi Banki Koper in izvršnemu direktorju Francu Ohnjecu, ki je desetletja neumorno, redno in gmotno podpirala Furmanski praznik.

Janez Posega, soustvarjalec Furmanskega praznika na področju kulinarike in predsednik gospodarske komisije, po podelitvi nagrad lovskim družinam za najboljši lovski golaž

Naklonjena priložnost – zbornik ob 140-letnici TD Postojna – je kot nalašč, da se zahvalim(o) vsem, ki so skozi stoletje ali mnoga desetletja sodelovali ter gmotno in moralno podpirali dejavnosti društva ..., kajti v knjigi zapisano ostane za prihodnje rodove: Štefanu Bratini, iskrivemu sogovorniku, polnemu idej, Janezu Žnidaršiču (ob obisku nas je kot skrben gospodar vedno pobaral, kako gre), Srečku Košniku (kot računovodja je vedno

Podžupan Andrej Berginc in župan Igor Marentič izročata priznanje ...

podporo pri pripravi in izdaji serije katalogov KRAS in turistične jame Slovenije direktorici Maji Pak, vodji sektorja Lučki Letič ter osebju Slovenske turistične organizacije.

Igor Kuret Coretti, dirigent in vodja CEI Youth Orchestra, Edvard Popit, Glasbena šola Postojna, mag. Jožef Koren, župnik in dekan – srčna hvala za sodelovanje pri izvedbi koncertov Mednarodnega glasbenega festivala mladih.

Ob tem slavnostnem jubileju društva prijazna, topla, srčna

Z A H V A L A .

povprašal, kako so društvene finance, ker jih je bilo vedno premalo za izvedbo programov), Jožetu Glažarju (njegov pozdrav ob številnih obiskih društva: Kako ste?), Mileni Novak, dolgoletni tajnici pri KS Postojna, ...

Srčna zahvala sedanjim članom in organom društva.

Iskrena zahvala Turistični zvezi Slovenije, nekdanjemu predsedniku Marjanu Rožiču, glavnemu tajniku Lojzetu Šostru in urednici Lipovega lista Marjetici Gregorčič Novak, vodstvu, sekretarki Karmen Burger ter strokovnemu osebju. Lepa hvala za sodelovanje in gmotno

Miro Golob (na fotografiji) in Lojze Bajc (foto na strani 34), vestna in skrbna tajnika društva

Zahvala gre tudi Ministrstvu za gospodarski razvoj in tehnologijo ter nekdanjemu Ministrstvu za turizem, ki je prepoznalo vlogo in pomen Turističnega društva Postojna in Turistične zveze Brkini, Kras, Notranjska v širšem okolju na področju turizma, saj jima je podelilo status pravne osebe, ki deluje v javnem interesu pri spodbujanju razvoja turizma v okviru turističnega območja.

Zahvala Inštitutu za raziskovanje krasa ZRC SAZU: predstojniku prof. dr. Tadeju Slabetu, Franju Droletu, Leonu Drametu in osebju inštituta. Ob tej priložnosti izrekam iskrene čestitke za 75 let Inštituta za raziskovanje krasa ZRC SAZU.

Na Dnevh slovenskega turizma v Postojni 2021: Pavle Hevka, predsednik TZS, Borut Pahor, predsednik RS in Marica Gombač, vodja TiC-a pri TD Postojna

Naj izrečem prisrčno zahvalo za dolgoletno sodelovanje pri izdaji edicij: akad. dr. Matjažu Kmeclu, akad. dr. Andreju Kranjcu in Maji Kranjc, dr. Petru Habiču, dr. Branku Rojcu in dr. Stanislavu Renčlju.

Ob tem slavnostnem jubileju društva prijazna, topla, srčna

Z A H V A L A .

Iskreno hvala tudi sodelavcem za pomoč pri pripravi zbornika: Alenki Čuk, Marici Gombač, Vojku Mihelju, Alenki Volk Penko, Andreji Peček in Danici Zorko.

Zahvala za podporo in razumevanje mojim najbližjim.

Dolgoletna pustna komisija pri društvu: Sandra Meze (levo), Silva Bajc in Irena Debevec ter Vita Jordan, napovedovalka pustne povorke

TedANJI župan Jernej Verbič: pozdrav pustnim maskam, ob njem Gabrijela Brovč, dolgoletna napovedovalka pustne povorke

Naj mi bo oproščeno, če sem katerega sodelujočega z društvom nehote izpustil, vendar srčna hvala velja tudi njemu, njej ali njim. Zamaknjeno strmim, čista jasna modrina neba, tih šepet blagega vetriča: poslušal sem in slišal, kajti oni so mi govorili:

»Ime naj ne bo višje, večje, pomembnejše od dela.« In kaj naj storim jaz, čakam, da mi povedo.

In preden se stric poslovil, mi reče: »Veš, kaj ti bom še povedal: Bog nam daj navdušenje mladih in modrost starcev.«

Srečko Šajn

Furmanski praznik: dolgoletni vodja povorke in predsednik komisije za propagando, informiranje in prireditve Peter Štefin izroča nagrado pokrovitelja Kras, d. o. o., Šepulje.

Spomini na pretekla leta

Pred nami je zbornik, ki obeležuje častitljivo obletnico Turističnega društva Postojna. 140 let obstoja nekega društva ali organizacije je zagotovo nekaj, kar ni vredno samo omembe, temveč si zasluži svojo publikacijo, v kateri se bo ohranila večina spominov na pretekla leta.

Seveda nikoli ne bomo mogli zabeležiti vseh, se pa v zborniku, ki je pred nami, najdejo najpomembnejši dogodki, dejavnosti in poti, ki jih je društvo skozi leta priredilo, opravilo in prehodilo.

Naše turistično društvo ima res dolgo zgodovino. V občino Postojna je prineslo vrsto pomembnih prireditev, ki so presegle občinske meje. Tu lahko na hitro omenim *Furmanski praznik* in pustovanje kot dve največji društveni prireditvi. Na ta način se krepi druženje občanov, predvsem pa se ime občine Postojna prenaša tako po Sloveniji kot po tujini.

Mednarodni glasbeni festival mladih, pred Predjamskim gradom

Podpredsednik TZS Dominik S. Černjak izroča županu Igorju Marentiču priznanje za najlepši izletniški kraj – Predjama.

Društvo že vsa leta skrbi za turizem, povezovanje, promocijo in ne nazadnje tudi kulturo z organizacijo *Mednarodnega glasbenega festivala mladih*.

Za vse naštetu sta že dolgo gonilni sili predsednik društva Srečko Šajn in Marica Gombač. Seveda pa za njima stoji še več članov društva in podmladka, ki skrbijo, da delo teče nemoteno.

Spoštovani člani in članice Turističnega društva Postojna, čestitam vam ob visoki okrogli obletnici in vam želim še veliko uspešnega dela in seveda sodelovanja v prihodnje.

Hvala!

Igor Marentič,
župan občine Postojna

Preplet dela Postojnske jame in Turističnega društva Postojna

Postojnska jama je ljudem zagotovo pomenila pribežališče že v pradavnini, podpisi na steni *Rova starih podpisov* pa nam dokazujejo, da so bili obiskovalci v njej vsaj od 13. stoletja dalje. Iz 17. stoletja so se ohranili prvi pisani viri o Postojnski jami (J. V. Valvasor: *Slava Vojvodine Kranjske*, 1689), leta 1748 pa si jo je po naročilu cesarja Franca I. ogledal dunajski dvorni matematik Joseph Anton Nagel in svoje poročilo opremil s prvim doslej znanim načrtom jame. Ko so se domačini aprila 1818 pripravljali na drugi obisk cesarja

Franca I., je želel postojnski okrožni blagajnik Josip Jeršinovič pl. Löwengreif vhodni del Postojnske jame še prav posebno slovesno opremiti in razsvetliti. V skupini, ki je sprejem pripravljala, je bil tudi Luka Čeč; med delom je preplezal steno in pogumno raziskoval, kam vodi do tedaj neznana pot. Ko se je vrnil, je navdušeno zaklical prijateljem: »Tu je nov svet, tu je paradíž!« S to pomembno prelomnico je bila odprta pot v podzemlje, simbolično pa so bili postavljeni tudi temelji razvoja turizma.

Postojnska jama, jamski vlakec

Začetku organiziranega turizma, ki sta ga leto zatem zaznamovala obisk prestolonaslednika Franca Ferdinanda in prva vpisna knjiga obiskovalcev, je v 19. stoletju sledil hiter razvoj: ustanovljeni sta bili Jamska komisija kot upravni organ in jamska vodniška služba, postavljeni so bili železniški tiri, po katerih so z vozičkom zapeljali na ogled petičnejše goste, zasvetila je električna luč po jami, organizirane so bile številne prireditve v jami, osnovan prvi podzemni poštni urad. Število obiskovalcev je iz leta v leto raslo, zaradi vse večjega zanimanja za naravoslovje pa je Postojnska jama postala priljubljena tudi med strokovnjaki in raziskovalci. Skozi Postojno je zapeljala južna železnica in prvemu sodobnemu hotelu, ki je stal v parku današnje gozdarske šole, so sledili še drugi ponudniki namestitvenih in gostinskih storitev. Ker je bil to tudi čas intenzivnega prebujanja narodne zavesti, so domačini iskali način, kako narodno bogastvo ohraniti v domačih rokah in poskrbeti tudi za razvoj kraja. Tako je bilo že leta 1883 v Postojni ustanovljeno Društvo za olepšanje postojnskega trga in v povzdigo dohajanja tujcev, eno prvih organiziranih turističnih društev na območju današnje Slovenije. K temu je pomembno pripomogel narodni buditelj Anton Globočnik, takrat predsednik Jamske komisije ter zagnan pobudnik razvoja in promocije Postojnske jame.

Desetletja, ki so sledila, so prinesla Postojni številne spremembe – od vojn do hitrega medvojnega razvoja, prihajalo je do spremembe vladajočih držav – od Avstro-Ogrske do samostojne Slovenije, spreminjala se je gospodarska in družbena ureditev. Razvoj turizma jim je sledil in se prilagajal, sodelovanje upravljavcev Postojnske jame in turističnega društva pa je bilo usmerjeno v razvoj in dobrobit Postojne. Tako kot je Postojnska jama zaslovela po svetu, je tudi delo Turističnega društva Postojna odmevalo daleč čez občinske meje, saj je ohranjanje kulturne dediščine – tudi skozi organizacijo tradicionalnih prireditev – še vedno ena pomembnejših dejavnosti društva. Pobude in nagrade za urejenost okolice tako zasebnih kot poslovnih objektov pa so spodbudile zdravo lokalno tekmovalnost na eni in lično ocvetličnost krajev po vsej občini na drugi strani.

Postojnska jama, Briljant

Veseli smo, da sta – skozi zgodovino in vse spremembe, ki jih je le-ta prinesla – Postojnska jama in Turistično društvo Postojna ostala partnerja in sodelavca pri številnih projektih in pobudah, pa tudi pri informiranju gostov in širjenju vedenja o turistični ponudbi. Želimo, da bi tudi generacije, ki prihajajo, znale ceniti delovanje in pomen društvene dejavnosti in hkrati ohranjati sodelovanje, ki je pomembno za vso lokalno skupnost.

Ob pomembnem in visokem jubileju v svojem imenu in imenu sodelavcev Postojnske jame iskreno čestitam predsedniku in vsem članom turističnega društva ter želim nadaljevanje zglednega sodelovanja ter še veliko uspešno izpeljanih zamisli.

Marjan Batagelj,
predsednik UO Postojnska jama

Spoštovani člani in članice Turističnega društva Postojna!

Ko ste nas iz Turističnega društva Postojna prosili za nekaj misli ob vašem okroglem in častitljivem jubileju – 140. obletnici ustanovitve, vam prošnjje seveda nismo mogli odreči. Predolgo ste namreč plemenitili programe Turistične zveze Slovenije in orali ledino pri razvoju turizma v Sloveniji, da se ob vašem prazniku tudi pri nas ne bi zbudila kopica toplih spominov.

Denimo na vaše dolgoletno sodelovanje v projektu *Moja dežela – lepa in gostoljubna*, ki je svoj 30. jubilej praznoval prav v Postojni, na *Dnevih slovenskega turizma 2021*.

V kulturnem hotelu Jama smo najlepšim in najbolj gostoljubnim slovenskim krajem podelili zaslužena priznanja, med njimi tudi nominirancem, ki jih je Turistično društvo Postojna predlagalo v vlogi regijskega koordinatorja za Kras, Brkine in Notranjsko. Postojna je v kategoriji srednjih mest zasedla 3. mesto, gozdna vasica Theodosius v Vrhpolju se je v kategoriji glampingov uvrstila na 1. mesto, Zavod Ars Viva iz Starega trga pri Ložu pa je v kategoriji mladinskih prenočišč pristal na 2. mestu. Iskrene čestitke za ta ter vsa druga priznanja natečaja MDLG, ki so v treh desetletjih tekmovanja romala v vaše konce!

»Postojna se spopada s kontrasti. Vse, za kar si prizadevata turistično društvo in Jama, je brez napake, naj gre za prireditve, parkirne prostore, zelenice, gostinske lokale, informativne table, ulične svetilke, prikupne race, Modrijanov mlin ali druge skrbno varovane naravne in kulturne vrednote; kot blago z napako je tisti del Postojne, ki je v domeni industrije in domačinov v bližini železniške postaje,« je komisija natečaja MDLG o Postojni zapisala leta 1990, ko je Postojna prav tako zasedla 3. mesto. Odlomek priča, kako pomembno vlogo Turistično društvo Postojna že vse od osamosvojitve igra pri razvoju postojnskega in s tem slovenskega turizma! Turistično društvo Postojna, predvsem pa predsednik Srečko Šajn, ki ga je neprekinjeno vodil kar 36 let, je izjemno vizionarstvo pokazalo tudi s projektno povezavo širšega turističnega prostora: Krasa, Brkinov in Notranjske, ki praznuje 20 let delovanja. Ni treba posebej poudarjati, da gre za enega

meni osebno najljubših turističnih prostorov v Sloveniji, za kar je zaslužna tudi turizmu vedno bolj prijazna Lipica, ki je z novim hotelom Maestoso začela novo zgodbo.

Turistična zveza Brkini, Kras, Notranjska združuje 24 turističnih in drugih društev na tem območju, po njeni zaslugi pa ostajate usmerjeni v pospeševanje razvoja turizma, bogatitev in dopolnjevanje turistične ponudbe, informacijsko dejavnost, promocijo turizma v najširšem pomenu besede, okoljevarstvene dejavnosti in širitev znanja ter pomena turistične dejavnosti.

Na *Dnevih slovenskega turizma 2021* sem imel čast podeliti tudi priznanja Turistične zveze Slovenije najzaslužnejšim prostovoljkam in prostovoljcem, med katerimi sta bili tudi dve vaši prostovoljki, ki uspešno sodelujeta v našem projektu *Turizmu pomaga lastna glava*: Darja Debevec iz OŠ Miroslava Vilharja in Mirela Bubnič iz OŠ Antona Globočnika. Priznanje sta prejeli za večletno uspešno sodelovanje z društvom in zvezo ter drugimi deležniki ter seveda za spodbujanje mladih za delo v turizmu. Iskrene čestitke obema nagrajenkama ter osnovnima šolama z željo, da bi mlade še dolgo navduševali za turizem in sodelovanje v bogatih aktivnostih Turističnega društva Postojna. Slednje slovi po priljubljenem tradicionalnem pustovanju, *Furmanskem prazniku* in *Mednarodnem glasbenem festivalu mladih*.

Seveda ne gre spregledati, da je Postojna v Sloveniji že več kot stoletje pojem turizma. Vaše turistično društvo, ki je bilo ustanovljeno leta 1883, je četrto najstarejše turistično društvo v Sloveniji in prvo, ki je svoja pravila spisalo v slovenskem jeziku, kar priča o vaši narodni zavesti in ljubezni do domovine.

Razvoj turizma je seveda narekovala Postojnska jama, zato je turistično društvo pod vodstvom Josipa Pucicha izdajalo popotne knjige, karte in kašipote, postavljalo razgledne table in klopi, zagotavljalo popuste pri prevozu, uvedlo vodnike in nadzor nad oddajanjem prenočišč ter organiziralo zabave in prireditve. Postojna je za Ljubljančane in Tržačane postala priljubljena izletniška točka po dograditvi južne železnice, je le eden od podatkov iz zbornika ob 100-letnici Turistične zveze Slovenije z naslovom *Turizem smo ljudje*, ki ga je oblikoval prav vaš dolgoletni predsednik Srečko Šajn. Gre za dragocen dokument o razvoju slovenskega turizma, ki podrobno dokumentira tudi vlogo Postojnske jame v tem procesu.

Želim si, da bi tako kot južna železnica tudi drugi tir na trasi Divača–Koper odprl nove možnosti v turizmu, saj bo mogoče ustvariti nove turistične produkte, ki bodo dosegljivi

na udoben in sodoben način. Računam, da bi bila lahko atraktivna povezava vlak–osebni avto na daljših relacijah iz zahodne Evrope proti vzhodni in obratno. Še posebej, če bodo vzpostavljene dobre storitve, kot je najem osebnih vozil, motornih koles, koles, električnih koles in drugih vozil, na koprski železniški postaji in vseh naslednjih, mimo katerih bo speljan drugi tir.

Naj vam ob koncu samo še zagotovim, da bo Turistična zveza Slovenije moralno in finančno še naprej podpirala delovanje vašega društva in vse oblike trajnostnih dogodkov in trajnostnega turizma, ki se bo razvijal v prid naravnim danostim naše dežele in primerni blaginji vseh prebivalcev Slovenije.

Pavle Hevka,
predsednik Turistične zveze Slovenije

TZS, podelitev priznanj *Moja dežela – lepa in gostoljubna*

Naravna in kulturna, torej tudi turistična dediščina z veliko začetnico

Vsaka, zlasti še okrogla obletnica ni le pregled opravljenega dela, ampak tudi priložnost in izziv za prihodnje delovanje. To bi moralo biti temeljno vodilo tudi pri načrtovanju turističnega prizadevanja Slovenije, kjer danes prednjačijo razne agencije s svojimi pogosto problematičnimi projekti in strategijami.

Če omeniš turistično dediščino kot izhodišče tudi za ustvarjalne in inovativne zasnove, pogosto naletiš na neodobravanje in značilno slovensko zavračanje. Seveda to ne velja za vso Slovenijo, saj so nekateri kraji in nekateri dogodki ter turistične vsebine, ki premišljeno sooblikujejo vedno nove pristope, tudi z upoštevanjem vsega, kar smo navedli prej. Mednje vsekakor spada tudi Postojna z znamenito jamo in vsemi vsebinami, ki so dobile nov zagon in kakovost s spoštovanjem znanj ter vsebin v minulih letih.

Tri obletnice, ki imajo nadaljevanje od njihovih začetkov do danes, pomembno zaznamujejo uspešnost postojnskega in s tem tudi slovenskega turizma. Najprej najstarejše slovensko turistično društvo, TD Postojna, ki je bilo ustanovljeno leta 1883. Torej v letu, ko na ozemlju današnje Slovenije še nismo imeli profesionaliziranega turizma, čeprav lahko že takrat govorimo o zavedanju njegovega kulturnega, izobraževalnega in ekonomskega pomena. Društvo je začelo postavljati piramido postojnske razpoznavnosti in v njen vrh postavilo jamo, ki je dobila električno razsvetljavo in je po njenih lepotah turiste zapeljal vlak. Začetki turističnega ljubiteljstva, kar je še danes temelj turističnodruštvenega prizadevanja, so v nadaljnjih desetletjih vse do danes dobivali tudi strokovno podporo in usmerjanje, za uresničitev številnih vsebin pa je bilo še vedno prepotrebno društvo.

Ena takih vsebin je *Furmanski praznik* v Postojni, ki praznuje 30-letnico strokovno skrbno pripravljene in največje prireditve s področja dediščine prometa in prevoza, tudi trgovine, rokodelstva, znanj in še česa na Slovenskem. Tudi ob tej prireditvi lahko vidimo, da so njeni načrtovalci že pred 30 leti obiskovalcem ponudili nekaj, kar je bilo značilno za lokalno in regionalno okolje. Torej niso prevzeli ali celo kopirali nečesa, kar pogosto tudi v slovenski turizmu prenašamo iz koša globalnih neumnosti.

Društvo DOLI iz Lokavca; FP demonstracija prevoza zvona na Sveto Goro pri Novi Gorici

Še ena obletnica je zaznamovala leto 2021, in sicer 20-letnica Turistične zveze Brkini, Kras, Notranjska. Če bi sodili po poimenovanju, bi lahko nepravilno skleпали, da imamo opraviti z le še eno od združenih geografskih enot. Vendar ni tako, saj ta zveza temelji na številnih skupnih naravnih in kulturnih lastnostih, naj bodo to oblike in zvrsti kulturne ali naravne dediščine. Oboje ne kot seštevek, ampak kot vzročna povezanost naravnega okolja ter v njem razvijajočih se načinov življenja prebivalcev, z njihovimi oblikami gospodarskega prizadevanja, družbenih odnosov in duhovne ustvarjalnosti. Vse to pa ni le posledica ali celo eden od 'projektov' sodobnosti, ampak le nadaljevanje in nadgrajevanje vsebin ter oblik, ki jih predstavljata naravna in kulturna, zlasti še turistična dediščina. V tem je tudi temeljni namen in smisel praznovanja okroglih obletnic. V Postojni z veliko začetnico!

Zasl. prof. dr. Janez Bogataj

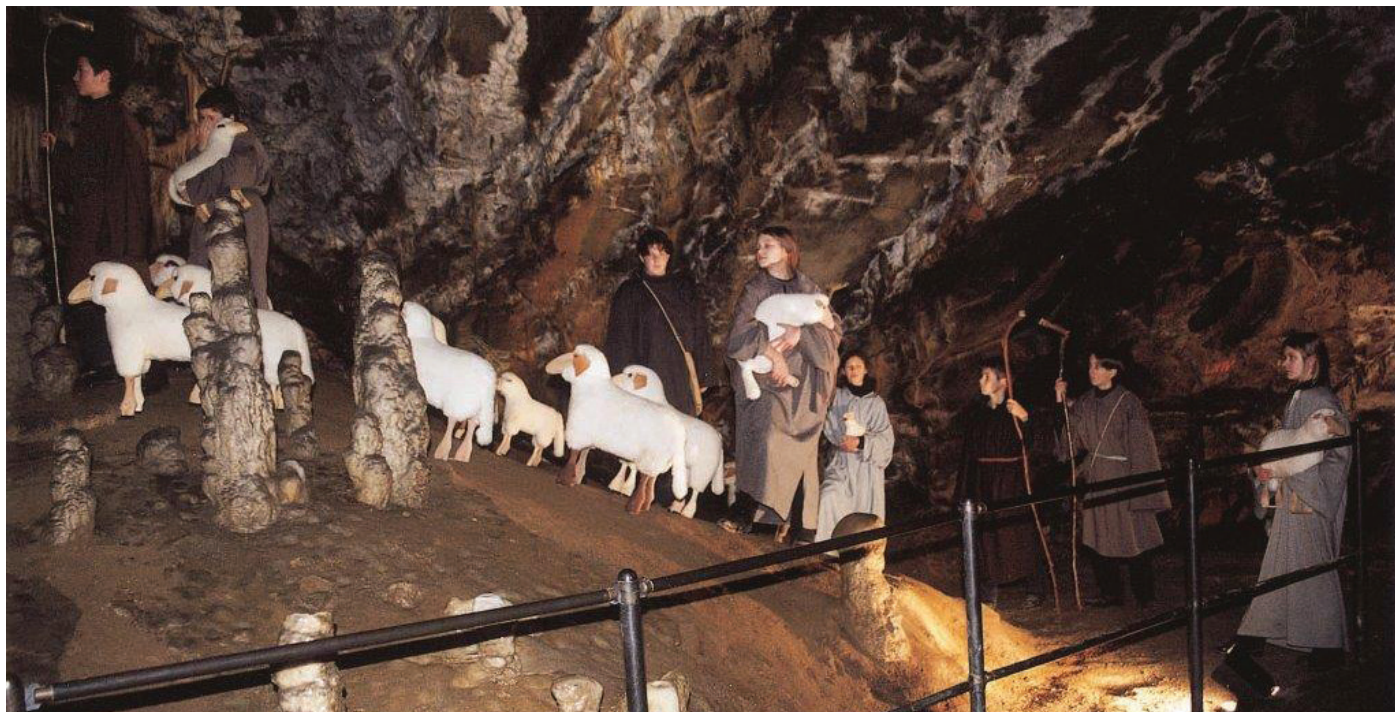
Pa ne bo, ni take sorte

Moje sodelovanje z organiziranim slovenskim turizmom je pravzaprav sodelovanje s Srečkom Šajnom. Najprej me je pred mnogimi leti povabil, naj ob obletnici odprtja Postojnske jame napišem knjižico o tej veliki in lepi zadevi svetovnih razsežnosti, potem je poskrbel, da je spis izšel skupaj s številnimi prevodi.

Še pozneje me je povabil k sodelovanju pri *Lipovem listu*, ki ga je soustanovil, in še pri tem in onem. Spoznal sem ga поблиže in v njem zmeraj bolj trdno videl izjemno dejavnega, poštenega in iznajdljivega moža. Če ni pridobil sodelavca, je pljunil v roke kar sam. Njegovi 'otroci' so odmevne turistične prireditve; o njih bo beseda verjetno še kje drugje in jih ne bom našteval. Dodatno pa si ga bom zapomnil kot 'ročnega' delavca pri prenavljanju stare hiše na hribu med Kilovčami in Zagorjem, mislim, da se mu reče Šilentabor. Slovenski in

še posebej postojnski oziroma notranjski, pa tudi kraški in brkinski turizem je imel (ima) v njem človeka njegovega imena *Srečko*, po domače bi lahko rekli, da so imeli z njim *žegen*. In ga seveda še zmeraj imajo, čeprav pravi, da bo izpregel. Pa ne bo, ni take sorte – prepričan sem, da ne bo: v dobro turizma in ljudi v njem.

Akad. prof. dr. Matjaž Kmecl

Žive jaslice v Postojnski jami

Jubileji

so spoštljivi mejniki: obudijo spomin na čas in ljudi, ki so oblikovali neko obdobje, še posebej, če so orali ledino in bili zgled mnogim, da so jim sledili. Turistično društvo Postojna, s svojo častitljivo tradicijo, entuziazmom in razvejeno dejavnostjo, je zgled mnogim. Iz srčnih prizadevanj je vznikla široko razvejena družina, ki danes bogati slovenski turistični prostor.

S prizadevanji Turističnega društva Postojna, da bi naredili svoj kraj domačinom in obiskovalcem prijazen, Postojnsko jamo, dragulj slovenskega Krasa, pa svetovno prepoznaven, sem se srečala leta 1963, ko sem se kot mlada ekonomistka zaposlila na Turistični zvezi Slovenije. In uspelo jim je! Ker turističnih

društev po Sloveniji takrat še ni bilo toliko, kot jih je dandanes, smo skrbno spremljali njihovo delo na področju informiranja, vzgoje, osveščanja, urejanja okolja, promocije, organiziranja prireditev ..., jih obiskovali, jim svetovali in na različne načine (seminarji, predavanja ...) tudi pomagali. S številnimi člani

Predstavnike Turistične zveze Jugoslavije in Turistične zveze Slovenije je Turistično društvo Postojna popeljalo na turistično kmetijo Hudičevac v Razdrtem, okrog 1980.

turističnih društev smo se osebno poznali, mnogi so delovali tudi v organih Turistične zveze Slovenije. Takratni predsednik Turističnega društva Postojna je bil dr. France Habe, Postojnski jami pa je načeloval Elo Garzarolli. Čudoviti spomini!

Skozi desetletja sem se v Turističnem društvu Postojna srečevala s turizmu predanimi izjemnimi posamezniki, predvsem tajniki in predsedniki društva ter njihovimi najožjimi sodelavci, ki so z vsem žarom poklanjali svoj prosti čas in znanje turizmu. Naj jih omenim samo nekaj: Elo Garzarolli, Janko Sever, Janez Sedej, Miran Fajdiga, Jerko Čehovin, Lojze Bajc, Miro Golob ... Kar nekajkrat sem obiskala društvene prireditve, občne zборе in jubilejna srečanja. Najdlje in najbolj pogosto sem sodelovala z aktualnim predsednikom Srečkom Šajnom in nadvse vestno sodelavko Marico Gombač.

Pobude in organizacijske veščine Srečka Šajna so botrovale številnim prireditvam (*Furmanski praznik, pustovanja, Mednarodni glasbeni festival mladih ...*) in izvirnimi publikacijam (prospekti, katalogi, razglednice, koledarji ...), izdanim v več tujih jezikih, pri čemer z izdajo slikanic in pravljič ni pozabil niti na otroke.

Janez Resnik, Moravče, poročna kočija

Furmanski praznik, transparent na čelu povorke, Jaka in Luka

Srečko Šajn nekaj več kot pol stoletja ni bil predan samo delu v turističnem društvu in zadnjih dvajset let tudi v Turistični zvezi Brkini, Kras, Notranjska, ki se je oblikovala prav po njegovi zaslugi, temveč tudi širše v lokalnem in slovenskem prostoru. Aktivno je več let deloval v organih in komisijah Turistične zveze Slovenije, vodil komisijo za propagando, sodeloval pri festivalu *Turizmu pomaga lastna glava* (zanj je ob jubileju poskrbel za lične pripombe), bil večletni tehnični urednik *Lipovega lista* ter nadvse skrbno in natančno uredil zbornik *Turizem smo ljudje* ob 100-letnici Turistične zveze Slovenije; poskrbel je tudi za njegov izid. Že vrsto let sodeluje s Slovensko turistično organizacijo, ki ji je zaupana skrb za trženje in promocijo slovenskega turizma, predvsem s pripravo katalogov *Skrivnostni kras in turistične jame Slovenije*. In bil še predstavnik Slovenije v Turistični zvezi Jugoslavije.

Med izjemne vrline Srečka Šajna spada tudi pozornost do nekdanjih sodelavcev, ki so se upokojili ali iz drugih razlogov niso več dejavni v turizmu. Ne mine leto, da se jih ne bi spomnil z voščilom.

Ne spodobi se, da bi človek v polni formi, prežet s turizmom od nog do glave in še vedno poln elana in idej, zapustil turistično barko! Iskreno želim, da bi mu zdravje služilo in bi bil dejaven še naprej.

Mag. Danica Zorko

Iskrene čestitke ob 140-letnici Turističnega društva Postojna

Ob 140-letnici Turističnega društva Postojna iskreno čestitam za tako častitljivo obletnico. Obenem se zahvaljujem za dobro sodelovanje z župnijo Postojna, razvidno iz številnih koncertov, ki jih je društvo v dolgi dobi delovanja organiziralo tudi v postojnski župnijski cerkvi sv. Štefana, sloveči po odlični akustiki in lepi baročni arhitekturi.

V njej so tudi zelo dobre orgle ljubljanskega orglarja Antona Jenka, na katerih je imel številne koncerte znani slovenski organist in glasbeni virtuoz profesor Hubert Bergant, osebni prijatelj pokojnega msgr. Vladimirja Piriha. Za organizacijo koncertov pa gre posebna zahvala prav Turističnemu društvu Postojna.

Vse pohvale izrekam tudi članom zdajšnjega Turističnega društva Postojna, zlasti njenemu predsedniku Srečku Šajnu in neumorni Marici Gombač, s katerima že vrsto let lepo sodelujem. Prav posebno bi izpostavil pripravo vsakoletnega koncerta v začetku januarja z naslovom *Svetih treh kraljev dar*. Tako nas v novem letu že pričakuje dogovorjen koncert vokalne skupine KRESNIK, ki nas bo popeljal v svet božičnih občutij v nedeljo, 8. januarja 2023, ob 19. uri v župnijski cerkvi sv. Štefana.

Turističnemu društvu Postojna želim še naprej uspešno delovanje in sodelovanje ter kličem v pozdrav: »Še na mnoga leta!«

Mag. Jožef Koren, postojnski župnik in dekan

Sakralni koncert, Lucas Somoza Osterc, Gregor Klančič, Marcos Fink, cerkev sv. Štefana v Postojni, 2021

Koncert *Sv. treh kraljev dar*, Manca in Benjamin Izmajlov, cerkev sv. Štefana, Postojna, 2020

Nekaj odmevnejših koncertov festivala v cerkvi sv. Štefana v Postojni:

- Lucas Somoza Osterc, Marcos Fink, Gregor Klančič, 2021
- *Svetih treh kraljev dar*, Manca in Benjamin Izmajlov, 2020
- Coro Los Peques del León de Oro, Španija, 2019
- *Svetih treh kraljev dar*, Juan Vasle, Tadej Podobnik, 2019
- *Svetih treh kraljev dar*, Komorni zbor AVE, 2018
- University of Louisville Cardinal Singers, ZDA, 2018
- orgelski koncert Draška Baumgartna, posvečen akad. prof. Hubertu Bergantu in 40-letnici koncertiranja v cerkvi sv. Štefana, 2012

Festival mladih

Turistično društvo Postojna v letu 2023 praznuje častitljivo 140. obletnico ustanovitve. Ob mnogoterih dejavnostih, navezujočih se na postojnski turizem, je društvo tudi organizator *Mednarodnega glasbenega festivala mladih*. Glasbena šola Postojna, institucija, katere poslanstvo je vzgoja in izobraževanje ljubiteljskih in profesionalnih mladih glasbenikov, je bila vsa leta obstoja festivala v dogajanje vključena kot izvajalka in soorganizatorka. Učenci in učitelji so v sklopu festivala izvedli več koncertov, šola pa je festivalu večkrat zagotovila izvedbeni prostor, saj ima dvorano z odlično akustiko za izvajanje klasičnih koncertov.

V prvih letih delovanja festivala je Glasbena šola Postojna pod vodstvom ravnateljice Nede Nanut gostila vaje mednarodnega simfoničnega orkestra z dirigentom Igorjem Corettijem Kuretom,. Ravnateljica Suzana Furlan Mitev, ki je nasledila Nedo Nanut, je bila več let članica strokovnega sveta festivala in je sodelovala pri izboru nastopajočih in programskih usmeritvah. Tudi pozneje, v času mojega ravnateljstva, Glasbena šola Postojna tvorno sodeluje s festivalom. Sodelujemo programsko, kot izvajalci z učenci višjih letnikov in s šolskimi orkestri in še pogosteje kot soorganizatorji, z zagotavljanjem ustreznih prostorov – dvorane in opreme. Za izvedbo nekaterih koncertov, predvsem zborovskih, je ustrezna akustična dvorana nujen pogoj.

Festival mladih ima v naslovu besedo mednarodni. Postojna je s Postojnsko in drugimi jamami, s kraškim svetom, s svojimi naravnimi in kulturnimi spomeniki pravi magnet za turiste z vsega sveta. Turistično društvo je pravočasno prepoznalo potencial,

Koncert Godalnega orkestra Glasbene šole Postojna, dirigentka Marinka Kuček Jurič, Jamski dvorec, Postojna, 2015

ki ga prinaša turistični vrvež, in se odločilo načrtno v Postojno povabiti tudi mlade glasbenike, tako pevske zборе in orkestre z vseh koncev sveta kot domače zasedbe, da se predstavijo turistom in domačinom. Še posebej v zadnjih letih, ko se svet pospešeno globalizira, se mi zdi hvalevredno, da turistično društvo v sklopu mednarodnega festivala mladih skrbi za preplet turizma in kulture. Verjamem, da sta ustvarjalnost in kulturni potencial mladih (popotnikov) neizmerna, kulturni turizem pa ena od turističnih panog prihodnosti.

V Glasbeni šoli Postojna se z veseljem spominjamo festivalskih koncertov, na katerih smo se predstavili s svojimi učenci. Pomembno se nam zdi, da se lahko domačinom in turistom predstavimo tudi zunaj svojih prostorov. Mednarodni glasbeni festival mladih v organizaciji Turističnega društva Postojna nam in drugim udeležencem iz domovine in tujine ponuja prav to: prezentacijo in promocijo glasbene ustvarjalnosti, dela in dosežkov naših ustvarjalcev v mednarodnem prostoru in predstavitev tujih glasbenih (po)ustvarjalcev domači publiki.

Med festivalskimi prireditvami, na katerih so sodelovali učenci Glasbene šole Postojna, bi rad še posebej izpostavil tri odlične koncerte, izvedene v Jamskem dvorcu: koncert godalnega orkestra ob 100. obletnici rojstva skladatelja Vilka Ukmarja leta 2005, koncert godalnega orkestra ob 25-letnici delovanja leta 2013 in koncert simfoničnega orkestra Zveze primorskih glasbenih šol leta 2007. Dirigentka na vseh treh koncertih je bila naša dolgoletna učiteljica violine Marinka Kuček Jurič.

Edvard Popit, ravnatelj Glasbene šole Postojna

Nekaj misli kartografa ob 140-letnici TD Postojna in izdaji jubilejne edicije

Zemljevidi, ta čudovita stvaritev človekovega abstraktnega mišljenja, nam pomagajo spoznavati in razumeti svet in pojave na njem, pa tudi dogajanje v preteklosti in sedanjosti.

Kaj žene ljudi, da že od pradavnine ustvarjajo zemljevide? Je to potreba po sporočanju s pomočjo zemljevidov ali zgolj njihova uporabna funkcija?

V zemljevidih se je vedno zrcalila raven človekovega spoznanja, njegov odnos do sveta, filozofija družbe. Odnos do zemljevidov zelo verodostojno kaže stopnjo duhovne in tehnične kulture vsakega naroda!

Ko se je pred več kot desetletjem name obrnil gospod Srečko Šajn in mi v imenu TD Postojna predlagal sodelovanje z Geodetskim inštitutom Slovenije pri kartografskem prikazovanju turistične tematike, se je začelo zanimivo in plodno sodelovanje med nami. Ponujeno roko in pobudo sem sprejel z navdušenjem; vedno sem bil vesel sodelovanja z ljudmi, ki se zavedajo velikega pomena kartografskega prikaza informacij in kako nujno je, da dopolnjuje besedilne opise! Z gospodom Šajnom sva skupaj zasnovala in oblikovala zemljevide, ki so spremljali in obogatili edicije Turističnega društva Postojna. Tako je TD Postojna na prijeten in nazoren način sporočalo *urbi et orbi* o svojem trudu in na tem čudovitem in naravnih čudes polnem koščku Slovenije!

Izr. prof. dr. Branko Janez Rojc, upokojeni profesor
Univerza v Ljubljani, FGG
in Geodetski inštitut Slovenije

Katalog Skrivnostni KRAS in turistične jame Slovenije, zemljevid

Turizem, navdih, intuicija, modrost in ljubezen Srečka Šajna

Za vsakogar izmed nas, in tako velja od vekomaj, obstajata dva končna mejnika: prvi je na začetku naše poti, ko se rodimo, drugi je na kraju, ko za vedno zapustimo ta svet. In vmes, med začetkom in koncem, prehodimo sedem človeških obdobij, kot je zapisal tudi Shakespeare v svoji drami *Kakor vam drago*.

Vsak človek vstopa v življenje od nikoder in se poda na njemu lastno pot, po kateri hodi. Seveda le, če ima srečo in mu je dano, da vseh svojih sedem dob tudi doživi. Očitno je bilo Srečku Šajnu, do kraja predanemu promociji turizma svojega okolja, to dano. Do danes so ga vodili neizčrpen vir navdiha, intuicija in modrost, porojena iz dolgoletnih izkušenj in spoznanj. Na mnogih postajah njegovega delovanja sem bila navzoča, na nekaterih tudi moj sin Arjan in hči Sanja. Moj prvi, najmočnejši spomin na skupno sodelovanje je bila slikarska razstava v razsvetljeni Postojnski jami, ki smo jo pred skoraj dvajsetimi leti organizirali pod njegovim vodstvom. Takrat je izšel tudi velik plakat! Nekaj neverjetnega za mlade slikarje, ki so pravkar zaključili študij! Naše sodelovanje pa se je pletlo tudi naprej. Posebej intenzivno je bilo pri

pripravi kataloga *Skrivnostni KRAS in turistične jame Slovenije*, ki ga je leta 2016 izdalo Turistično društvo Postojna v sodelovanju s Slovensko turistično organizacijo in turističnim gospodarstvom. Pisateljica Sanja Pregl je za četrto izdajo pisala besedilo, slikar Arjan Pregl pa je s Srečkom Šajnom sodeloval pri oblikovanju tega kataloga. Zato bo za nas Postojnska jama vedno povezana s Srečkom Šajnom, dolgoletnim predsednikom Turističnega društva Postojna, zadnjih dvajset let tudi Turistične zveze Brkini, Kras, Notranjska. On pa si bo zdaj, v sedmem življenjskem obdobju, lahko vzel čas tudi za počitek in ga hranil z nepozabnimi spomini na več kot polstoletno delovanje pri promociji turizma, ki se mu je posvečal s tako ljubeznijo.

Tatjana Pregl Kobe

This is the best exhibition
of Nature's sculpture
I have ever seen ✓
Henry Moore

Dolgoletno sodelovanje s Srečkom Šajnom

Čeprav je Srečko Šajn velik poznavalec jam in krasa, zgodovine Postojnske jame pa sploh, je bil skromen in se ni nikoli zanašal le na svoj pogled na zgodovino ali karkoli v zvezi z jamami, ampak je skušal pritegniti k sodelovanju različne druge strokovnjake.

Ne čudi torej, da se je že kmalu obrnil na inštitucijo, ki je bila v Postojni, Inštitut za raziskovanje krasa, in je obenem združevala naše najboljše poznavalce krasa, F. Habeta, P. Habiča in R. Gospodariča. V tem kratkem prispevku se bom

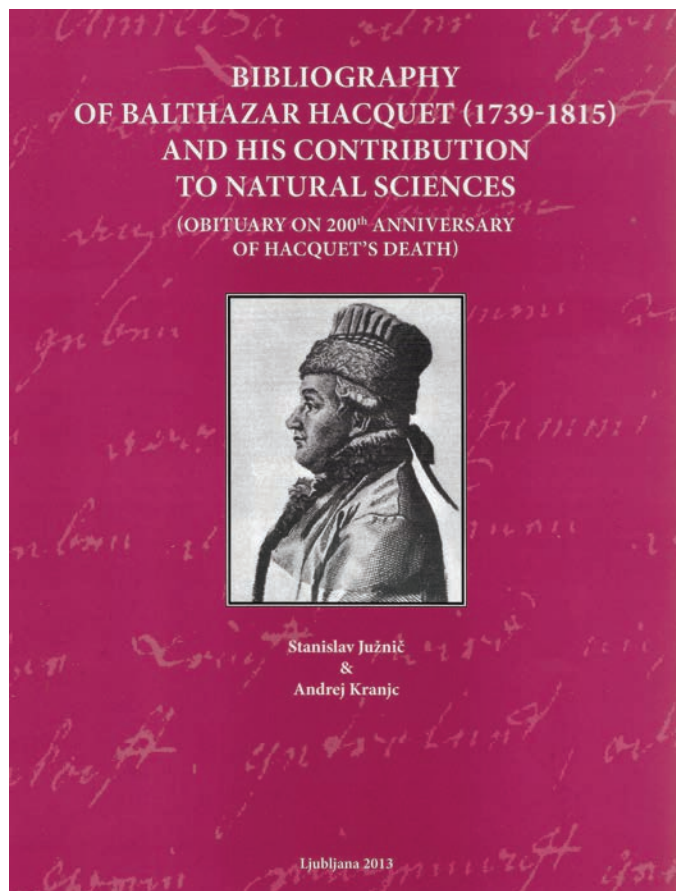
omejil le na svoje sodelovanje s Srečkom Šajnom, katerega začetki pa tudi segajo nekaj desetletij nazaj, od časov, ko je bil še v službi pri Postojnski jami, pa do upokojitve, do še plodnejšega vodenja Turističnega društva Postojna.

Postojnska jama, človeška ribica, *Proteus anguinus*

Sodelovanje je obsegalo vrsto dejavnosti, od priprave strokovnih člankov v zvezi s Postojnsko jamo, večjezičnih turističnih publikacij in koledarjev do predstavitev publikacij, otvoritev in priložnostnih nagovorov, pri čemer je bil Srečko Šajn v različnih vlogah, od soavtorja pri publikacijah do sogovorca na prireditvah. Naj navedem le nekaj primerov, recimo pomemben simpozij *Postojnska jama: nova spoznanja* = *Postojna caves: new discoveries* leta 1998. V zborniku je imel Šajn uvodni prispevek, ki mu je dodal izvorni protokol zaslišanja Jakoba Vidmarja, cestnega nadzornika v Postojni, v zvezi z odkritjem notranjih delov Postojnske jame. Ta zbornik je bil bogato ilustriran; poleg avtorskih slik je mnogo fotografij, ki jih je Šajn dodal po lastnem izboru. Edinstven se mi pa zdi zaradi vinjet, ki niso v navadi pri takih publikacijah, a zelo popestrijo zbornik in kažejo na avtorjev umetniški čut. Zelo je bila odmevna tudi večjezična publikacija *Skrivnostni KRAS in turistične jame Slovenije*, za katero je Šajnu uspelo pridobiti kot soavtorja znanega pisatelja akademika Matjaža Kmecla. Tak je tudi prispevek s simpozija *Turizem smo ljudje*, kjer je govor o prvem desetletju organiziranega jamskega turizma v Postojnski jami. V COBISS-u (Kooperativni online bibliografski sistem in servisi) imava s Srečkom Šajnom od leta 1998 sicer zabeleženih 20 objav, a to ni prava slika. V vmesnem času se je zgodilo nekaj sprememb, na primer vpisovali so le znanstvene članke, tako da o nastopih na okroglih mizah, nagovorih, predstavitvah knjig in drugih 'nepomembnih dogodkih' ni ničesar. In ravno zaradi teh dejavnosti je bilo potrebno veliko več časa za dogovarjanje in usklajevanje kot pa za samo pisanje prispevkov.

Razkrijem naj še eno stran Šajnovе dejavnosti, ki pravzaprav ni nikjer omenjena, a je prav tako pomembna: to je spodbujanje, svetovanje in tudi opremljanje publikacij, za kar je posebno nadarjen. V številnih pogovorih se je šele izoblikovala prava rešitev, pravi pristop, bodisi za pisanje prispevka, kaj bo kdo povedal na kaki okrogli mizi ali pa kakšna naj bo oblikovna rešitev. Naj navedem le dva primera. Drobna knjižica iz serije vodnikov, ki jih je izdajal Notranjski muzej, *Zgodovina Postojnske jame* (št. 10), bi bila brez Šajnovih nasvetov osiromašena, in to ne le z likovne plati, ampak tudi vsebinsko. Podobno je bilo z 'novim' (2007) vodnikom po Postojnski jami.

Bibliografija Balthazarja Hacqueta (1739-1815) in njegov prispevek k naravoslovnim znanostim (ob 200. obletnici Hacquetove smrti), naslovnica

Ne da bi se dotikal besedila, zasnove dela ali ilustracij, so bili njegovi nasveti bistvenega pomena za celoto.

To je le nekaj primerov sodelovanja s Srečkom Šajnom, ki je potekalo ves čas na enakopravni osnovi in prijateljski ravni. Pri koliko projektih sva sodelovala, koliko prireditev sva se udeležila in koliko sem prek njega spoznal različnih strokovnjakov, občinskih veljakov in drugih zanimivih ljudi, se ne morem spomniti. Pač veliko in s tem, upam, sva tudi prispevala svoj delež k razvoju postojnskega turizma.

Akad. prof. dr. Andrej Kranjc

**GRANDHÔTEL-PENSION
ADELSBERGERHOF**
ADELSBERG (SÜDBAHN)

LEBENS

GROTTE

ADELSBERGERHOF u. NANOVA

Leta 1874 je Franz Progler v Postojni zgradil za tiste čase razkošen hotel.

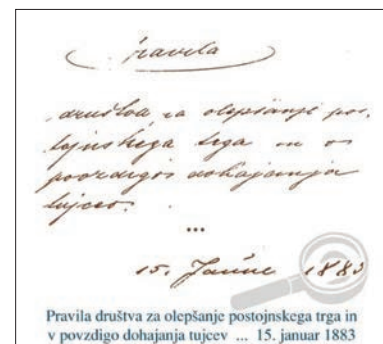
TURISTIČNO DRUŠTVO POSTOJNA V LUČI PRETEKLIH IN SKORAJŠNJIH OBLETNIC

Uvod

Naravne danosti slovenskega ozemlja – vabljev gorski svet, kras s svojimi značilnimi pojavi, množica termalnih vrelov ... – že od nekdaj ustvarjajo razmere za razvoj turizma na Slovenskem. K njegovemu razcvetu so poleg gospodarskega razvoja in začetne industrializacije pripomogle tudi relativno ugodne prometne povezave. Železniški tiri, ki so slovensko ozemlje gostejše prepletli do začetka 20. stoletja, so denimo omogočali hitrejša, razmeroma udobnejša in tudi cenovno prijaznejša potovanja večjemu številu ljudi. Pa vendar krasna okolica, zdrava voda, čvrst in krepilen zrak – kot je zapisal Janez Bilc, v Trnovem pri Ilirski Bistrici rojeni duhovnik, pesnik, publicist, v enem od vodnikov, ki je konec 19. stoletja obiskovalca povabil v Postojno ter njeno bližnjo in malce bolj oddaljeno soseščino – niso bili dovolj.

Moderni turizem (njegovi začetki segajo v konec 18. stoletja) je po besedah Petre Kavrečič »vezan na pojav ponudbe in povpraševanja po storitvah na trgu, namenjenih posameznikom, ki se iz svojega domačega okolja za preživetje prostega časa začasno preselijo v drugi kraj«. Gost tistega časa je v turističnih krajih in njihovi bližini poleg že naštetega pričakoval vsaj še kakovostno in prijazno postrežbo, dobra prenočišča, pa tudi urejene sprehajalne poti in parke, družabne in prireditvene prostore, uporabne informacije o kraju obiska in ne nazadnje snago in red. Zato ne preseneča, da so se že v 70. letih 19. stoletja po vzoru nekaj evropskih držav (Avstrija, Francija ...) tudi na slovenskem ozemlju pojavila prva tujskoprometna oziroma lepševalna društva, društva za privabitev tujcev ali letoviška društva, kot so takrat poimenovali predhodnike današnjih turističnih društev.

Začetki organiziranega turizma na Slovenskem so povezani z že naštetimi naravnimi danostmi. Postojnska jama z okoliškimi jamami, Predjamski grad, bližnja Cerknjsko jezero in Rakov Škocjan – če naštejemo le najbolj prepoznavne – gotovo spadajo mednje. Med posameznimi kraji, kot so na primer Portorož, Bled ali Opatija, se je tako v 19. stoletju in v začetku 20. stoletja – sprva kot trg, od leta 1909 pa že kot mesto – v prepoznavno turistično destinacijo, priljubljeno tako med lokalnim občinstvom kot gosti iz večine evropskih držav ter celo z drugih celin, razvijala tudi Postojna. Obiskovalce je vabila s svojo edinstveno pokrajino, bila je izhodišče za izlete v bližnjo okolico, s svojim »zračnim« podnebjem pa je petičnežem predvsem v poletnih mesecih ponujala tudi sproščujoč oddih. Gostje, ki so imeli dovolj pod palcem, so lahko prebivali v takrat slovitom Grand hotelu Adelsbergerhof, ki je stal na prostoru današnje Srednje gozdarske

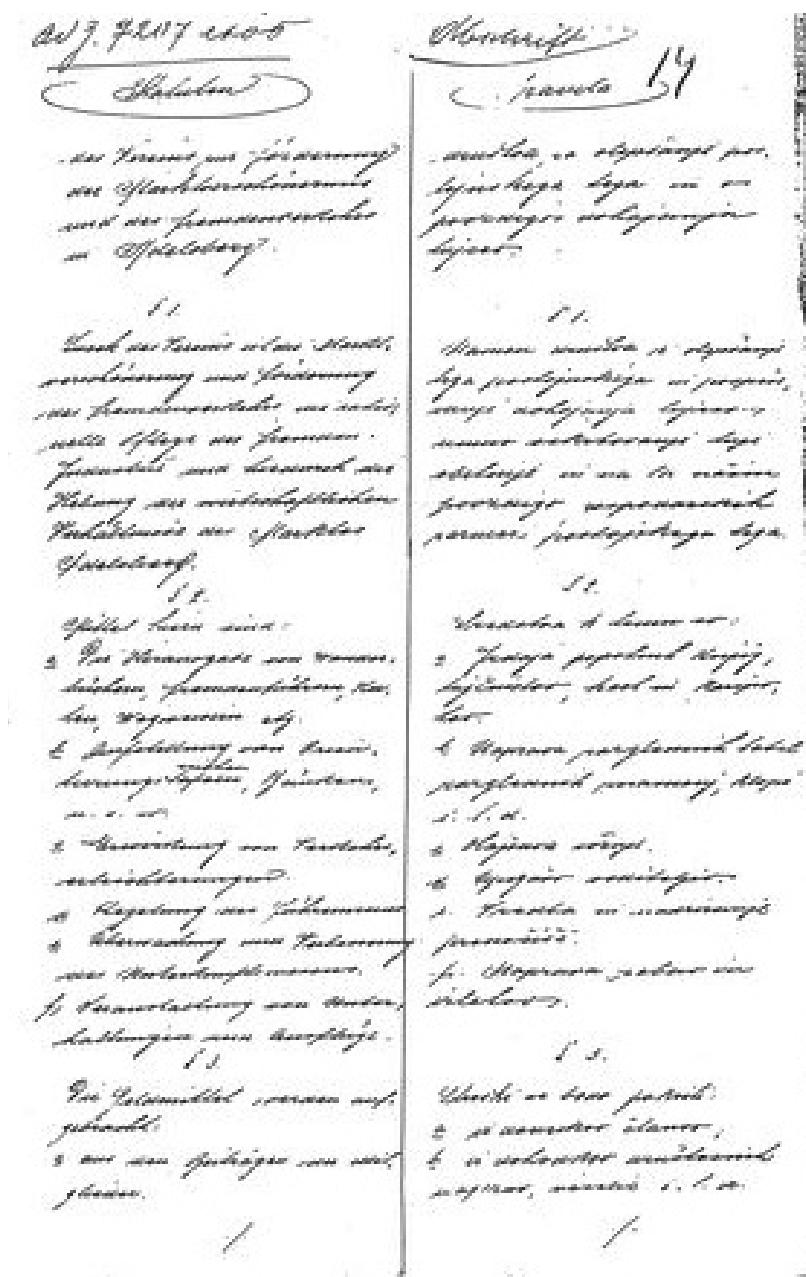
Pravila TD Postojna so pisana v slovenskem in nemškem jeziku.

Znamka, izdana ob 140-letnici TD Postojna

in lesarske šole. To je bil eden najimenitnejših hotelov svojega časa na Kranjskem, ki ga je lastnik, v Trstu živeči hotelir švicarskega rodu Franz Proglar, propagiral kot »zračne toplice«. Takrat je Postojna pridobila sloves klimatskega letovišča, med gosti pa je veljala za enega od bolj priljubljenih turističnih krajev v tem delu nekdanje avstro-ogrske monarhije. Drugim, manj premožnim obiskovalcem so bila v zadnji četrtini 19. stoletja v Postojni na voljo še gostišča oziroma hoteli Krona, Pri levu in Narodni hotel. Knjižica majhnega formata, *Ročni kažipot po Ljubljani in kranjskih mestih*, ki je izšla leta 1906, navaja štiri hotele (na seznamu ni hotela Pri levu, omenjata pa se hotel Ribnik in njegov lastnik Pavel Jurca), dve kavarni ter kar 18 gostiln, turistom pa je bilo na razpolago tudi deset izvoščkov. V *Ročnem kažipotu* najdemo tudi manjši, a poveden oglas, s katerim posestnik, gostilničar in lastnik letovišča Ivan Štefin vabi v svoje gostišče: »Krog in krog bujno zelene livade, sveži krepčilni zrak, krasni vsprehodi ob Pivki.« Pohvali se kar s tremi vrtovi, z izvrstno in »tečno« hrano, naravnimi vini in imenitnim pivom. Oglas še omenja, da so gostom na razpolago štiri sobe in vozovi, njihove cene pa da so zmerne.

Leta 1868 je 'pristala' Postojna – poleg Benetk, Dunaja, Budimpešte, Pariza ... – celo na seznamu destinacij enega prvih organiziranih turističnih popotovanj po Evropi. Organiziral ga je znameniti angleški podjetnik, pionir komercialnega množičnega turizma ter ustanovitelj prve potovalne agencije, Thomas Cook (1808–1892).

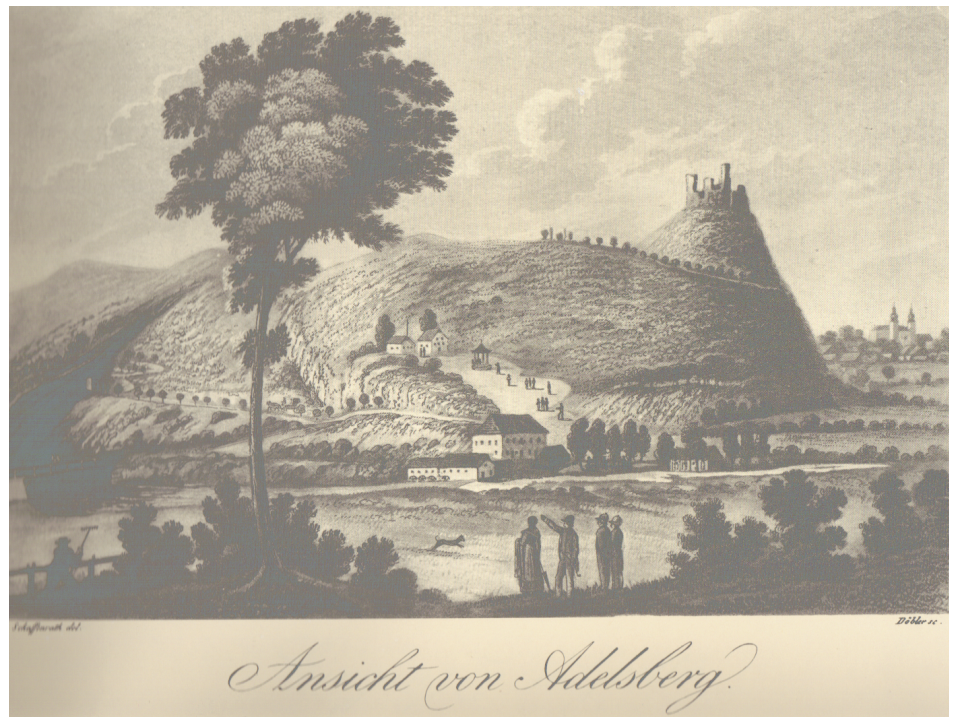
Pravila TD Postojna, prva pisana v slovenskem jeziku

O predhodniku današnjega društva

Leta 1883 ustanovljeno Društvo za olepšanje postojnskega trga in v povzdigo dohajanja tujcev je za sorodnimi društvi v Celju (1871), Kranju (1875) in Mariboru (1877) četrto najstarejše slovensko turistično društvo. Društvena pravila, pisana v slovenskem in nemškem jeziku, pa so prva v slovenščini zapisana pravila kakega turističnega društva. Z ustanovitvijo tega prostovoljnega društva so si takratni Postojnčani zadali jasne cilje.

Ti so bili »olepšanje trga postojnskega in pospeševanje dohajanja tujcev, umno oskrbovanje tuje obrtnije in na ta način povzdiga gospodarskih razmer postojnskega trga«. V ta namen so sklenili izdajati »popotne knjige, tujsnjike, karte in kažipote«, postavljati razgledne table in razgledna znamenja, klopi ..., organizirati prevoze, vzpostaviti vodniško službo, izvajati nadzor nad prenočišči ter organizirati zabave in izlete. Pod društvena pravila se je 15. januarja 1883 podpisal Josip Pucić, Hrvat iz Žminja pri Kanfanarju, ki je med letoma 1878 in 1887 kot gozdarski pristav služboval v Postojni ter se pretežno posvečal pogozdovanju krasa. O tem, kako najpreprosteje in najbolj ustrezno izvesti v pravilih zadane naloge, je odbor novoustanovljenega društva razpredal na eni svojih prvih sej (11. marca 1883), že 4. aprila pa je s prošnjo, naslovljeno na »slavno jamsko upravo«, zaprosil za »dobrohotno dodelitev denarne podpore«. Zavedajoč se nezmožnosti izvedbe obširnega in raznolikega programa »v bližnjem času in ob prvih prizadevanjih«, pa so bili člani društva prepričani, da jim bo nekatere od zadanih nalog uspelo udejanjiti čim prej in da bo to delo ob »patriotski podpori deležno vsestranske pomoči«. Ob tem je bila podpora uprave

Postojnske jame seveda ključna. Društveniki v omenjeni prošnji med prvimi konkretnimi dejavnostmi med drugim omenjajo nadelavo promenadne poti v bližnji Zalog in obnovo starih poti na zahodnem pobočju Soviča, ki so jih nameravali posuti s peskom in ob njih zgraditi zaščitni zid, z novo stezo pa so želeli povezati tudi grajske razvaline z Jamsko cesto.

A. Schaffenrath: Sovič z razvalinami gradu, vhod v Postojnsko jamo in pogled na Postojno, okrog 1825. Vir: Wegweiser für die Wanderer in der berühmten Adelsberger und Kronprinz Ferdinands-Grotte bey Adelsberg in Krain, 1830, 1832

20. Mednarodni glasbeni festival mladih
Koncert samospevov in opernih arij, posvečen 200-letnicam Postojnske jame in rojstvu Mirolava Vilharja
Nastopili so: Mojca Bedenik, Jure Počkaj in Mojca Lavrenčič, Predjama, 17. avgust 2018.

Društvo za olepšanje Postojnskega mesta in k mestu spadajoče okolice ter za povzdigo prometa s tujci

Društvo je leta 1910 – leto zatem, ko je Postojna z listino, ki jo je podpisal cesar Franc Jožef I., pridobila mestne pravice – sicer spremenilo naziv. Postalo je Društvo za olepšanje Postojnskega mesta in k mestu spadajoče okolice ter za povzdigo prometa s tujci, njegove naloge pa se niso bistveno spremenile. Društvena pravila, tokrat spisana le v slovenskem jeziku, so skoraj identična tistim iz leta 1883, nekoliko dopolnjeni in tako bolj dorečeni so le posamezni členi pravil.

Kot v življenju nasploh so padci in na videz nepremostljive ovire zarezale tudi v delo postojnskega turističnega društva. Začetnemu delovnemu elanu so sledila nekatera bolj 'suha leta'. Tednik *Notranjec*, glasilo političnega in gospodarskega društva za Notranjsko, je 14. aprila 1906 objavil povabilo postojnskega olepševalnega društva. V želji po pozitivni in bolj aktivnem delovanju so se takrat dejavni člani obrnili na domačine in jih pozvali, da v njihove vrste pristopi »kolikor mogoče veliko družstvenikov« in da se, takoj ko bo to mogoče, izvoli nov odbor društva. Izvolili so ga 12. maja, načelnik društva pa je postal c.-kr. finančni tajnik Fran Gerstenmeyer. Vnemo novega odbora lahko začutimo v kratkih, a povednih noticah v dnevnem časopisju. V poletnih mesecih je društvo stopilo v »dotiko z deželno zvezo za pospeševanje prometa s tujci«. Posredovali so jim informacije o razpoložljivih tujskih sobah v Postojni. »Uspeh ni izostal. Oddala so se skoro vsa stanovanja,« je poročal dopisnik *Notranjca* in dodal, da nameravajo v Postojni v zimskih mesecih pripraviti kataster vseh sob za tujce. »To bo vsekakor še bolj pospeševalo promet s tujci,« je zaključil. Na predlog društva je postojnsko županstvo v drevoredu, ki vodi proti Postojnski jami, v poletnem času prepovedalo kolesarjenje in sušenje perila. Istočasno so ponovno popravljali poti po Soviču, novo pot pa so nadelali na njegovi severni strani, kjer so postavili še nekaj klopi. Poskrbeli so tudi za tiste, ki so si želeli daljših sprehodov v okolici Postojne. V sodelovanju s člani Slovenskega planinskega društva so označili pot od Postojne do Studenega. Nekaj podobnega so prej že storili s potjo do Predjame, leta 1906 pa so načrtovali še markiranje poti od Predjame prek Šmihela na Razdrto in od tam na Nanos. V zgodnji pomladi leta 1912 so bralci tednika *Slovenski dom* lahko prebrali, da je »dalo« olepševalno društvo

»z lepimi akacijami« zasaditi pot ob meščanski šoli in okrajnem glavarstvu, »tako da bo v nekaj letih do hotela Ribnik prav lep nov drevored«. Pisec prispevka je čestital novemu odboru, članom društva pa položil na srce, da naj uredijo tudi druga sprehajališča, saj je to nujno, če želijo v Postojno privabiti tujce in letoviščarje. Postojnčanom je obenem priporočil, da podprejo to, »za Postojno velepomembno društvo«. Ponovni zagon pa ni trajal dolgo. V življenje Postojnčanov je najprej grobo zarezala 1. svetovna vojna, z italijansko zasedbo pa so se po letu 1918 drastično spremenile razmere, ki so krojile tudi društveno dejavnost Slovencev. Fašistična vlada je z novimi zakoni vedno bolj omejevala njihovo delovanje in jim leta 1927 zadala smrtni udarec. Ministrstvo za notranje zadeve je 19. julija 1927 poslalo prefektom vseh obmejnih pokrajin strogo zaupno okrožnico, v kateri je med drugim zapisalo, da so slovanska društva »jedro političnega odpora, bolj ali manj prikrita središča iredentistične propagande, ognjišča nezadovoljstva in nezaupanja do vsega, kar je italijansko«.

S primernimi kažipotmi je postojnsko olepševalno društvo označilo tudi pot na Sovič.

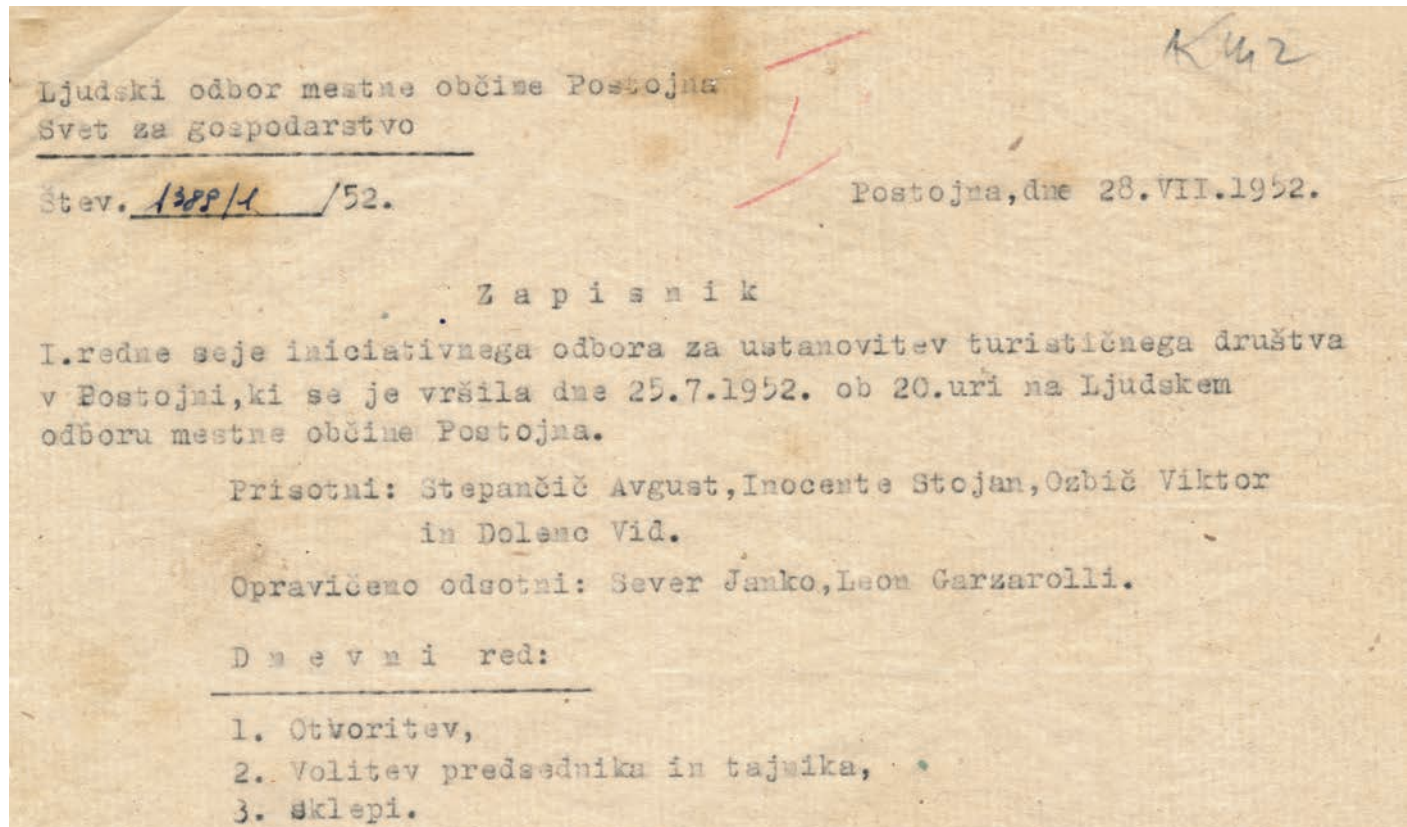
Po vojni je društvo ponovno zaživelo

Obisk Postojnske jame se je v letih po 2. svetovni vojni naglo dvigal. Že leta 1948 je – glede na medvojno povprečje, ki je znašalo med 50.000 in 60.000 obiskovalci – jamo obiskalo okrog 169.000 gostov. Zelo so si prizadevali za propagiranje njenega obiska.

Takratni Svet za blagovni promet LRS v Ljubljani je na primer v povezavi z direkcijo Kraških jam Slovenije v Postojni v začetku 50. let prejšnjega stoletja izdal okrog 45.000 barvnih prospektov kraških jam z besedilom v petih različnih jezikih. Leta 1952 pa je podjetje Kraške jame Slovenije izdalo obširno knjigo žepnega formata *Postojnska jama in druge zanimivosti krasa*. Napisala sta jo Alfred Šerko in Ivan Michler oziroma –

kot je ob njenem izidu v *Geografskem vestniku* zapisal Roman Savnik – za to delo »najbolj poklicana slovenska jamarja«. Zaradi dobre reklame se je leta 1952 število obiskovalcev jame približalo milijonu.

»Prav zato postaja ne le pereča, ampak celo nujna življenjska potreba na teh klasičnih tleh slovenskega turizma ustanoviti

Zapisnik 1. redne seje iniciativnega odbora za ustanovitev TD v Postojni, 1952

turistično društvo, ki bo znalo zainteresirati vse organe oblasti in tudi društva za napredek turizma v Postojni,« sta v prispevku v *Primorskem dnevniku*, naslovljenem Milijon domačinov in tujcev po osvoboditvi obiskalo Postojnsko jamo, zapisala bodoča predsednik ter načelnik propagandne komisije novoustanovljenega turističnega društva. Le-to je ponovno oživel leta 1952. Četrtega septembra se je v hotelu Javornik (danes Center) na ustanovnem občnem zboru **Turističnega olepševalnega društva Postojna** zbralo nad 70 predstavnikov javnega življenja. Ti so iz svoje srede soglasno izvolili predsednika Avgusta Stepančiča (bil je direktor Kraških jam Slovenije in hkrati predsednik iniciativnega odbora za ustanovitev turističnega društva); po izvolitvi je v nagovoru poudaril, da je bil že skrajni čas, da se ustanovi društvo, »katerega namen je pospeševati turizem in skrbeti za olepšavo našega mesta«. Tajnik društva je postal Stojan Inocente, podpredsednik Janko Sever st., blagajnik Alfonz Simšič, gospodar Viktor Ozbič, za načelnika olepševalne in propagandne komisije pa sta bila izbrana Leo Vilhar in France Habe. Ustanovitelji so takrat zapisali, da so prepričani, da bo društvo doseglo uspehe, »le če mu bo stala ob strani vsa naša javnost tako z vpisom v članstvo kakor tudi v prikazovanju in odstranjevanju pomanjkljivosti, ki našemu mestu še ne dajejo lica urejenega turističnega kraja«. Društvo je začasne prostore dobilo v lokalu Putnikove poslovalnice v središču Postojne. Že ob ustanovitvi so mu znatne zneske za delovanje namenili Mestna občina Postojna, mestna gostinska podjetja in uprava Kraških jam, njegove osnovne naloge pa so bile skrb za ustrezno reklamo in lepšo podobo Postojne, posredovanje pobud za gradnjo različnih turističnih objektov, vzgoja gostinskih in turističnih kadrov ter prebivalstva (predavanja, okrogle mize, ekskurzije ...), predlogi, sodelovanje in organizacija kulturnih, športnih in turističnih prireditev ter podpora, usklajevanje in usmerjane dejavnosti preostalih turističnih organizacij. Ali – kot je zapisano v kasnejši *Programski osnovi Turističnega društva Postojna*, sprejeti novembra 1975 v času predsednikovanja Janeza Sedeja – društvo, »kot družbeni organizem«, si je in si bo tudi v prihodnje prizadevalo »delovati na področju pospeševanja turizma v skupnem in splošnem interesu«. Med temeljnimi

načeli, ki jih navaja *Programska osnova*, pa so: prostovoljno osnovanje in včlanjevanje občanov v društvo, nepoklicno delo članov, nepridobitnost (kar pomeni, da »ni cilj društva neposredno ustvarjanje dohodkov za društvo ali njegove člane, temveč pospeševanje turizma v kraju v korist vseh nosilcev turistične ponudbe, to je v občo korist«) in povezovanje s turističnimi društvi v soseščini v »občinsko oziroma medobčinsko turistično zvezo«. Predvsem pa so začetki slovenskega in s tem tudi postojnskega turizma, kot je v svojih spominih na povojno obdobje slovenskega turizma za *Lipov list* povedal Albert Jakopič, dolgoletni predsednik Turistične zveze

Naslovnica (izrez) povabila na odprtje turistične sezone 1957

Slovenije (TZS) – predsedoval ji je med letoma 1953 in 1960 – »sloneli na posebno zagnanih posameznikih, zaljubljenih v svoj kraj in delo, ki so se ga lotili«.

Kmalu po ustanovitvi društva je France Habe, načelnik propagandne komisije, med prednostnimi nalogami društva izpostavil odprtje stalnega prodajnega lokala nekje na glavnem trgu v Postojni, objavo več prispevkov o »kraških turističnih lepotah« v različnih slovenskih časopisih (in beograjski *Politiki*) ter na ljubljanskem, reškem in koprskem radiu, postavitev štirih usmerjevalnih tabel (aprila 1954, pred začetkom turistične sezone, so jih postavili na železniški postaji, pred Postojnsko jamo, na Titovem trgu in na mejnem prehodu v Sežani) in osmih kažipotov za Rakovo dolino, društvo pa naj bi v Postojni postavilo več klopi ob ulicah, ki vodijo do kolodvora, ter v Gregorčičevem drevoredu (»ki ga ne smemo uničiti s posekanjem vseh kostanjevih dreves«) in na Jamski cesti.

Habe je omenil tudi ruševine nekdanjega bunkerja na kolodvoru, ki Postojni nikakor niso v čast in bi jih bilo treba čim prej odstraniti, na istem mestu pa urediti ploščad z gredicami. Predsednik društva Stepančič je v začetku leta 1953 novinarju *Ljubljanskega dnevnika* nanizal še nekaj nalog, ki jih je društvo zapisalo v svoj program. Povedal je, da nameravajo postaviti »orientacijske table in kažipot po jami, zemljevid na kolodvoru ter zaznamovati poti iz Postojne proti Rakovi kotlini in preko Strmce do Predjamskega gradu«. Predsednik turističnega društva Elo Garzarolli, to funkcijo je opravljal med letoma 1960 in 1965, je v nagovoru na jubilejnem občnem zboru ob 80-letnici društva spomine na tisto obdobje strnil v naslednjih besedah: »Počasi in vztrajno se je olepšala podoba zapuščene Postojne.« O Postojni, »ki se bori za svojo olepšavo«, je konec maja 1953 poročal tudi Brko, dopisnik *Slovenskega Jadrana*. Zapisal je, da je prav turistično

društvo tisto, ki posveča »veliko skrb in pažnjo turističnemu napredku in olepšavi mesta Postojne«. Člani društva so neutrudno obiskovali vse javne lokale in druge objekte, razkrivali pomanjkljivosti in predlagali ukrepe za izboljšanje situacije. »Postojna se vse bolj dviga iz skoraj osemletne otopelosti. Počasi izginjajo zadnji sledovi vojne vihre,« je zapisal. Zaključevala so se dela za ureditev Titovega trga, popravljali so razbita pročelja hiš, dopisnik pa je hudomušno zaključil, da bo potem Postojna potrebovala le še »redarja z zanko, ki bo po mestu pse in kokoši lovil«.

TURISTIČNO DRUŠTVO POSTOJNA
vabi
na otvoritev turistične sezone 1957
SPORED:
V SOBOTO, 6. aprila 1957, ob 20. uri v vseh prostorih Jamske restavracije
ZABAVNI VEČER S PLESOM
Igrata: AVSENIKOV KVINTET IN SEKSTET POSTOJSKE GARNIZIJE
Pojejo: AHAČIČEVA • KOREN IN ROBIČ
V NEDELJO, 7. aprila 1957:
dopoldne: OGLED JAMSKEGA IN NOTRANJSKEGA MUZEJA NA TITOVEM TRGU
popoldne: OB 15. URI: KONCERT V POSTOJSKI JAMI
Vstopnina za zabavni večer z rezervacijo miz pri Putniku Postojna 150 din, vstopnina in koncert v jami 100 din
VABI ODBOR

Plakat s povabilom TD Postojna na odprtje turistične sezone 1957

Za poživitev obiska Postojnske jame

V tem najzgodnejšem obdobju po ponovni ustanovitvi je društvo za poživitev obiska Postojne v enem od poletnih mesecev sklenilo organizirati večdnevno prireditev. Sprva predlagani naziv *Postojnski teden* ali le *Postojnska nedelja* (odvisno od sredstev, ki bi jih imeli na voljo) so ob krstni izvedbi spremenili v *Turistični teden*; z njim jim je uspelo »množično zainteresirati prebivalstvo za sodelovanje na turističnem področju«.

Turistični teden so prvič izvedli med 3. in 10. julijem 1953 in nato še trikrat. V tednu dni se je običajno v Postojni in na okoliških turističnih točkah zvrstila vrsta kulturnih in športnih prireditev, glasbeni nastopi, razstave in projekcije filmov, izleti v bližnjo okolico, teden pa je pogosto zaokrožilo odprtje katerega izmed turističnih objektov (leta 1956 so tako za ogled odprli Pivko jamo in manjši gostinski obrat pred njenim vhodom) ali odkritje spominskega obeležja (leta 1955 so odkrili ploščo v spomin zaslužnim raziskovalcem in propagatorjem Postojnske jame ter obeležje, ki spominja na partizansko akcijo v Postojnski jami, julija 1957 pa spominsko ploščo na rojstni hiši Luke Čeča na Ljubljanski cesti v Postojni, ki so jo obnovili ob 160. obletnici odkritja notranjih delov Postojnske jame). Leta 1964 je bil prireditvam namenjen le zadnji dan; glavni poudarek *Turističnega tedna* je namreč veljal »vzgoji prebivalstva in gostinskih delavcev v resničnem turističnem duhu«. Na različnih dogodkih so skušali slušatelje opozoriti na pomen pravilnega odnosa do tujcev in izletnikov nasploh, spregovorili pa so tudi o prizadevanju za lepši zunanji videz naselij in posameznih stavb. V ta namen so izvedli več predavanj (v Postojni, Pivki, Planini, Hruševju, na Razdrtem in drugod), predvajali so barvne filme in diapozitive o turističnih zanimivostih Jugoslavije, organizirali so posebno ekskurzijo za gostinske in turistične delavce, da bi jih seznanili z novimi turističnimi objekti in njihovim poslovanjem. Napovedali so tudi izdajo prospekta »celotnega kraškega področja«, v katerem bi predstavili vse pomembnejše turistične objekte na širšem kraškem območju, od Sežane do Vrhnike. Prireditve, ki je po letu 1964 zamrla, je društvo spet oživilo ob praznovanju svoje stoletnice, v dneh od 23. septembra do 7. oktobra 1983. Najprej je obiskovalce s koncertom navdušila »najstarejša sopotnica« –

postojnska godba (tega leta je obeležila 166-letnico delovanja), ki ji je turistično društvo podelilo priznanje s plaketo za dolgoletno sodelovanje. V nadaljevanju tedna so odprli še razstavo ročnih del in značilnih turističnih spominkov v organizaciji osnovne organizacije ZSMS pri Postojnski jami ter razstavo likovnih del domačih že uveljavljenih in malo manj znanih likovnikov, priredili teden domače kuhinje, tradicionalni letni izlet, tokrat pod geslom Spoznavajmo svojo ožjo domovino, oživili so nekdanji tradicionalni brezplačni ogled Postojnske jame za domačine, priredili malce slabše obiskano projekcijo turističnih filmov, teden pa so v postojnskem kulturnem domu sklenili odlično obiskanim večerom narodnih in umetnih pesmi ter folklornim nastopom.

Plakat napoveduje program IV. Turističnega tedna v Postojni.

Prospekt. sekcije in nagradno tekmovanje

V tem obdobju so bili člani društva izjemno dejavni tudi na propagandnem področju. Leta 1955 so izdali prospekt v kar 30.000 izvodih, doma in v tujini so priredili številna predavanja o slovenskem krasu, sodelovali so na izobraževalnih tečajih za jamske vodnike ter pri ureditvi in odprtju Križne jame pri Ložu. Za popularizacijo turistične dejavnosti so sklenili ustanoviti sekcije turističnega društva v Predjami, Planini in na Razdrtem.

Leta 1956 je društvo prvič razpisalo nagradno tekmovanje za okrasitev obcestnih stanovanj in hiš z lončnicami, njihove lastnike pa je k sodelovanju spodbujalo z lepimi nagradami. Takole je zapisal Štefan Bratina v *Slovenskem Jadranu* 19. julija 1957: »Turistično društvo v Postojni je že preteklo leto razpisalo nagradno tekmovanje za olepšavo mesta. Ta akcija je rodila zelo lepe uspehe, zato je društvo ta razpis ponovilo tudi letos. Komisija, ki jo je imenovalo društvo, je pri svojem delu ugotovila, da je bilo mesto letos veliko lepše okrašeno kot preteklo leto, in to ne samo glavne ulice.« Razpis je sicer predvidel pet nagrad, a jih je komisija zaradi velikega števila sodelujočih podelila šest. Prvo nagrado za lepo urejen vrt je prejel kolektiv Doma JLA, denarne nagrade pa so dobili Jože Grželj, Pepca Debevc, Anka Della Bernardina, Ana Modrijan, Marija Volk in ga. Kogejeva. »Upravičena pa je pritožba gospodinj, da bi morali imeti v Postojni kako prodajalno cvetic in lončnic. Preteklo leto so te dobili na tržnici, letos pa jih ni dobiti nikjer,« je zaključil dolgoletni dopisnik s Postojnskega in častni član Turističnega društva Postojna (TDP).

V začetnem obdobju so nagrade občanom podelili v sklopu *Turističnega tedna*. Idejo za to akcijo je 'dal' društvu upravnik pošte Ivan Gorečan, ki je s cvetočimi nageljni okrasil balkone pošte. V naslednjih letih je društvo še aktivneje sodelovalo pri hortikulturni in siceršnji urejenosti mesta ter skrbi za lepše in čistejše okolje. Vendar so odzivi občanov pogostokrat odstopali od pričakovanih. Julija 1968 in avgusta 1969 (in nato še večkrat) je društvo izdalo celo posebni okrožnici, s katerima je pozvalo občane, »naj bo njihova skrb za urejen videz mesta čim večja«. Leta 1968 sta TZS

Tajnik TD Postojna Lojze Bajc, prvi z desne, izroča priznanje za urejenost domov, za urejeno okolico hiš in stanovanj.

in uredništvo časopisa *Delo* prvič razpisala tekmovanje za izbor najbolj prizadevnega turističnega kraja v Sloveniji in Postojna se je pri točkovanju »kaj slabo odrezala«. Manjše število točk so mestu 'prinesli' predvsem skromnejši po številu in slabše vzdrževani javni nasadi in zelenice, slabo so bili ocenjeni nekateri gostinski lokali in straniščni prostori (tudi tisti na avtobusni postaji, v katerih so »razmere včasih nevzdržne«) ter splošni videz (k slednjemu so spadale zanemarjene fasade in slabo vzdrževana cestišča). Zato so v društvu ustanovili posebno komisijo, ki je preverjala stanje na terenu in opozarjala na nekatere nepravilnosti in je avgusta 1969 že ugotovila, da so se v mestu »pokazale prve spremembe na bolje«. Leta 1981 sta turistično društvo in Krajevna skupnost Postojna organizirala akcijo *Očistimo naš kraj*; nanjo sta povabila vse domačine ter jih pozvala, naj skupaj dajo k »čistemu in zdravemu okolju, v katerem živimo – našemu mestu – največji osebni prispevek s tem«, da se čim bolj aktivno vključijo vanjo. Leta 1985 je komisija za splošno in hortikulturno ureditev mesta delovanje razširila zunaj mesta Postojna, predvsem v kraje, ki ležijo ob vpadnicah v Postojno (Pivka, Razdrto, Planina ...), in z nagradami ter priznanji spodbudila tudi tamkajšnje prebivalce k večji skrbi za urejeno okolje. Društvo je v tem obdobju za svoje člane in turistične sodelavce (predvsem gospodinje, ki so oddajale turistične sobe) organiziralo izlete v znane slovenske turistične destinacije (leta 1970 na Golte in v Velenje, kasneje pa še v Kamnik, Belo krajino, Breginj, Kostanjevico na Krki ...). Že konec 70. let je Postojnčanom poslalo »novoletni praznični poziv«, saj so ugotovili, da je predpraznično vzdušje v Postojni skromno. Zgled prebivalcem so dali kar sami; sredi Postojne so nekajkrat postavili novoletno jelko.

Prisiljeni iskati prenočišča

Zaradi pomanjkanja turističnih postelj je v prvi polovici 50. let prenekateri obiskovalec Postojno predčasno zapustil. Že na prvem rednem občnem zboru društva marca 1954 je dr. Roman Savnik poudaril, da je bila leta 1953 kar dobra polovica turistov, ki so nameravali čez noč ostati v Postojni, »prisiljena iskati si prenočišče v Opatiji ali Ljubljani,« z zasilnimi prenočišči v šoli in dijaškem domu pa Postojna ni zmogla ustreči njihovim pričakovanjem.

Zato je predlagal, da v Postojni čim prej zgradijo nov hotel. Tajnik društva Stojan Inocente je takrat svetoval, naj društvo sestavi popis prenočišč, ki bi jih bili lastniki pripravljene oddajati med turistično sezono. Društvu se je leta 1956 uspelo dogovoriti s zasebnimi sobodajalci, tako da so v tem letu v svojih stanovanjih za obiskovalce Postojne namenili okrog 30 ležišč. Albert Jakopič je na – »doslej nedvomno največji« – dvodnevni turistični tiskovni konferenci aprila 1957 v Postojni povedal, da prihaja med sezono v Postojno od 1000 do 4000 turistov na dan; gostinske zmogljivosti niso bile kos takšnemu obisku, v mestu pa je bilo na razpolago celo polovico manj turističnih ležišč kot pred 60 leti. Na konferenci so ocenili, da so se Postojnčani začeli zavedati pomena turizma za svoj kraj, bi pa lahko tudi sami veliko pripomogli k njegovemu razvoju. Tudi tako, da bi bili »s turisti zares gostoljubni, da bi si lepše ozaljšali svoje hiše, spravili v kraj smetišča, odprte greznice, kurnike in razno navlako in skrbeli za lep videz mesta«. Novinar *Ljudske pravice* je poročanje s konference sklenil z naslednjim stavkom: »V Postojni se je torej zares začelo!« Že leta 1968 je turistično društvo sodelovalo

s kar 60 postojnskimi gospodinjami. Tega leta je bilo pri zasebnikih za goste na razpolago 205 ležišč, društvo je v tem letu organiziralo kar 8558 prenočitev, tako da tudi dohodek od tega posredovanja ni bil nezanemarljiv. Leta 1971 je Postojna imela že 1000 ležišč v hotelskih objektih – ne da bi upoštevali kamping v Pivki jami – in okrog 250 ležišč pri zasebnikih, med turističnimi kraji, ki so takrat presegali 100.000 prenočitev letno, pa se je uvrščala na deseto mesto. S posredovanjem oddaje zasebnih sob se je društvo prenehalo ukvarjati leta 1973.

Mladi urejajo mestni park v Postojni.

V lepem smrekovem gozdu ...

Od srede 50. let so se predstavniki občinskega ljudskega odbora in turističnega društva večkrat pogovarjali tudi o ureditvi prepotrebne prostora za kamp. Prvotno idejo, postavitev nekje v neposredni bližini Postojnske jame, so sicer opustili ter prostor za šotore, pozneje (med letoma 1961 in 1965) tudi letoviške hišice in turistični dom (odprli so ga 30. aprila 1961) v nekaj etapah uredili v neposredni bližini vhoda v Pivko jamo.

Ljudska pravica je le nekaj dni pred odprtjem, 2. julija 1958, poročala, da bo kamping »po svojem položaju eden najlepših v Jugoslaviji ... V lepem smrekovem gozdu tik poleg vhoda v Pivko jamo, je uredilo turistično društvo prijeten prostor za taborjenje. Iz vrtače v vrtačo bo peljala bela steza, v vrtačah pa bodo nameščeni prostori za šotorišča, jedilnico in kuhinjo ... S tem bo vsaj delno preusmerjen tranzitni turizem v stacionarnega.« Število prenočitev v kampu, ki so ga leta 1958 sami začeli urejati člani upravnega odbora društva, je z le 101 v letu odprtja naraslo na kar 6844 v letu 1961. Janko Sever st., predsednik turističnega društva med letoma 1967 in 1973, je na slovesnosti ob 90. obletnici ustanovitve društva, ki je bila združena z odprtjem istoimenske razstave v Notranjskem muzeju Postojna, poudaril, da so v društvu uvideli, da prostori za šotore ne bodo »zadostovali potrebam vsako leto večjega števila ljubiteljev narave«. Zato je društvo začelo postavljati t. i. weekend hišice; do leta 1965 so jih zgradili že 20. Leta 1969 so poskrbeli še za asfaltiranje cestnega odseka, ki se pred vasjo Zagon odcepi v Pivko jamo. Ko je v začetku 70. let kamp v Pivki jami v upravljanje prevzelo podjetje Postojnska jama, so povečali število parkirišč, »otokov« za kampiranje, v neposredni bližini kampa so zgradili sanitarije ter znatno povečali in modernizirali tudi restavracijo in kuhinjo. Leto po odprtju kampa, maja 1959, so se

na društvenem občnem zboru člani ponovno (idejo je že leta 1954 predstavil dr. Savnik) pogovarjali o nujnosti čimprejšnje gradnje novega hotela in motela v Postojni. Priprave na gradnjo novega hotela kategorije A so stekle konec julija 1961, slovesno in simbolno pa so ga odprli 14. septembra 1963. Ta dan je namreč turistično društvo praznovalo 80-letnico. Investitor, Oblastni ljudski odbor Postojna, je za gradnjo izbral ugodnejšega od dveh ponudnikov, podjetje Primorje iz Ajdovščine. Ime so hotelu izbrali s pomočjo razpisa turističnega društva; daleč največ posameznikov je takrat predlagalo imeni Proteus in Kras. Izbrano je bilo slednje.

Člani TD Postojna so uredili kamp v Pivki jami, 1962.

Lasten sodobno urejen lokal

Delovni prostori društva so bili večna tema številnih društvenih sej. Deset let po ponovni ustanovitvi, julija 1962, ob skorajšnji 80-letnici, je turistično društvo dobilo svoj prvi, sicer skromen prostor na Titovem trgu, ki je poleg »menjalnice tujih valut združeval informacijsko, recepcijsko (op.: oddajanje tujskih sob) in propagandno službo,« je ob odprtju poudaril takratni predsednik društva Elo Garzarolli. A so ga morali zaradi rušenja objekta kmalu zapustiti. Maja 1965 se je urad preselil na Trg padlih borcev, 30. aprila 1969 pa so v novozgrajeni poslovno-stanovanjski stavbi, ki je zrastle na mestu prejšnje stavbe, dobili svoj prvi lastni sodobno urejeni lokal.

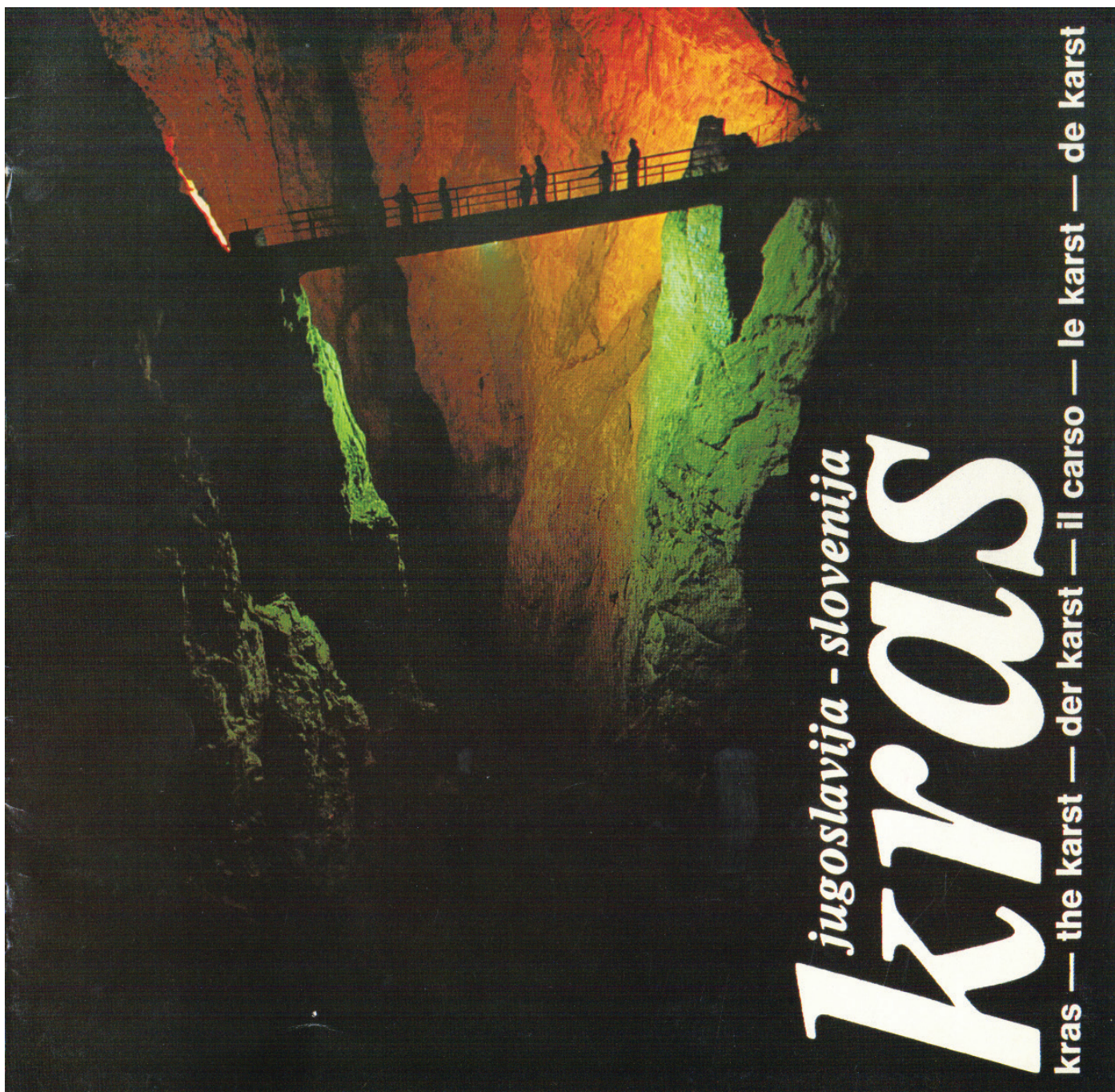
Vanj je društvo investiralo 10 milijonov dinarjev lastnih sredstev in bančnega posojila. Junija 1973 je lokal skupaj z osnovnimi sredstvi in drobnim inventarjem oddalo Turistično hotelskemu podjetju Postojnska jama, v pogodbi določena sredstva za najem pa so bila edini vir dohodka društva. Spomladi leta 1975 so društveno pisarno preselili v hišo na Jamski cesti 2, a so se morali zaradi adaptacije te hiše februarja 1978 za nekaj let spet začasno preseliti. Tokrat na Tržaško cesto, k Jordanovim.

Turistični urad na Trgu padlih borcev

Turistično društvo Postojna ima v centru Postojne svoje prostore, kjer je delovala tudi informacijska pisarna.

jugoslavija - slovenija
KRAS

kras — the karst — der karst — il carso — le karst — de karst

V sodelovanju s Kobilarno Lipica, Postojnsko jamo in Škocjanskimi jamami je TD Postojna izdalo mnoge skupne prospekte.

Obsežen prospekt Kras in načrt mesta

Že v preteklosti je društvo skrbelo tudi za izdajo promocijskih materialov, prospektov, letakov, plakatov in priročnikov. Tako je na primer leta 1955 v sodelovanju z Gostinsko zbornico izdalo turistični prospekt *Postojna z okolico* v kar 60.000 izvodih. Prospekt so natisnili v tiskarni Ljudska pravica, v njem pa so bile predstavljene turistične zanimivosti tedanjega postojnskega okraja. Čez deset let, leta 1965, je društvo v sodelovanju s sosednjimi turističnimi društvi izdalo obsežen prospekt *Kras*.

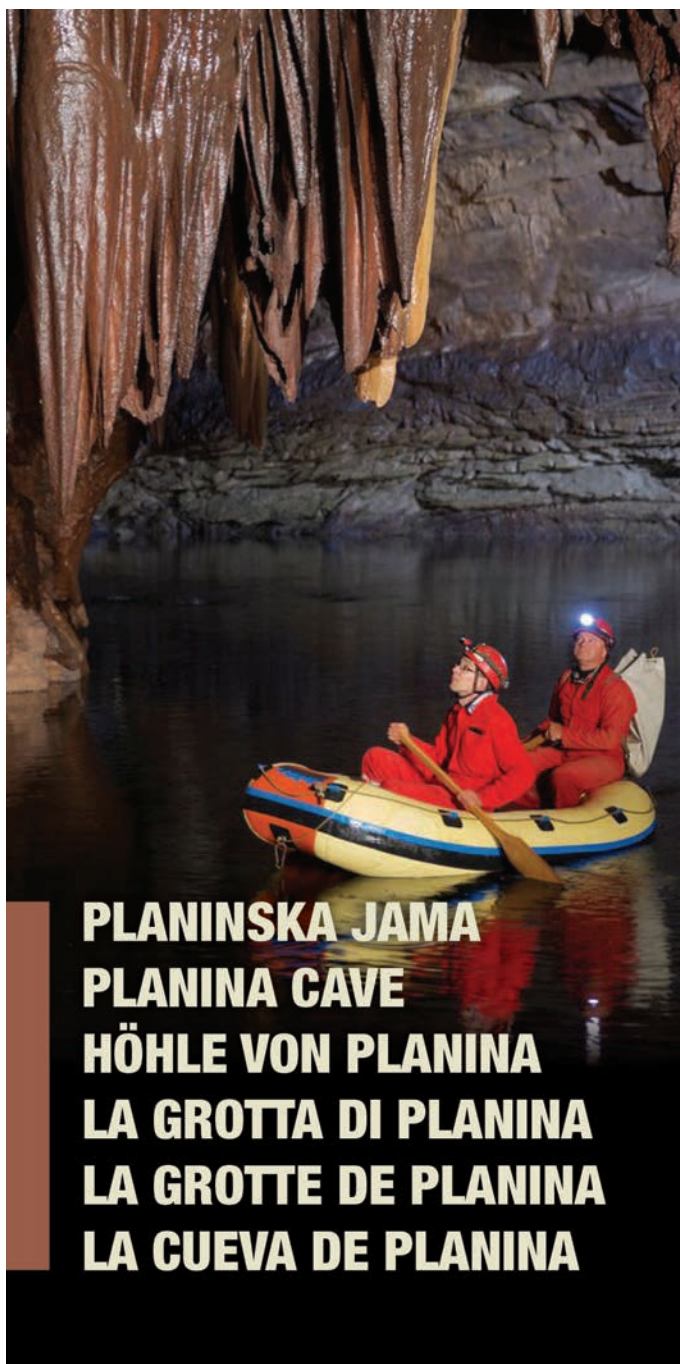
Leta 1970 pa jim je v društvu uspelo prepričati Gospodarsko zbornico Slovenije (GZS), da je denarno podprla izdajo novega prospekta *Kras* v kar 100.000 izvodih. Novi ponatisi so sledili med letoma 1977 in 1979. Za prospekt *Kras*, ki so ga leta 1977 izdali v 300.000 izvodih, je društvo na republiškem gostinskem zboru tisto leto prejelo zlato plaketo z diplomom. Sredstva za izdajo so takrat poleg GZS prispevale še organizacije združenega dela iz občin Ilirska Bistrica, Sežana, Postojna in Cerknica ter zasebni gostinci s Cerknškega.

Leta 1975 so člani propagandne komisije sodelovali pri pripravi in izdaji načrta mesta Postojna (novo različico so s sodelovanjem Postojnske jame THO in postojnske geodetske uprave v 20.000 izvodih natisnili leta 1980), predlagali so tudi izdajo broširanega turističnega informatorja, ki naj bi postal trajna oblika obveščanja vseh zainteresiranih v notranjsko-kraški regiji, leta 1980 pa so bili zraven pri pripravi prospekta *Postojna – Lipica* (tiskan je bil v 500.000 izvodih in leta 1981 ponatisnjen v še 300.000 izvodih), ki je »goste vabil na postojnsko-lipiško turistično območje«. Predsednik propagandne komisije Srečko Šajn je na društvenem občnem zboru marca 1978 v poročilu o delovanju komisije med decembrom 1975 in marcem 1978 poudaril, da je društvo z izdajo prospekta *Kras* zapolnilo vrzel, ki je bila trajno prisotna na področju obveščanja turistov, za turistične delavce pa je pomenil prospekt »celovito informacijo za notranjsko-kraško regijo«. Med letoma 1975 in 1978 je društvo pripravilo več predavanj o varstvu kraškega okolja z vidika turistične dejavnosti, izdelali so različne turistično-informativne panoje (v središču Postojne in pred Postojnsko jamo), prevetrili pa so tudi svoj program prireditev, saj so nekaterim že tradicionalnim dodali nekaj povsem novih.

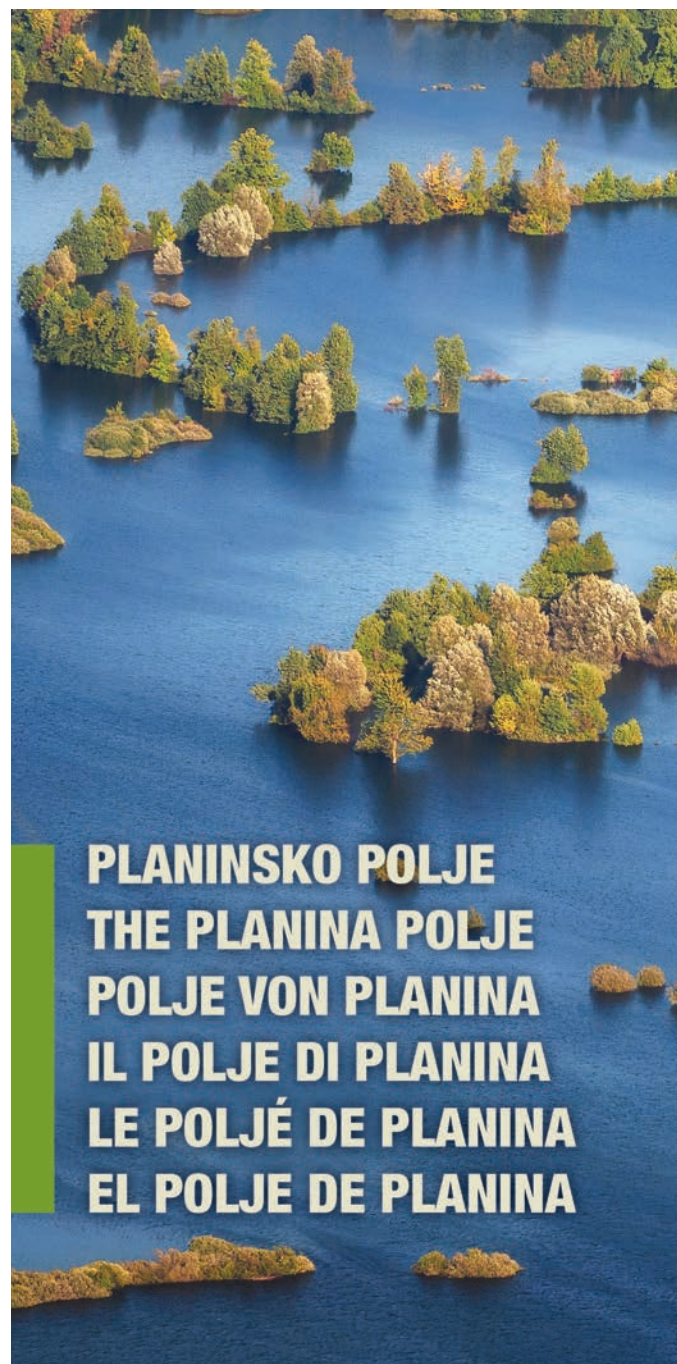
V začetku novega tisočletja, leta 2001, je društvo v želji po načrtnem, sistematičnem informiranju turistov o gostinski ponudbi v Postojni in okolici v sodelovanju z domačimi gostinci in Postojnsko jamo, turizem d. d. v nakladi 50.000 izvodov izdalo zgibanko *Dobrodošli*. Druga zgibanka *Planinsko polje/Planinska jama*, natisnjena je bila leta 2002, je predstavila raznoliko podobo polja, enega od biserov naše pokrajine. Nekatere projekte je društvo realiziralo tudi iz dela turistične takse, namenjene za financiranje »splošne turistične propagande«.

Plod dobrega sodelovanja z Društvom za gostinstvo in turizem Postojna ter z Jamskim društvom Planina sta tudi zgibanki *Postojna – dobrodošli* in *Planinsko polje*

**PLANINSKA JAMA
PLANINA CAVE
HÖHLE VON PLANINA
LA GROTTA DI PLANINA
LA GROTTA DE PLANINA
LA CUEVA DE PLANINA**

**PLANINSKO POLJE
THE PLANINA POLJE
POLJE VON PLANINA
IL POLJE DI PLANINA
LE POLJÉ DE PLANINA
EL POLJE DE PLANINA**

Novo različico zgbank Planinska jama in Planinsko polje je TD Postojna izdalo leta 2019.

TIC Postojna, pri TD Postojna, med prvimi v Sloveniji

Enega od pomembnejših ciljev, ustanovitve in delovanje Turističnoinformacijskega centra Postojna (TIC) v sezoni 1994/95, je društvo izpeljalo v sodelovanju s Centrom za promocijo turizma Slovenije in s pomočjo Občine Postojna med prvimi v Sloveniji.

Leta 2000 je društvo v hotelu Jama pri Postojnski jami odprlo še informacijsko pisarno z menjalnico. Osnovno poslanstvo TIC-a še vedno ostaja zbiranje, obdelava, posodabljanje in posredovanje turističnih informacij v različnih medijih. Društvo je sprožilo in predstavilo tudi pobudo, da postane kras »samostojno turistično območje«, saj je slovenski kras v evropskem in svetovnem merilu značilna pokrajina z bogato kulturno in izjemno naravno dediščino. Avtorji slovenske turistične strategije 2002–2006 so pobudo upoštevali in v strategijo zapisali, da je kras »v širšem okolju absolutna konkurenčna prednost slovenskega turizma«.

TIC TD Postojna pri Postojnski jami

Delo z mladimi in sekcije

Vse od ponovne ustanovitve so se v društvu zavedali tudi pomena dela z mladimi. Vključili so jih v vsakoletno očiščevalno akcijo, mladi so sodelovali v projektih *Posadimo 1000 drevesc*, *88 dreves za Tita* (ta vsejugoslovanska akcija je stekla po smrti Josipa Broza - Tita) in na festivalu *Turizmu pomaga lastna glava*, ki ga že več kot 35 let organizira TZS, ter na različnih razpisih društva, ki so rezultirali v nekaj razstavah.

Tudi v razstavi *Turizem v našem kraju*, za katero so gradivo – osnutke turističnih plakatov in prospektov – prispevali osnovnošolci iz Košane, Pivke, Postojne in Prestranka. Ob 170. obletnici odkritja notranjih delov Postojnske jame je društvo v sodelovanju s *Pionirskim listom* razpisalo natečaj, povezan z visoko obletnico Postojnske jame. Več let je imelo tudi nekakšno pokroviteljstvo nad folklorno skupino, ki je delovala na postojnski osnovni šoli, predstavili pa so tudi idejo, da bi mladi folkloristi po zaključenem osnovnošolskem izobraževanju to dejavnost nadaljevali pod okriljem Zveze kulturnih organizacij Postojna.

Društvo je od svojih prvih začetkov – leta 2023 bo preteklo častitljivih 140 let od njegove ustanovitve, leta 2022 pa 70 let od njegove ponovne ustanovitve po 2. svetovni vojni – sledilo osnovnemu namenu oziroma ciljem, pospeševanju »razvoja turizma v najširšem pomenu besede, zasledujoč pri tem predvsem skupne interese turističnega kraja kot celote, opravljajoč pri tem tudi določene konkretne naloge, ki jih dotlej na nivoju kraja ni opravljal nihče drug ali pa jih ni hotel, so pa za razvoj turizma v kraju neobhodno potrebne«. Njegovi člani so, tako v preteklosti kot še danes, delovali zelo zavzeto za javno dobro. Vedeli so, da mora biti kraj urejen in lep ne le zaradi turistov, ki Postojno povečini obiščejo za kratek čas, temveč tudi zaradi domačinov samih. Le ob sodelovanju tistih, ki v kraju živijo in delajo, je možna kakovostna turistična ponudba.

V zadnjih sedmih desetletjih društvo uresničuje celovito zastavljen in obširen program z delom več komisij oziroma sekcij: za propagando, informiranje in prireditve, za splošno in hortikulturno ureditev mesta, za delo z mladimi, gospodarstvo, enogastronomijo in spominkarstvo (zadnji dve trenutno mirujeta). Zato to obdobje posledično zaznamuje izjemna dejavnost društva. Dobro društveno delo je ne nazadnje prepoznalo tudi Ministrstvo za malo gospodarstvo in turizem: društvu je leta 1999 podelilo status društva, ki deluje v javnem interesu na področju pospeševanja turizma.

Nastop Turističnega krožka OŠ Antona Globočnika na ustanovnem občnem zboru Kraško-notranjske turistične zveze, Postojna, 2001

Turistično društvo – pobudnik številnih prireditev

Med različnimi dejavnostmi, ki jih opravlja društvo, so v javnosti najbolj prepoznane raznovrstne turistične in kulturne prireditve, ki jih organizira v lastni režiji ali kot pobudnik in podpornik praktično od ponovne ustanovitve leta 1952 dalje.

Mednje spadajo že omenjeni *Turistični teden*, *Dan piščanca* in nekatere druge, ki jih predstavljamo v nadaljevanju. Po zamisli o »kurji veselici« iz začetka 60. let, ki pa je ostala nerealizirana, je društvo v sodelovanju z zavodom Postojnska jama in perutninskim kombinatom iz Pivke v prvi polovici 70. let ob zaključku vsakoletne turistične sezone večkrat organiziralo t. i. *Dan piščanca*. Ker je prva prireditev – »glavna točka programa so bili seveda pečeni piščanci« ter nastopa postojnskih godbenikov in ansambla Metronomi iz Pivke, v svojo nedeljsko turistično oddajo pa je prireditev uvrstila tudi RTV Ljubljana – septembra 1970 zelo uspela, so se organizatorji odločili, da jo bodo poslej prirejali vsako prvo nedeljo v septembru. Kot so zapisali v poročilu, podanem na občnem zboru decembra 1975, je bila prireditev iz leta v leto »bolj kvalitetna ter dobiva značaj turistične prireditve«. Pozneje so prireditev preimenovali v *Jamsko veselico*, leta 1983 pa v *Veselo jamsko nedeljo*. Dogodek je takrat organiziralo podjetje Postojnska jama THO. Na koledarjih društvenih prireditev najdemo tudi mnoge koncerte različnih glasbenih pustvarjalcev. Oktobra 1957 so se na primer povabilu društva odzvali slovenski filharmoniki in prvaki ljubljanske opere Vilma Bukovec, Miro Brajnik in Ladko Korošec, organizacijsko pa je društvo takrat moči združilo z upravo postojnskega Doma JLA. Junija 1968 so časopisi objavili krajšo notico o tem, da naj bi Postojna na pobudo turističnega društva priredila mednarodno amatersko tekmovanje kratkometražnih filmov o lepotah krasa, vendar ga, po virih sodeč, niso organizirali.

Srečanje v moji deželi – izseljeniški piknik, 1994

Parada naborniških voz

Mednarodni glasbeni festival mladih

Med projekte, ki jih v društvu skupaj s Turistično zvezo Brkini, Kras, Notranjska vodijo že daljše obdobje, spada tudi *Mednarodni glasbeni festival mladih*, ki je uvrščen na koledar društvenih prireditev od leta 1999.

Pobudnik prireditve Srečko Šajn pove, da je festival 'rodilo' spoznanje, da lahko s »programi s področja kulture oblikujemo zanimivejšo, pestrejšo, celovitejšo ponudbo kraja, da se kultura in turizem lahko dopolnjujeta in bogatita drug drugega«. Ob snovanju festivala je imel v mislih glasbeni dogodek, tesno povezan z velikim številom mladih glasbenikov, ti pa naj bi – tako kot turisti, ki obiščejo Postojno – prihajali iz različnih držav, se med seboj družili in spoznavali. Odločilo je srečanje s prof. Igorjem Kuretom Corettijem, ki je uspešno vodil orkester mladih poustvarjalcev iz sedmih držav, odličnih izvajalcev simfonične glasbe. S prijaznim pismom društvu je izvedbo festivala pozdravil in podprl tudi postojnski rojak, slovenski skladatelj in dolgoletni profesor kompozicije na Akademiji za glasbo Alojz Srebotnjak. Z organizacijo festivala je želelo društvo domačim in tujim obiskovalcem ponuditi »svojevrsne in nekajdnevne kulturne prireditve«, sklop vsakoletnih koncertov, ki se je s prizorišča pred Postojnsko jamo (matineje) in iz Jamske restavracije (večerni koncerti) z leti preselil še v glasbeno šolo, na ploščad pred Predjamskim gradom in v postojnsko cerkev, pa vsekakor spada med najkakovostnejše glasbene dogodke na širšem območju, saj vsako poletje postreže z različnimi in vselej odličnimi koncerti. Festival, ki je z leti postal tradicionalen, je četrto junijsko soboto leta 1999 z matinejskim koncertom na ploščadi pred vhodom v Postojnsko jamo uvedel nastop Mladinskega godalnega orkestra Glasbenih šol Pavla Markovca in Blagoja Berse iz Zagreba, orkestri, ki so to leto sodelovali na festivalu, so se predstavili v Jamski restavraciji, festival pa je 3. avgusta z nastopom v Koncertni dvorani Postojnske jame sklenil Svetovni zbor mladih. Doslej so se nastopi izvrstnih mladih glasbenikov v celoti odvijali

Nastop Auckland Youth Symphony Orchestra, Nova Zelandija, pred vhodom v Postojnsko jamo

Coltour Africa, Choir & Orchestra, Pretoria, Južna Afrika, Jamski dvorec

Mladinski orkester Srednjeevropske pobude, CEI Youth Orchestra, Jamski dvorec – prof. Igor Kuret Coretti, ki je imel v Postojni vrsto let počitniško šolo s pripravami.

že enaindvajsetkrat (leta 2020 je bil v okviru 22. festivala zaradi znanih epidemioloških razmer lahko izveden le en koncert); tudi po mnenju Ministrstva za kulturo RS festival »presega lokalne interese in zagotavlja prepoznavnost v slovenskem in mednarodnem prostoru«. V utemeljitvi o dodelitvi sredstev v letih, ko je ministrstvo še sofinanciralo festival, so zapisali, da projekt TDP »vključuje druženje in skupinsko delo kakovostnih mladih glasbenikov in vključuje ter spodbuja mlade generacije k prvim poskusom na področju orkestrskega muziciranja«. Ob zaključku 7. festivala leta 2005, ta je bil posvečen stoletnici rojstva postojnskega rojaka Vilka Ukmarja, je dalo društvo pobudo za postavitev spominskega obeležja temu priznanemu skladatelju, glasbenemu zgodovinarju, publicistu in kritiku. Tudi zaključni koncert festivala, odvil se je 24. septembra v dvorani Glasbene šole Postojna, je bil posvečen Vilku Ukmarju. Člani Godalnega orkestra in učitelji Glasbene šole Postojna so izvedli dela iz njegovega opusa.

Med vsemi opisanimi prireditvami in morda še katero, ki v tem pregledu ni podrobneje zajeta (na primer prireditvi *Ljudje, prižgimo lučke* in *Občina Postojna v cvetju*, pri obeh prireditvah moči organizacijsko združijo TD Postojna, Občina in Krajevna skupnost Postojna ter TDP), pa kot nosilna projekta gotovo izstopata tradicionalno *pustovanje* in *Furmanski praznik*, ki imata izmed vseh prireditev najdaljšo tradicijo in ju društvo še vedno organizira.

Koncert - Bratislavski dečki zbor, Cerkev sv. Štefana, Postojna, 2023

Najodmevnejši nastopajoči na festivalu v Postojni:

- Simfonični orkester GC Soar Valley, Anglija
- Izraelski ženski PZ
- Norveški mladinski zbor
- Westchester Putnam Youth Orchestra New York, ZDA
- Key Signature Choir Auckland New Zelend
- Mladinski zbor opere La monnaie, Bruselj
- Harmonikarski orkester iz Tolose, Španija
- Orchestre des jeunes de haute Bretagne, Francija
- Dekliški zbor Hannover, Nemčija
- Mladinski simfonični orkester Strasbourg
- University of Manitoba Singers, Kanada
- Mladinski orkester Srednjeevropske pobude, CEI Youth Orchestra
- ... in številni drugi

Mladinski zbor Leioa Kantika Korala iz Baskije, Španija, Jamski dvorec

Poletne kulturne prireditve

Turistično društvo je v sodelovanju s podjetjem Postojnska jama in Kulturno skupnostjo Postojna leta 1978 – v okviru praznovanj ob 160. obletnici odkritja notranjih delov Postojnske jame – začelo organizirati *Poletne kulturne prireditve* (PKP), s katerimi je želelo popestriti oziroma dopolniti turistično ponudbo Postojne in obenem predstaviti »razvejano amatersko kulturno dejavnost v Sloveniji in zamejstvu«.

Prireditve so bile namenjene tako tujim gostom kot domačinom, sezonski sklop približno 25 prireditev, ki so se običajno odvijale med junijem oziroma julijem in septembrom, pa je obsegal nastope domačih in tujih folklornih skupin, promenadne koncerte godb na pihala, razstave, gledališke predstave in orgelski koncert. Večina dogodkov (izjema je bilo le leto 1978, ko se je glavnina prireditev dogodila v »zaprtem prostoru«) se je pred množico gledalcev (poročilo o delu društva za leti 1981 in 1982 omenja povprečno 2000 do 2500 gledalcev) ob nedeljskih dopoldnevih odvijala na ploščadi pred vhodom v Postojnsko jamo, nekaj pa tudi na terasi hotela Kras, na igrišču za nekdanjo gimnazijo in v modri dvorani gimnazije, v kulturnem domu, rekreacijskem centru DUP, župnijski cerkvi in atriju Inštituta za raziskovanje krasa. Leta 1981 so v okviru PKP uvedli novost: povezali so se z lipiškimi turizmom. Vse folklorne skupine, ki so to leto nastopile julija in avgusta, so namreč dopoldanski program iz Postojne ponovile še popoldne na edinstvenem zelenem posestvu v Lipici. Komisija za propagando, prireditve in informiranje je za organizacijo in izvedbo *Poletnih kulturnih prireditev* leta 1987 prejela plaketo in pisno priznanje TZS.

V poznih 70. letih je društvo sodelovalo kot soorganizator na tradicionalni julijski *Paradi naborniških voz*, že v zgodnjih 60. letih pa je ob sodelovanju »ostalnih družbenih in gospodarskih organizacij v občini« priredilo še en odmeven dogodek. Leta 1961 so ob dnevu borca, 4. julija, v senci košatih dreves v parku postojnske gozdarske šole organizirali *izseljeniški piknik*. Jugoslavija je že od leta 1954 obeleževala t. i. *Izseljenjski teden*, katerega osrednje prireditve so se vsako leto odvijale v drugi republiki.

Prireditve Turističnega društva Postojna *Občina Postojna v cvetju* v sodelovanju z Občino Postojna in Krajevno skupnostjo Postojna

Glavni organizator in gostitelj osrednjih prireditev že 8. *izseljenjskega tedna*, ki so se med 3. in 5. julijem 1961 zvrstile v Ljubljani, Postojni in na Bledu, je bila Slovenska izseljenjska matica (SIM). S temi vsakoletnimi prireditvami so želele republiške izseljenjske matice poudariti »trdne rodoljubne vezi med jugoslovanskimi izseljenci in njihovo rojstno domovino ter hvaležnost in priznanje za vso moralno in gmotno pomoč, ki so jo nudili jugoslovanskim narodom med narodnoosvobodilno borbo in v povojni graditvi«. Program prireditev 4. julija v Postojni, med drugimi ga je objavil *Dolenjski list*, je po prihodu iz Ljubljane najprej predvidel ogled Postojnske jame, Predjamskega gradu in nekaterih bližnjih naravnih znamenitosti, v nadaljevanju pa celodnevno praznovanje, na katerem so organizatorji in udeleženci obeležili 20. obletnico vstaje jugoslovanskih narodov ter dva praznika, dan borca in ameriški dan neodvisnosti. V Postojni se je zbralo veliko slovenskih izseljencev, ki so iz obeh Amerik, Kanade, Belgije in drugih držav po dolgih letih obiskali »svoje stare kraje«, ter seveda domačinov, »zlasti mladine«. V prostorih gozdarske šole so si udeleženci lahko ogledali dve razstavi Notranjskega muzeja Postojna, *Občina Postojna v borbi za svobodo* in likovno razstavo postojnskih umetnikov. Dopoldanski sprejem gostov je zaradi bolezni predsednika SIM Ivana Regenta sicer odpadel, so pa goste na popoldanski veselici pozdravili tajnik SIM Albert Švagelj, predsednik krajevne podružnice SIM Leo Vilhar, predsednik turističnega društva Elo Garzarolli, uveljavljeni slovenski pisatelj in glavni urednik največjega dnevnika ameriških Slovencev iz Chicaga *Prosveta* Louis Beniger ter predsednik Slovenske narodne podporne jednote v Clevelandu Kamil Zarnik.

Pustna povorka

Tradicionalna pustna povorka bi leta 2021 obeležila Abrahama. Epidemiološke razmere izvedbe povorke niso dopustile, je pa na svojo prireditev z najdaljšim trajanjem društvo to leto spomnilo s predvajanjem posnetka pustne povorke 2020 na lokalni TV Kolut, na svoji spletni strani ter na drugih družabnih omrežjih. Preko 50 je bilo tudi skupin z vseh koncev Slovenije, ki so na dotedanjih 49 pustovanjih gostovale v Postojni in zabavale množice gledalcev. Leta 2020 je s sodelovanjem Turističke zajednice Rijeka in njihove skupine šem povorka dobila mednarodni značaj. V društvu namreč skrbno vodijo seznam vseh udeležencev, že desetletja (od 1982) pa je kot nekakšen stalni član v povorko vključena tudi domača Postojnska godba 1808.

Tudi po naših krajih je bil pust – in je še vedno – čas norčij. Praznik smeha, šal in veselja, ki naj bi zapodil zimo in v deželo privabil pomlad, je med Slovenci trdno zakoreninjen. Ko si namreč človek nadene masko, je drugačen. Skrivnosten in svoboden. Zaigra novo vlogo, spremeni glas, gibanje in obnašanje. Ta igra pretvarjanja je skupna tako tradicionalnim kot karnevalskim likom. V nekdanjih in današnjih karnevalih pa lahko zaznamo kritično ost, ki ne prizanaša nikomur. Kot nekakšno zrcalo podaja maškarada popačeno družbeno sliko. Ocenjuje in kritizira, a hkrati zrcali resnično življenje. In delček tega se je odrazil v večini pustnih povork, ki jih je doslej na pustni torek (leta 2012 je bila na predlog strokovnih služb Občine Postojna prireditev izjemoma na pustno soboto) po ulicah Postojne organiziralo TDP.

Pustna povorka, 1982. Postojnske ulice so takrat »očistili« šolarji prestranske šole.

TZ BRKINI, KRAS, NOTRANJSKA · TURISTIČNO DRUŠTVO POSTOJNA

PUSTOVANJE POSTOJNA 2018

47. TRADICIONALNA POVORKA

TOREK, 13. FEB. 2018, ob 15.00,
s parkirišča ob TIC-u pri Mercator centru po
Tržaški cesti, zaključek na Titovem trgu

**NAJBOJŠE MASKE NAGRAJENE!
BOSTE TO VI? DA!**
POTEM PRIDITE, Z VESELJEM VAM
BOMO PODELELI NAGRADO!

GOSTOVALI BODO:

- Koranti Grajena pri Ptuj
- Skoromati iz Podgrada
- ED "Liški pustje", Kanal
- Orači, Šarga, Baba deda nosi,...
in številne druge skupine,...

OTROŠKO PUSTNO RAJANJE
13.02
16.30h

SMEŠKOV SVET
v dvorani OŠ Antona Globočnika Postojna

PUSTNI PLES V DISCO RITMIH
13.02
18.00h

DJ JANKO
Hotel Šport, Postojna

Osrednji pokrovitelj: ORČINA POSTOJNA, trigrav, SPAR, znanje, NOVICE

Pustna povorka so omogočili: Aklita varovanje d.d., ALE d.o.o., Arvigo Nova Gorica, Arvigo Slajerska, Bar Sesta, Hotel Šport, Kampus Postojna, Kompost Postojna, Mladinska skupnost Postojna, Inštitut za raziskovanje kraja, ZRC SAZU Postojna, Osnovna šola Antona Globočnika Postojna, Pekarna Jurca, Postojna, Srednja gospodarstva in lesarska šola Postojna

V naših krajih so že zadnja desetletja 19. stoletja, sploh pa čas pred 1. svetovno vojno, zaznamovali maškarade v plesnih dvorinah in predpustni plesi za zaprte kroge. Na začetku 20. stoletja se jim je pridružil še pustni korzo. Za tovrstno družabnost so skrbela liberalno usmerjena društva (čitalnice, sokoli, tamburaši) in stanovska društva (rokodelci, gasilci). Pohvalno je, da so izkupičke veselic pogosto namenili dobrodelnim društvom, revnejši šolski mladini ali za nakup novega in popravilo starega gasilnega orodja oziroma za okrepitev podpornega sklada društva rokodelcev. Po zatišju med obema vojnama in v prvih letih po 2. svetovni vojni so se v 50. letih na postojnskih ulicah spet pojavile posamezne maškarade in manjše skupine mask, otroško maškarado pa so najprej organizirali v vrtcu. Člani Društva prijateljev mladine (DPM) in pedagoški delavci

Cerkniški pustni liki v postojnski pustni povorki

so od poznih 50. let približno deset let (do 1969) organizirali pustno rajanje s sprevodom po ulicah Postojne. Že naslednje leto, ko so se otroškim šemam priključile odrasle maske in se je pri organizaciji DPM pridružilo TDP, je dotedanje otroško pustovanje prerastlo v turistično prireditev. Srečko Šajn se spominja, da se je leta 1970 s člani DPM povezal takratni

Skupina Prostovoljnega gasilskega društva Postojna je eden najbolj zvestih udeležencev pustne prireditve.

Reden gost karnevala so tudi podgrajski škoramati.

Postojnski godbeniki v pustni povorki sodelujejo že štirideset let.

tajnik TDP Lojze Bajc. V naslednjih letih so naše mljene vrtčevske otroke in šolarje občani lahko spremljali v povorki na postojnskih ulicah, pustno rajanje pa so maskare zaključile v Jamski restavraciji ali motelu Proteus, kjer so se »zavrtele ob prijetni muziki« in so jim postregli s krofi in čajem.

Pustno povorko, kot jo poznamo danes, lahko spremljajo obiskovalci prireditve od leta 1977, ko je celotno organizacijo pustovanja prevzelo TDP. Tega leta je, čeprav je ves popoldan lilo kot iz škafa, maskare pozdravila množica, komisija pa je kot najbolj prepričljivo izbrala skupino iz Zagona, ki se je predstavila z ogromno ladjo. Že leta 1978, tako beremo v glasilu *Proteus anguinus*, je – glede na obseg, kvaliteto ter število sodelujočih in gledalcev – prireditev »prekosila vse dosedanje«. Okrog leta 1980 so se v povorko vključile organizirane skupine iz bližnjih vasi, »seveda pa ni šlo brez cerkniške coprnice Uršule, Jezerkota, številnih butalcev« in drugih mask. Sčasoma so se jim pridružile še gostujoče skupine iz preostalih predelov

Slovenije. »Tudi domače skupine iz osnovnih šol so postajale iz leta v leto vse boljše,« je bralcem *Lipovega lista* o pustovanju v Postojni leta 1987 sporočal Lojze Bajc in dodal, da so zato pustovanje upravičeno vključili v program *Februarske kulturne akcije*. Posebna strokovna skupina je ocenjevala združbe mask, pokrovitelji prireditve, običajno so to bili podjetje Postojnska jama, postojnska kulturna skupnost in TDP, so prispevali dokaj vabljuje nagrade (»da bi zainteresirali čim večje število udeležencev«), pustno povorko pa si je običajno ogledalo »nekaj tisoč ljudi«. Ekonomska kriza in vsesplošno varčevanje v prvi polovici 80. let nista prizanesla niti pustovanju. Februarja 1983 je povorko zaznamovala zelo skromna udeležba mask in če ne bi bilo šolarjev in malčkov, »ki so kar štirikrat hiteli mimo Titovega trga«, kjer se je zbralo precej krajanov, »bi skoraj ne bilo opaziti, da

je pustni torek«. Prireditev zato ni bila tekmovalna, so pa organizatorji vsem nastopajočim za vložen trud kljub vsemu podelili finančne nagrade. Podobno je bilo naslednje leto, ko se je za najbolj aktualno izkazala skupina iz Pivke, ki je s »Frankom in Pufkom na čelu prikazala letošnjo olimpijado v Sarajevu«. Predvolilni boj, ki se je v začetku leta 1990 razvnel po vsej Sloveniji, je bil tega leta aktualen tudi v času pustnih prireditev. Postojnske pustne povorke se je to leto udeležilo kar 18 skupin. Prav toliko skupin je sodelovalo tudi na povorki leta 2000, njihov odziv pa je bil »za organizatorja prireditve, Turistično društvo Postojna, pravo presenečenje«. Največ je bilo domačih skupin, iz bližnje okolice, prišle so tudi iz Cerknice, Zgornje Pivke in Ilirske Bistrice, povabilu Občine Postojna pa so se odzvali Koranti '94 s Ptuja.

Izvedbo vsakokratne povorke je krojilo predvsem vreme. Tako se je, hudemu mrazu in neusmiljeni burji navkljub, na pustni torek leta 1987 v pustnem sprevodu zvrstilo 12 skupin oziroma

Turistično društvo vsako leto organizira tudi otroško pustno rajanje, običajno v dvorani Osnovne šole Antona Globočnika.

okoli 300 pustnih mask. Zaradi mraza pa je bilo gledalcev, ki so spremljali povorko na njenem običajnem mimohodu od motela Proteus (v poznejših letih od Šolskega centra Postojna), mimo pošte in Titovega trga do Trga padlih borcev, občutno manj kot prejšnja leta. Posebna komisija je za nastop, izvirnost in domiselnost tisto leto prvo nagrado podelila skoromatom iz Podgrada, ki so s svojimi »starodavnimi šegami izredno poživili celotno prireditev«. Občasno je morala povorka ubrati tudi drugo pot; tako na primer leta 2017, ko se je sprevod zaradi gradbenih del v središču mesta oblikoval na parkirišču pri turistično-informacijskem centru pri Mercatorju in se po Tržaški cesti sprehodil do osrednjega prizorišča na Titovem trgu. Tudi to leto so živopisno in razposajeno množico mask sestavljale skupine izvirnih etnoloških mask, ki jih društvo povabi in se rade vračajo v Postojno, in tiste, ki se k sodelovanju na prireditvi prijavijo same. V sprevodu so zastavonoši in mladim logaškim mažoretkam sledili dobro znani koranti

iz Grajene pri Ptujju, podgrajski skoromati in haloški orači iz Okiča. V društvu so bili veseli, da so se jim tisto leto prvič pridružili člani reškega turističnega društva in Turističnega društva Divje babe iz Cerknega. Slednji so Postojni predstavili svoj ponos, ledenodobno najdišče Divje babe in tamkajšnjo najbolj imenitno najdbo – neandertalčevo piščal. Etnološko društvo Liški pustje iz Kanala ob Soči je prikazalo tradicionalne maske, nekoč značilne za najbolj zahodni košček Slovenije, vas pod Kanalskim Kolovratom. Delček ribniškega karnevalskega vzdušja je z obiskovalci delilo Pustno društvo Goriča vas pri Ribnici. Da v Ilirski Bistrici natančno vedo, kako se stvarjem streže, pa je potrdilo tamkajšnje Športno društvo bas šport, ki je pohitelo in morda še pravi čas zaščitilo brkinsko slivovko. Povorko,

ki se je premikala v ritmičnih postojnskih godbenikov, so sklenili domačini, tradicionalni udeleženci povorke – postojnski gasilci, ki so v Postojno 'pripeljali' kameno dobo in zares številno družino Kretenčkovih. Sicer pa je občinstvo v pustni povorki pogrešalo še katero od domačih skupin, ki so v preteklih letih, tudi z ironiziranjem aktualnih dogodkov v domačem okolju, znale nasmejati občinstvo.

Za to, da imajo pustne prireditve v Postojni že brado, so zaslužni ljudje, ki so delovali in še vedno delujejo v TDP. Organizacijske niti pustovanj so bile najprej v rokah Lojzeta Bajca – tajnik društva je bil kar 18 let. Med letoma 1989 in 2003 je voz pustnih dogajanj uspešno peljal naprej tajnik društva Miro Golob. Leta 1995 se mu je pridružila Marica Gombač, ki je po njegovem odhodu leta 2000 sama prevzela skrb za organizacijo pustne prireditve. Vanjo je vložena veliko dela, dobre volje, vztrajnosti in prostovoljstva. Prav slednje je glavno

Pustna skupina Koranti iz Grajene pri Ptuj

zagotovilo, da prireditve ostaja tradicionalna, seveda tudi ob pomoči Komisije za prireditve, informiranje in promocijo (z dolgoletnim predsednikom Petrom Štefinom) in ocenjevalne komisije – to že več kot deset let sestavljajo Irena Debevec, Silva Bajc in Sandra Meze. Seznam sodelujočih v povorki se je z leti večal; postojnskim in okoliškim skupinam so se postopoma pridružile skupine iz številnih slovenskih krajev. V preteklosti so se maske po mimohodu zbrale na Trgu padlih borcev, pozneje na parkirišču pred PTC Primorka; v zadnjih letih se zbirajo na Titovem trgu. Od leta 1991 vabijo organizatorji v povorko tudi gostujoče tradicionalne pustne skupine, ki ne sodelujejo v tekmovalnem programu. Te skupine zaznamujejo etnografske vsebine z arhaično tradicionalnimi maskami. Teme, ki jih v tekmovalnem delu prireditve predstavijo domače skupine, pa so večinoma sodobne, kritično naravnane do lokalnih in širših družbenih razmer in dogajanja. Nemogoče je naštetati vse skupine, ki so doslej sodelovale v pustni povorki, a

Člani sekcije Stari običaji Mali Okič - Slatina delujejo pod okriljem cirkulanskega turističnega društva.

njihovo evidenco skrbno vodijo v TDP. Večkrat so bile prisotne skupine iz Slavine, Bukovja, Predjame, Rakitnika, Matenje vasi, Oreška, Zagona, Velikega Otoka, Hrašč, Narina, Šmihela, Parij, Kala ... Sodelovale so še skupine nekaterih društev – TD Pučgura, Društvo Šent, Nut klub, KŠD Studeno, KD Hruško Hruševje, Gasilsko društvo Studenec, Gasilsko društvo Postojna, Pustno društvo Cerknica ... in skupine iz osnovnih šol – OŠ A. Globočnika, OŠ M. Vilharja, OŠ Prestranek ... pa Vrtec Postojna in Vzgojni zavod Planina ... Pustne povorke se rade občasno udeležijo tudi skupine iz bolj oddaljenih krajev – iz Ilirske Bistrice, Goriče vasi pri Ribnici, Grgarskih Raven, Topolca, Vrvice ...

Furmanski praznik

Idejo o organizaciji *Furmanskega praznika* (takrat so razmišljali o imenu *Furmanski dan* oziroma *S furmani* v Postojno), prireditvi, »ki bo kot otrok nosila pečat kraja in odsevala včerajšnje življenje tukajšnjega človeka, istočasno pa dajala nov utrip kulturnim prireditvam in turizmu na Postojnskem«, je Srečko Šajn predstavil že decembra 1985 v glasilu *Proteus anguinus*. V mislih je imel prireditev, ki bi bila lokalno obarvana, vsebino pa bi zajemala iz kulturne dediščine prostora. Torej kakovostno etnološko prireditev, praznik bogate dediščine tovarniških ter prevoznških dejavnosti in z njimi povezanih šeg, s koreninami na območju Postojne oziroma širšega notranjskega prostora.

Takrat je poleg programskega dela kot osnovne sestavine prireditve naštel še zabavno-veseliščni del, kulturno-izobraževalni program, usmerjen kulinarični program ter vizualno, grafično podobo prireditve s spominki. Srečko Šajn se je že takrat zavedal, da je za pripravo in izdelavo vsebinskega programa tako široko zastavljene naloge »nujno organiziranje delovne skupine«. Sestavljali naj bi jo predstavniki podjetja Postojnska jama, TDP, muzeja, lokalne zveze kulturnih organizacij in še koga.

Izrazita prehodnost slovenskega prostora – na eni strani odprtost proti morju, na drugi pa povezave s kraji onkraj Alp in panonskim svetom – je bila tudi za Pivko izredno pomembna. Med zaledjem in Trstom ter drugimi obmorskimi mesti so se razvili živahen promet in trgovske povezave, v katere so konec 15. stoletja in v 16. stoletju ob uvajanju blagovno-denarnih odnosov začeli posegati tudi kmečki prebivalci. Za furmanstvo, ki se je razvilo v 18. stoletju, so začetek konca pomenile spremembe, ki jih je s seboj sredi 19. stoletja prinesla železnica, saj je furmanom odvzela precejšen del zaslužka. Čeprav zasledimo skromne sledi furmanstva še

Na že 30. *furmanskem prazniku*, Postojna, 2023, so sodelovanje potrdile naslednje skupine:

1. Janez Kandare, Loška dolina
2. Društvo Lovrenc, sekcija Dragonarji, Cerknica
3. Konjenski klub Štjak
4. Konjensko društvo Sveti Štefan Vipavska dolina
5. Konjenski klub Postojna
6. Janez Resnik, Moravče
7. Danilo Sojer, Postojna
8. Razvojno društvo Merišče, Merče
9. Konjensko društvo Naklo
10. Prostovoljno gasilsko društvo Studeno
11. Združenje rejcev konj slovenske hladnokrvne pasme
12. Konjerejsko društvo Barje
13. Konjensko društvo Stena, Manžan
14. Dejan Strgar, Banjšice, Grgar
15. Ladislav Fabris, Dane, Miha Tavčar, Povir
16. Konjerejsko društvo Kozjanski furmani Šentjur
17. Kostanjeva konjenica
18. Valvazorjeva konjenica
19. Konjensko društvo SOČA, Renče
20. Ranč LUŽE, Visoko
21. AFAC, Italija, Furlanija - Julijska krajina

Furmanski praznik 1989, voz za prevoz piva, Pivovarna Union

v letih po 2. svetovni vojni, je le-to dokončno začelo izginjati že v 30. letih, ko so vozove začeli izpodrivati traktorji in tovornjaki. Nujno je bilo, da so ob tako prometnih poteh delovali tudi številni obrtniki, ki so furmanom, a tudi domačinom ponujali svoje storitve. Okvar pa na vozovih in opremi nikoli ni manjkalo. Dovolj dela je bilo za kolarje, kovače, sedlarje in ne nazadnje tudi za tesače, saj je bil les, predvsem obdelan, eden glavnih tovorov na furmanskih vozovih. Tudi sicer je zgodovina Pivke močno povezana z gozdom in lesom. Velika nadloga za furmane so bili težavni odseki, vzponi, ki bi jih s težko naloženimi vozovi sami stežka premagali. Na takšnih odsekih so jim, navadno z volovskimi vpregami, a tudi s konjskimi, na pomoč priskočili *forajtarji* oziroma priprežniki. Za kmeta je priprežništvo pomenilo majhen, a stalen zaslužek in marsikateri je s *forajtanjem* nekoliko dvignil življenjski standard svoje družine. Brez furmanov tudi furmanskih gostiln ne bi bilo. Ob tako živahnem prometu je bilo treba poskrbeti za dobro počutje furmanov, njihovih pomočnikov, popotnikov in seveda konjev. Brez hrane furmanske gostilne ne bi mogle preživeti. Nekatere so poleg pijače ponujale le suho hrano, druge pa so stregle tudi s toplo. Hlevi za furmanske konje so bili preprosti, čeprav so ponekod imeli *štalirja*, ki je skrbel zanje, plačevali pa so ga furmani sami. Furmani so *furali* s konjskimi ali volovskimi vpregami. Največkrat so tovorili les, seno, oglje, led, kamen in drva za kurjavo. Različni poljski pridelki so bili le dodaten tovor. Domov so se furmani velikokrat vračali prazni, včasih pa so vozove naložili z vinom, kavo, pašto, rižem, dateljni, rožiči, oljem ...

Furmani so tudi pri nas izhajali predvsem iz velikih kmečkih družin s številnimi lačnimi usti. Furmanstvo je prehajalo iz roda v rod, zato je toliko bolj pomembno, da ohranjamo vsaj drobce tistega, kar so furmani dnevno doživljali pri opravljanju

Furmanski praznik, posvečen 30-letnici RS Slovenije: postavitve 30-metrskega mlaja, Društvo Trma iz Zadloga, Črni Vrh

Konjeniško društvo Sveti Štefan Vipavska dolina, prevoz mlaja

Razvojno društvo Merišče, Merče, Ivan Žiberna z volovsko vprego

Skupina Trieste e Venezia Ottocento, Italija

Kulturno društvo Kraški šopek Sežana

svojega težavnega, vendar tudi lepega poklica. S furmanstvom so se v družini lahko ukvarjali vsi sinovi, če so le imeli veselje do tega dela.

Postojnski *Furmanski praznik*, ki se je sčasoma razširil na območje celotne Slovenije in je postal »ena največjih etnoloških prireditev na Slovenskem« (že na drugem prazniku, leta 1989, so se domačim furmanom pridružili tudi tisti iz Straže pri Novem mestu, Preddvora na Gorenjskem, Štor pri Celju ...), je TDP prvič izvedlo 10. julija 1988. Z njim so »po svoje prispevali tudi k praznovanju 170. obletnice odkritja notranjih delov Postojnske

jame«, so takrat zapisali v društvu, praznik leta 2022 pa je bil že devetindvajseti. Nekajkrat so njegovo izvedbo namreč preprečile izredne razmere. Brez pomoči podjetja Postojnska jama, Televizije Ljubljana, postojnske kmetijske zadruge in konjeniškega kluba jim leta 1988 ne bi uspelo, je prepričan Srečko Šajn. Sam se je društvu pridružil leta 1970, bil več let predsednik komisije za propagando, informiranje in prireditve, od leta 1984 pa je predsednik Turističnega društva Postojna. Zadovoljen je tudi, da je od samega začetka z društvom sodeloval dr. Janez Bogataj z Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete v Ljubljani in takratni predsednik komisije za prireditve pri TZS, ki je njegovo idejo vsebinsko obdelal.

S svojim bogatim znanjem in izkušnjami je prireditev okrepil »oče Košnikove gostilne«, ki se je v Postojni med furmani predstavil tudi kot Vipavka Pepka – Mito Trefalt. Pripravil je scenarij prireditve in jo več let tudi vodil. Pa še na nekaj so ponosni pri društvu, dodaja Srečko Šajn.

V prvih letih je prireditev v živo z različnih prizorišč v Postojni prenašala Televizija Ljubljana. Prvič, leta 1988, z več krajšimi,

Konjeniški klub Postojna

desetminutnimi prispevki o furmanstvu in z njim povezanimi dejavnostmi skozi ves dan ter z enournim direktnim prenosom »veselice« z osrednjega prireditvenega prostora v oddajo *Zdravo*. »Vse kaže, da je ideja za organizacijo turistično kulturne prireditve, temelječe na bogati dediščini prevoznitstva, padla prav v Postojni na dobra tla,« je kmalu po izvedbi prvega *Furmanskega praznika* povedal dr. Janez Bogataj. Po njegovih besedah je prireditev predvsem v vsebinskem in kulturnem smislu pokazala, »kakšno naj bi bilo v bodoče razmerje med strokovnostjo, ljubiteljstvom in profesionalnostjo«. Prvi *Furmanski praznik* je v celoti pokazal, »da je zastavljeni model zares dovolj širok in da v programskem smislu nudi dovolj sestavin, ki se jih kot novosti vsako leto vnaša v prireditve«. Glede povezave z medijem (televizijo) pa je dr. Bogataj poudaril, da bi morala prireditev »počasi prerasti postojnsko-notranjske okvire in postati vseslovenska. Prav tako je treba ohraniti primerno ravnotežje med zabavnostjo, igrami in tudi vzgojnostjo ali didaktičnostjo,« je še dodal. Če pa bi se prireditev usmerjala v vseslovensko furmansko ali prevozniško slavje, bo »treba poskrbeti za izredno kakovost, zlasti tudi pri

Prostovoljno gasilsko društvo Studeno

vabljenih ali prijavljenih vozovih, ki morajo s svojo perfekcijo pokazati nekakšen 'živi muzej'. V svojem komentarju je dr. Bogataj opozoril na še eno izredno pozitivno sestavino. Obrtniki (sedlar, kolar, kovač), ki so na prizorišču ustvarjali v živo, so bili po njegovem mnenju tako pri pripravi kot pri izvedbi na izredni kakovostni ravni. Svoje razmišljanje je sklenil s predlogom: »*Furmanski praznik* postaja ena najkakovostnejših prireditev na Slovenskem. Prav bi bilo, da bi jo v svoje koledarje vnesli tudi tisti, ki načrtujejo obiske tujih turistov v Postojnski

Društvo Lovrenc, sekcija Dragonarji, Cerknica

jami. S furmani bi lahko doživeli ob veličastnem jamskem bogastvu zares prijeten in predvsem poln dan.«

K udeležbi na prvi prireditvi so že več mesecev pred izvedbo vabili prispevki v različnih slovenskih časopisih (*Dolenjski list*, *Tednik /Ptuj/*, *Gorenjski glas*, *Slovenski vestnik /Koroška/*, *Petkov teden ...*) Pozivali so lastnike pasemskih konj, vozov, ki so nekoč vozili po naših cestah (kot so *parizarji*, *tajselni*, kočije, zapravljički in lojtrniki), ter raznovrstne dobro ohranjene konjske opreme, da pridejo v Postojno. Program praznika, ki poteka ves dan in se nadaljuje pozno v noč, je od samega začetka raznovrsten. Že leta 1988 so se obiskovalci prireditve, seveda ob spremljanju osrednje točke programa – spreveda originalnih voz s furmani in različnimi tovari, na čelu katerega so v ritmičnih koračnicah stopali zvesti spremljevalci praznika, postojnski godbeniki (na dosedanjih *Furmanskih praznikih* so namesto njih le nekajkrat nastopili godbeniki iz Divače in Brkinska godba 2000) – zabavali ob humorju, glasbi, plesu (v glasbenem sporedu prvega *Furmanskega praznika* so se predstavili člani Ljubljanskega okteta ter ansambli Torbarji, Venera in Gašperji) in različnih družabnih igrah (sestavljaju težkih lesenih voz, metanju podkve na palico, posedanju na konja in iskanju najboljšega Krpana, ki so jih pozneje dopolnila oziroma nadomestila sedlanje konja, valjanje sodov, snemanje *kranclna* z mlaja, skakanje na konja in vlečenje konja za rep). Seznanili so se lahko tudi z nekaterimi obrtni, ki so bile nekoč tesno povezane s furmanstvom (kovaštvo, sedlarstvo, kolarstvo) in v novejšem času nezadržno izginjajo. Leta 1988 se je v dopoldanskih urah na ploščadi pred vhodom v Postojnsko jamo predstavila ljubiteljska folklorna skupina Karavanke iz Tržiča. Na prireditvi vedno poskrbijo za bogato kulinarčno ponudbo, s svojimi izdelki pa ponudbo dopolnijo tudi rokodelci iz različnih predelov Slovenije. Že več let se na prazniku predstavljajo lastniki starodobnikov, izvedejo tekmovanji v igranju diatonične harmonike in kuhanju furmanskega golaža, Kinološko društvo Postojna pa pripravi predstavo v spretnosti psov – agility. Avgusta 2013 so na primer obiskovalci spremljali različne pasme psov in njihove vodnike, ki so dosegli številne mednarodne uspehe, tudi nastop svetovne prvakinje Silvije Trkman in njene psičke La.

Leta 1988 je v sprevedu sodelovalo deset furmanskih voz,

v zadnjih letih jih je bilo tudi 15 in več, vseh nastopajočih iz Slovenije in tudi zamejstva pa prek 500. Furmani se zberejo v Postojni, v zadnjem obdobju na parkirišču pri TIC-u na Tržaški cesti (prej tudi na parkirišču pred PTC Primorka) in krenejo skozi center mesta, po Jamski cesti, do prireditvenega prostora na parkirišču pred Postojnsko jamo. Po navedbah v *Lipovem listu* si je prvi *Furmanski praznik* čez dan ogledalo okrog 10.000 obiskovalcev, »zvečer pa so prenos videli stotisoči gledalcev«. Dvajseti praznik, leta 2011, s katerim so obeležili tudi 20-letnico slovenske samostojnosti, pa je obiskalo kar 13.000 ljudi. Tisti dan sta njihovo pozornost pritegnila predvsem prevoz in postavitve 30 m visokega mlaja. Prav voz, ki je mlaj prevažal, voz Konjeniškega društva Sveti Štefan

Janez Kandare, Loška dolina

Erazmov viteški turnir v Predjami, ter vaščani Velikega Ubeljskega z vozom, na katerem so prevažali ogromen krompir in goste navduševali za obisk *Krompirjeve noči*.

Boštjan Grdadolnik, Horjul, poročna kočija

Vipavska dolina, si je – skupaj s člani Društva Trma iz Črnega Vrha nad Idrijo, ki so mlaj postavili »na roke« – zaslužil prvo mesto. Organizatorji so skušali v ustaljen program vsako leto dodati nekaj novega, drugačnega. Leta 1998 je tako na čelu furmanske povorke stopal tovarnik Martin Krpan s kobilico; kot zanimivost so se tega leta v sprevodu predstavili Erazem Predjamski »v elegantni lipiški kočiji«, ki je vabil na skorajšnji

Skupaj na *Furmanskem prazniku*: Edvard Progar, avtor knjige *Vse o športu iz postojnske in pivške občine* (knjigo je podaril mnogim sodelujočim na prazniku), Franc Koščak, Emilija Pavlič (avtorica mnogih kulinarčnih knjig) in vodja *Furmanskega praznika* Srečko Šajn.

Za zaključek

Razvejana dejavnost društva, bogat program dejavnosti in pomembna vloga društva kot promotorja turizma v Postojni in širše v vseh letih delovanja niso ostali neopaženi. O tem zgovorno pričajo mnoga priznanja in nagrade, ki so jih društvo oziroma njegovi posamezni člani prejeli v različnih obdobjih.

Naj omenimo le nekatere: že v sezoni 1953/54 je društvo prejelo priznanje TZS za požrtvovalno delo pri razvoju turizma, ob svoji 80-letnici (1963) pa priznanje Turistične zveze Koper; leta 1981 je društvo prejelo zlato srno, nagrado zagrebške revije *Arena* in Turistične zveze Hrvatske za »najbolj privlačno turistično mesto v notranjosti države« [op.: Jugoslavije]; društvo je zasedlo drugo mesto (skupaj s Titovim Velenjem) na tekmovanju *TZS Izbiramo najbolj prizadevni turistični kraj v Sloveniji* leta 1982 in prvo mesto (skupaj s Črno na Koroškem) leta 1983; tega leta je TDP prejelo plaketo TZS ob stoletnici delovanja, na *31. Gostinsko-turističnem zboru Slovenije* pa priznanje in zlato plaketo za edicije, izdane ob 100-letnici društva in oblikovanje znaka. Leta 1987 je Kulturna skupnost Postojna za dosežke v kulturni dejavnosti

TDP podelila priznanje Miroslava Vilharja, Komisija za propagando, prireditve in informiranje pa je ob jubilejnih, desetih *Poletnih kulturnih prireditvah* leta 1987 prejela plaketo s priznanjem TZS. Istega leta sta predsednik društva Srečko Šajn in dolgoletni društveni tajnik Lojze Bajc prejela

zlato turistični znak TZS. Leta 1995 je ob 90-letnici Turistične zveze Slovenije skupaj s še 21 slovenskimi turističnimi društvi, ki so delovala že leta 1905 (ko je bila ustanovljena predhodnica TZS – Deželna zveza za pospeševanje prometa tujcev na Kranjskem), spominsko plaketo TZS prejelo tudi Turistično društvo Postojna, ob 95-letnici TZS pa je priznanje za aktivno delovanje in uspešno sodelovanje na področju pospeševanja razvoja slovenskega turizma društvu izročilo Ministrstvo za malo gospodarstvo in turizem. Leta 2002 je TZS zlato plaketo

podelila Srečku Šajnu, za prispevek k razvoju turistične društvene organizacije in slovenskega turizma pa je ob stoletnici TZS Marica Gombač prejela posebno priznanje TZS z zlatim znakom. Plaketo TZS z zlatim znakom je društvo prejelo tudi ob svoji 120-letnici in nato še ob 130-letnici. TZS je zlato plaketo za večletno delo na področju turizma leta 2006 podelila dolgoletnemu tajniku društva Miru Golobu. Za dolgoletno sodelovanje sta društvu priznanje večkrat podelili tudi podjetji Postojnska jama in Turizem KRAS. Tako tudi leta 2008, ko sta društvo in Turistična zveza Brkini, Kras, Notranjska prejela priznanje ob 190. obletnici odkritja notranjih delov Postojnske jame. Ob 110-letnici (1993) je Občina Postojna društvu podelila priznanje 23. april, enako priznanje pa je – za ustvarjalno delo na turističnem in kulturnem področju ter spodbujanju ljubiteljskih dejavnosti v občini Postojna – leta 2014 prejel še Srečko Šajn.

Vsi projekti in celotno delo društva je usmerjeno v pospeševanje razvoja turizma, bogatitev in dopolnjevanje turistične ponudbe, informacijsko dejavnost, promocijo turizma, okoljevarstvene dejavnosti in širitev znanja in pomena turistične dejavnosti med mladimi. Če navedene naloge primerjamo s tistimi, ki so si jih pred 140 leti naložili pionirji organiziranega postojnskega turizma, brž ugotovimo podobnosti. Turistično društvo Postojna je tako v svoji dolgi zgodovini postalo nepogrešljiv in pomemben dejavnik v razvoju vsesplošne turistično-kulturne podobe mesta, občine in regije. S svojim delom izkazuje poklon ustanoviteljem društva in vsem naslednjim generacijam, ki so spodbujale k urejenosti domačega kraja, boljši ponudbi, različnim storitvam in organizaciji prireditvev, ki naj bi tujce (goste) spodbudile, da bi se pri nas pomudili še kakšen dan več, kot so nameravali.

Alenka Čuk,
muzejska svetovalka, Notranjski muzej Postojna

Viri

Arhiv Republike Slovenije, fond društvenih pravil
Notranjski muzej Postojna, arhiv
Turistično društvo Postojna, arhiv

Delo, 1963, 1968, 1969, 1970, 1973, 1980, 1981, 1983, 1987, 1988, 1999
Dolenjski list, 1961, 1988
Gea, 2020
Kras, 1971, 1972
Lipov list, 1987, 1988, 1989, 1997, 1998, 1989, 1990, 1995, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2003, 2004, 2005, 2006, 2016, 2020
Ljubljanski dnevnik, 1953
Ljudska pravica, 1957, 1958
Notranjec, 1906
Notranjsko primorske novice, 2016
Postojnski prepil, 2012, 2017, 2019
Prestop, časopis za obveščanje in prijetno branje, 2000, 2001, 2003, 2005, 2007, 2008, 2009, 2011, 2012
Primorske novice, 1963, 1964, 1965, 1968, 1969, 1970, 1971, 1973, 1976, 2001, 2016
Primorski dnevnik, 1952, 1961
Proteus anguinus, glasilo kolektiva Postojnske jame THO, 1972, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990
Slovenski dom, 1912
Slovenski Jadran, 1952, 1953, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962
Slovenski poročevalec, 1953
Snežnik, 2012
Tednik (Ptuj), 1988

Literatura

J. B. [Janez Bilc], *Postojna, sloveča Postojnska jama in njena okolica*, Postojna, R. Šeber, 1898
Kavrečič, Petra, *Turizem v Avstrijskem primorju: zdravilišča, kopaljšča in kraške jame (1819–1914)*. Koper, Založba Univerze na Primorskem, 2017
Ročni kažipot po Ljubljani in kranjskih mestih za navadno leto 1906, Gorica, 1906

Savnik Roman: Šerko Alfred – Michler Ivan, Postojnska jama in druge zanimivosti krasa. *Geografski vestnik, časopis za geografijo in sorodne vede*, 1953, L 25, št. 1, str. 232

Shaw, Trevor R., *Foreign Travellers in the Slovene Karst: 1537–1900*. Ljubljana, ZRC; Postojna: Karst Research Institute at ZRC SAZU, 2000

Sprehod skozi čas. Ob 120-letnici turističnega društva Postojna, Postojna, Turistično društvo, 2003

100 let Turističnega društva Postojna, 1883–1983, Postojna, Turistično društvo, 1983

Spletni viri

Kras bo turiste vabil z novim katalogom o tamkajšnjih lepotah (<https://krog.sta.si/2283948/kras-bo-turiste-vabil-z-novim-katalogom-o-tamkajšnjih-lepotah>, dostop 14. 7. 2022)

Pomemben napredek pri skupni promociji destinacije (<https://www.yumpu.com/xx/document/read/55818849/lipov-list-avg2016>, dostop 14. 7. 2022)

Postojna je prva v Sloveniji

(<http://arhiv.e-obcina.si/postojnaArhiv/arhiv.postojna.si/povezavac560.html?id=4011&pid=13499>, dostop 15. 7. 2022)

Turistična zveza Slovenije: Zaslužni prostovoljec Srečko Šajn, oče imena revije *Lipov list*

Srečko Šajn, ki je med drugim avtor imena *Lipov list* in je že 52 let od glave do pete predan prostovoljstvu, je prejemnik plakete Državnega sveta Republike Slovenije najzaslužnejšim društvenim delavcem – prostovoljcem.

Srečko Šajn prejemnik plakete Državnega sveta RS 2022

Že od leta 1970 je član Turističnega društva Postojna, ki bo leta 2023 praznovalo 140-letnico delovanja. Od leta 1984 društvu predseduje, in to brez prekinitve, kar pomeni, da obeležuje 38 let prostovoljnega vodenja TD Postojna. Je tudi pobudnik in soustanovitelj Turistične zveze Brkini, Kras, Notranjska, ki povezuje območje matičnega Krasa, Brkinov in Notranjske. Zvezo kot prostovoljni predsednik vodi že 21 let.

V sodelovanju s Slovensko turistično organizacijo je oblikoval in uredil katalog *Skrivnostni Kras* in turistične jame Slovenije, pri čemer gre za uresničitev zamisli na področju Krasa kot samostojnega turističnega območja. Dve desetletji in več je dejavno sodeloval pri nastajanju osrednje turistične revije *Lipov list*, ki jo izdaja Turistična zveza Slovenije. »Družbena klima se je takrat v Sloveniji preoblikovala. Veliko je bilo govora o lipi. Sam imam doma več lipovih dreves, tudi pred kulturnim domom v mojem kraju Hrašče, v katerem je bila včasih šola, sem ob osamosvojitvi posadil dve lipi. Ideja za ime je prišla spontano,« je pojasnil. Revijo je grafično oblikoval, nekaj časa pa je bil tudi njen odgovorni oz. glavni urednik.

Več desetletij je bil član Izvršnega odbora Turistične zveze Slovenije in predsednik Komisije za informiranje in promocijo pri TZS, tudi predstavnik Slovenije pri Turistični zvezi Jugoslavije v Beogradu. Deloval je tudi v organih Slovenske turistične organizacije. Bil je delegat Zbora združenega dela (dva mandata) in Zbora občin Skupščine RS.

Je avtor in soavtor številnih prireditev, odmevnih doma in v tujini – *Furmanski praznik*, *Mednarodni glasbeni festival*

mladih, Jaslice v Postojnski jami ...

V samozaložbi je izdal pravljično *Zmaj v Postojnski jami*. Zelo dejaven in ustvarjalen je bil tudi v Krajevni skupnosti Hrašče, saj je bil njen predsednik več kot dve desetletji. Trenutno deluje tudi kot član Gospodarskega sveta Župnije Hrenovice.

Srečku Šajnu so plaketo v Državnem svetu Republike Slovenije podelili 5. decembra 2022, na mednarodni dan prostovoljstva. »Zame bi bila kazen, če ne bi mogel delati v prostovoljstvu. Prostovoljci uživamo, če lahko nekaj storimo za drugega. Življenje postane več vredno,« je poudaril ob prejemu priznanja, ki se ga je razveselil po več kot petih desetletjih prostovoljnega dela v turizmu.

Vir: *Lipov list* – december 2022, stran 26

REPUBLIKA SLOVENIJA
DRŽAVNI SVET

PLAKETO

ZA IZJEMNE DOSEŽKE NA PODROČJU
PROSTOVOLJSTVA OB MEDNARODNEM DNEVU
PROSTOVOLJSTVA PREJME

Srečko Šajn

Ljubljana, 5. december 2022

Alojz Kovšca
predsednik

Furmani

o Furmanskem prazniku

Kulturno društvo Šavrini in anka Šavrinke Gračišče na *Furmanskem prazniku*

PGD Studeno o sodelovanju na *Furmanskem prazniku*

V Prostovoljnem gasilskem društvu Studeno smo veseli in ponosni, da smo lahko del dogodka s takšno zgodovino in težo, kot ju ima *Furmanski praznik*.

Tudi mi imamo dolgo zgodovino, letos smo slavili okroglo obletnico, in sicer 120 let delovanja, in ravno zaradi tega se tudi mi zavedamo, kako pomembno je negovanje kulturne dediščine za nove rodove. S še posebnim ponosom pa pokažemo tudi našo ročno brizgalno, ki je bila izdelana na Češkem že leta 1902, le dve leti zatem pa je prešla v last PGD Studeno. In ravno s to brizgalno zadnja leta redno sodelujemo na marsikaterem tekmovanju starih brizgaln po Sloveniji, obvezno pa z njo prihajamo tudi na *Furmanski praznik*, kjer imamo možnost,

da tudi domačinom pokažemo pomemben del zgodovine gasilstva v Pudguri kot tudi na širšem Postojnskem. Upamo, da bomo lahko še veliko let obiskovali ta čudoviti dogodek in da se bo naše sodelovanje s Turističnim društvom Postojna še nadaljevalo.

Klara Klemen, predsednica PGD Studeno
Peter Rot, poveljnik PGD Studeno
Branko Berdajs, skrbnik ročne brizgalne

Gasilsko društvo Studeno, ročna gasilska brizgalna

Tradicija in spomini

Konjeniško društvo Sv. Štefan Vipavska dolina vam ob spoštovanem jubileju čestita in želi, da bi še dolgo nadaljevali svoje poslanstvo in delo.

Mnogo truda, dela, odrekovanja, veliko volje in želja je treba gojiti v sebi za poslanstvo takega društva. Ko pomislimo na vse prepreke, ki vas čakajo na poti do uresničitve projektov, bi marsikateri človek že na začetku obupal. Vi pa z vztrajnostjo in voljo premagujete birokratske in tehnične ovire. Naše društvo se z veseljem udeležuje vaših prireditev, kot je *Furmanski praznik*. Na teh dogodkih lahko prikažemo naše znanje, konje in delo. *Furmanski praznik* je tudi prikaz dela,

šeg in kulture naših prednikov. S tem gojimo tradicijo in spomin na naše starše in dede.

Zato vam ob vašem jubileju iskreno čestitamo ter želimo, da bi še dolgo opravljali svoje poslanstvo.

SREČNO!

Rafael Premrl

Konjeniško društvo Sveti Štefan iz Vipavske doline, prevoz zvona

Razvojno društvo Merišče Merče

Ko človek obrne nekaj listov nazaj in pogleda, kaj vse smo doživeli, videli in sami prispevali k popestritvi *Furmanskega praznika* v Postojni, se vpraša, ali je to mogoče.

Ja, to je mogoče, če imaš voljo in pogum, da nekaj pokažeš. Kaj vse so morali potrpeti naši predniki in starši, da so preživeli lačna usta, ki so čakala doma na košček kruha. Sladke čokolade ne bi niti omenil, ker je bil to že praznik. Če se spomnim na naš prvi nastop v letu 2005 – koliko truda je bilo potrebno za izdelavo voza, ko nismo vedeli, kako bomo to izpeljali, a je šlo. Morali smo najti vprego konj, saj brez tega na *Furmanskem prazniku* ne gre. A mi je nismo imeli. Že leta 2006 je bilo vse lažje, saj sem si rekel, da brez kraškega sivega goveda ne bo šlo

več naprej. In tako sem vzgajal dva kraška sivca, lepotca; to sta bila nepogrešljiva Pepo in Riko, brez katerih ni bilo prireditve ali praznika. Vsa ta leta so ju občudovali, kamor smo prišli, saj sta bila nekaj posebnega.

Nastopali smo po vsej Sloveniji, en teden tudi v Gornji Radgoni, na enem največjih sejmov. A največja čast nam je sodelovati pri prevozu nevestine bale na *Kraški ohceti* v Repnu (Italija), kjer so kraški sivci nepogrešljivi.

Razvojno društvo Merišče, volovska štirivprega na *Furmanskem prazniku*

Da se vrnem k furmanstvu: iz leta v leto smo izboljševali vozove in občinstvu skušali pokazati pristinost praznika, za kar smo bili vedno toplo sprejeti in nagrajeni z bučnim aplavzom, saj smo bili edini v Sloveniji z volovsko vprego, po potrebi tudi s štirivprego (Soča in Drina). A na žalost sta nas v zadnjih dveh letih zapustila naša lepotca, najprej Riko (15 let) in nato še Pepo (16 let). Vendar je Pepo že natreniral Miška in mladega Pepka za naprej, tako da se za prihodnost ni bati.

Reči pa moram, da pri organizaciji vseh teh prelepih nepozabnih praznikov v Postojni ne gre brez dveh vztrajnih ljudi, Srečka Šajna in Marice Gombač iz Turističnega društva Postojna. Pomislimo samo, koliko klicev, potrpljenja in dokumentacije ter lepega vremena je potrebno, da se takšna prireditev dobro izpelje. Upam, da se bomo še naprej srečevali in uživali. Velike čestitke organizatorjem!

Ivan Žiberna,
predsednik Razvojnega društva Merišče Merče

Razvojno društvo Merišče Merče z volovsko vprego in podmladkom

Razvojno društvo Merišče Merče, Ivan Žiberna z volovsko vprego in mlekarca na kolesu

Zdevanje ostrnic na *Furmanskem prazniku*

V začetku poletja, ko iz nabiralnika vzamem lično oblikovano kuverto postojnskega turističnega društva, mi pogled nanjo požene kri po žilah. Vem, da bomo na prvo julijsko nedeljo šli na *Furmanski praznik*.

Vendar me že nekaj trenutkov pozneje prevzame tesnoben občutek. Je zamisel o nastopu dovolj dobra, izvirna, da bomo dostojno zastopali našo prelepo Loško dolino? Bom dobil dovolj pomočnikov, ki bodo znali pravočasno pomiriti konja, ki je stopil čez šrango, ali opaziti nalomljen del voza, ki zaradi starosti in črvičnosti ni zdržal teže?

Lahko računam na obljubljeno pomoč tudi v primeru, če bodo moji prijatelji kmetje ravno tisti dan imeli redko priložnost za sušenje sena? In ko vse steče tako, kot sem si zamislil, se med vožnjo povrne prijeten občutek, ko čutim vso moč Lorda in Viktorja, ali v zadnjem času frizijk Villemej in Rian. Vem, da zmorejo dolgo pot iz Loške doline do Postojne. Vsako leto

Janez Kandare in brat France Kandare z družinama iz Loške doline, zdevanje ostrnic

opravim celo pot s konji, da so na prireditvi dovolj utrujeni, da tudi ob dotiku nepoznavalcev ostanejo mirni. In še en razlog je, da 35 km napravimo na travo: ni nam treba plačati dragega prevoza na nafto.

Med potjo nas pozdravljajo konjski navdušenci. V Žerovnici sem celo dobil odlično *zdevauno lojtro* za obdevanje ostrnic, saj se zloži čisto skupaj in ne potrebuje dosti prostora. Med potovanjem po Postojni doživljamo polno navdušenja; še posebej se nam zdi, da imamo v primerjavi s preostalimi vozovi in ekipami iz vse Slovenije dovolj izviren voz.

Najbolj nepozaben občutek je bil, ko smo z bratovo družino predstavljali zdevanje ostrnic. Na prvem voz, ki je bil naložen z napol posušeno travo, so sedeli moja žena Nina in trije otroci: Ana, Jakob in Neža. Na drugem, ki je bil naložen s praznimi ostrnicami, *koučno štango*, *zdevauno lojtro*, podajačem, kanto z vodo, grabljami in obvezno banko, je fural France z ženo Bernardo, ki je v rokah pestovala takrat še dojenčico Lucijo. Zraven pa sta sedela brata Marko in Danijel.

Pri podelitvi nagrad za najboljših pet je napetost naraščala. Ko je napovedovalec napovedal tretjeuvrščenega, smo že bili prepričani, da bomo šli domov praznih rok. Zato so bila imena naših kmetij ob razglasitvi najbolj izvirnega voza še toliko večje presenečenje. Nisem vedel, da moja žena lahko skoči tako visoko v objem. 500 evrov nagrade na velikem kartonu smo ponosno dvigali v zrak vsi po vrsti.

In ker sem že predolg ... vsi vozovi so vedno izvirni in ohranjajo slovensko in pokrajinsko etnološko tradicijo. In medtem ko po muzejih stojijo (zapršeni) predmeti, jih mi še znamo uporabljati. To je neprecenljivo. Povsem se strinjam z zamejskim Slovencem, ki mi je na enem od *Furmanskih praznikov*

rekel: »Tukaj bi moral biti sekretar iz kulturnega ministrstva in vsakemu sodelujočemu nakazati 1000 evrov.«

Ob tej priložnosti se ponovno zahvaljujem vsem, ki so mi kakorkoli prostovoljno pomagali izpeljati izvirne predstavitve na *Furmanskem prazniku*, ki jih ni bilo ravno malo. Med temi so bili tudi:

- prevoz trša – votle bukve,
- vožnja dveh vozov z enim parom konj s kravino in jezerino iz Cerkniškega jezera,
- voz tajselj s trugama peska,
- kompozicija vozov *Butalec se seli na Finsko* in drugo.

Vesel sem, da bo ekipa organizatorjev naslednje leto pripravila že 30. jubilejni *Furmanski praznik* in bo gospa Marica Gombač po telefonu ponovno rekla v svojem značilnem narečju: »Vejš, Janez ...«

Janez Kandare, Iga vas

Furmanski praznik, kovanje konja: Janez Kandare in kovač Marjan Štampek, Škocjan

Tudi klasična dresura na *Furmanskem prazniku*

Kot predstavnik Konjeniškega kluba Štjak se zahvaljujem za vabila k sodelovanju za vsa leta nazaj, ko smo s svojim delom in programom pripomogli k lepši sestavi in predstavitvi *Furmanskega praznika* v Postojni. Najbolj od vsega je čislano to, da člani Turističnega društva Postojna vztrajajo in srčno ohranjajo, spodbujajo in vozijo skozi

vse težave in probleme, ki jih *Furmanski praznik* tudi prinaša; upam, da ga bodo prirejali še naprej.

Pavle Štemberger,
predsednik Konjeniškega kluba Štjak

Konjeniški klub Štjak, prikaz klasične dresure na *Furmanskem prazniku*

Furmanski praznik

Je ponos kraja in mesta Postojna. Z neizmerno hitrostjo se bliža 30. obletnica prvega *Furmanskega praznika*, ki bo leta 2023.

V minulih letih je nastalo mnogo sprememb, a z vztrajnostjo organizatorja Turističnega društva Postojna je *Furmanski praznik* ob udeležbi stalnih in nekaterih občasnih udeležencev dan, ki so ga nekoč živeli in preživeli naši očetje in stari očetje s svojimi družinami. Vsak dan, saj so si s furmanstvom služili kruh, ki je bil težko prigan.

Ohranjanje te kulturne dediščine je lahko ponos vsakemu, ki sodeluje in se v tistem dnevu predstavi kot furman. Vsi, ki s svojo prisotnostjo spremljajo dogajanje na *Furmanskem prazniku*, potrjujejo, da cenijo našo tradicijo in zgodovino.

Želim si, da bi se furmanstvo ohranilo in bi Postojna en dan v letu pokazala kulturno dediščino furmanstva. Vsi sodelujoči na tej prireditvi se na dogodek pripravljamo permanentno: z vztrajno rejo živali, predvsem

konj, njihovo nego, učenjem za vleko voza, tovara in orodja. Treba je skrbno hraniti in ne nazadnje vzdrževati staro opremo, orodja in različne vprege, da lahko vse to predstavimo na poletni furmanski prireditvi.

Sodelujoči prihajajo iz različnih krajev Slovenije in celo iz zamejstva. Skupaj z organizatorjem in drugimi podporniki *Furmanskega praznika* bomo še naprej predstavljali furmanstvo naslednjim generacijam.

Danilo Sojer, Postojna

Danilo Sojer (desno) in Srečko Škraba iz Črne vasi sta sklenila kupčijo.

Čudo narave, kapljica vode ustvarja kapnik.

**TURISTIČNA ZVEZA
BRKINI
KRAS
NOTRANJSKA**

Ustanovni občni zbor Kraško-notranjske turistične zveze, Postojna, Jamski dvorec, 2001

**TURISTIČNA ZVEZA
BRKINI, KRAS, NOTRANJSKA**

2001–2021

Dr. Marjan Rožič, predsednik Turistične zveze Slovenije, pozdravni nagovor ob ustanovitvi Kraško-notranjske turistične zveze, 1. september 2001

Kraško-notranjska turistična zveza in nato Turistična zveza Brkini, Kras, Notranjska

Ideja o povezovanju turističnih društev, ki delujejo na območju Brkinov, Krasa in Notranjske, je v Turističnem društvu Postojna zorela več desetletij. Že ob odprtju hotela Kras septembra 1963 je France Habe v *Delu* zapisal, da je »praznik osemdesetletnice le ena izmed novih pobud k povezavi vsega kraškega turističnega območja v celoto, kjer bodo vsi deli enako propagirani, zavedajoč se, da so svetovno znano Cerknjsko jezero, Rakov Škocjan, pa kraški izviri Ljubljane ali Škocjanske jame le posamezni svetli živopisni kamenčki v mogočnem mozaiku, ki mu pravijo kraški svet«.

V začetku leta 1968 se je postojnsko društvo še naprej zavzemalo za ustanovitev kraške turistične zveze in v ta namen pripravilo več posvetov; nanje so povabili tudi predstavnike turističnih društev iz Cerknice, Ilirske Bistrice in Sežane. Ker pa so v Sežani v tem času že sami ustanovili Kraško turistično zvezo, so se v Postojni osredotočili na ustanovitev notranjsko-kraške turistične zveze, v katero naj bi bila vključena društva s Postojnskega in Cerknjskega. Sestavili so že šestčlanski pripravljalni odbor – s po tremi predstavniki z vsakega območja. Zagovarjali so mnenje, da je ustanovitev zveze potrebna, saj bi »le-ta dala novega impulza že obstoječim turističnim društvom«. Tudi v naslednjih letih so člani postojnskega turističnega društva predvsem na občnih zborih poudarjali potrebo po ustanovitvi notranjsko-kraške turistične zveze. Tako je bil maja 1969 precejšen del razprave občnega zbora (v tem obdobju je bilo v društvo včlanjenih več kot 400 posameznikov) namenjen ustanovitvi notranjsko-kraške turistične zveze, ki naj bi povezala celotno kraško turistično območje in del notranjskega. *Delov* poročevalec iz Postojne Hugon Debevec je takrat zapisal, da kljub naporom »program, ki bi podrobneje osvetlil vlogo in naloge te zveze, še vedno ni izdelan«. Zborovalci so izrekli nekaj kritičnih pripomb tudi na račun Turistične zveze Slovenije (TZS), ki ni v celoti izpolnila obljub v smislu sodelovanja pri pripravi omenjenega programa. »Razumljivo je, da tak mačehovski odnos ne more ugodno vplivati na postojnske turistične delavce, ki so v svojem snovanju prepuščeni sami sebi ... Vsa dolgoletna prizadevanja so ostala zaman in vsa področna društva se tako iz leta v leto

ubadajo na svojo roko z več ali manj podobnimi problemi,« je svoje poročanje z občnega zbora sklenil neznan dopisnik *Primorskih novic*. Lojze Bajc, dolgoletni društveni tajnik, je v enem od prispevkov za *Primorske novice* leta 1971 razmišljal o mnogoterih nalogah, ki jih opravljajo turistična društva in so seveda specifične za regijo, v kateri društva delujejo. Z obžalovanjem je poudaril, da je Notranjska »edini predel v Sloveniji, kjer občine Cerknica, Ilirska Bistrica in Postojna ne spadajo v nobeno turistično zvezo, pa se na njem z bliskovito naglico razvija izrazito prehodni turizem, medtem ko imajo ostala turistična področja Slovenije svoje specifikume bodisi v obmorskem, alpskem ali zdraviliškem stacionarnem turizmu«. Temi, »o kateri brezplodno govorijo že nekaj let«, so se posvetili tudi na občnem zboru leta 1971 in nato spet leta 1973 na jubilejnem občnem zboru ob 90-letnici ustanovitve društva. Kljub prizadevanjem in željam po načrtnem in organiziranem delovanju pri pospeševanju razdrobljene turistične ponudbe do ustanovitve zveze v tistem obdobju ni prišlo in vse aktivnosti so – kot je na omenjeni slovesnosti poudaril takratni predsednik Janko Sever st. (takrat ga je upravni odbor društva imenoval za častnega predsednika društva) – »ostale na pol poti«.

Ponovno so oživele konec 90. let, ko je pobudo za ta korak ponovno prevzelo postojnsko turistično društvo in so se na turistični kmetiji Hudičevci v Razdrtem sestali župani oziroma predstavniki občin Sežana, Hrpelje - Kozina, Komen, Divača, Cerknica, Loška dolina, Bloke, Ilirska Bistrica, Pivka in Postojna ter predstavniki Centra za promocijo turizma

Slovenije in TZS. Na srečanju 30. junija 1998 je potrebo, da se oblikuje »turistična območna zveza za Kras«, predstavil predsednik TDP Srečko Šajn. Ustanovitev zveze bi prinesla novo kakovost v delo turističnih društev oziroma širše, »v turizmu na območju krasa«. Temeljila bi predvsem na kakovostni povezavi skupnih interesov in akcij. Razpravljavci so bili ustanovitvi zveze naklonjeni, sprejel jo je tudi predsednik TZS Marjan Rožič, ki je poudaril, da bi bila »taka zveza ustrezen sogovornik v dogajanju na področju turizma s subjekti, ki odločajo o urejanju, razvoju in akcijah v turizmu«. Na sestanku so sprejeli še sklep, da TDP skliče sestanek turističnih društev s krasa ter pripravi ustrezno gradivo. Po treh letih, 1. septembra 2001, je desetletja stara namera o povezavi turističnih društev z območja Brkinov, Krasa in Notranjske »postala resničnost«. Tega dne je TDP ob podpori županov 11 občin na podlagi zakona o društvih in na temelju pogodbe o združevanju turističnih in drugih društvenih organizacij na območju pripravilo ustanovni občni zbor **Kraško-notranjske turistične zveze**, v katero se je ob ustanovitvi vključilo 17 turističnih društev in društev, v katerih se turizem prepleta s kulturo in športom. Ob ustanovitvi zveze je njen prvi predsednik Srečko Šajn poudaril, da so v TDP v zadnjih letih začeli »z intenzivnejšimi prizadevanji za ustanovitev takšne oziroma še širše povezave«. Kot osrednji namen združevanja društev je novoizvoljeni predsednik izpostavil »lažje in kakovostnejše uresničevanje skupnih ciljev na področju razvijanja in pospeševanja vseh oblik turizma (jamskega, prehodnega, izletniškega)«, bogatenje turistične ponudbe, skrb za ohranjanje izročila, identitete in tradicije na različnih prireditvah, negovanje medsebojnega sodelovanja in ustvarjanje enakopravnejših partnerskih pogojev za delovanje društev na območju, izkazanem v imenu zveze. Izrazil je prepričanje, da bodo v bodoče na strokovni ravni lažje reševali različne naloge, pod okriljem zveze pa bi društva »s skupnimi močmi in sredstvi lahko izvajala številne skupne akcije«. Dodal je, da so v TDP ocenili, da je »stvaren temelj« za ustanovitev zveze »izdajanje mesečnih koledarjev prireditev za območje enajstih občin«, ki jih je TDP pripravljalo že od leta 1995. Na ustanovnem občnem zboru so še zatrdili, da si bodo prizadevali vzpostaviti širše sodelovanje, s celotnim slovenskim prostorom

in z zamejstvom, naloge, pomembne za učinkovitejši in kakovostnejši razvoj turistične društvene dejavnosti na območju, pa bodo skušali vnesti v načrte Slovenske turistične organizacije (STO), »ki bi jih po sprejetju njihove programske in vsebinske zasnove tudi finančno podprla«. Zveza se je zavezala sodelovati na razpisih nekaterih ministrstev in drugih mednarodnih ustanov. Ustanovitev zveze je pozdravil Marjan Rožič, saj naj bi ta, poleg različnih povezav, prispevala tudi k »večji vlogi kraško-notranjskih turističnih društev pri razvoju slovenskega turizma«. Z ustanovitvijo zveze so povezali prostor med Štanjelom in Loško dolino, odprti pa so ostali tudi za vse tiste, ki bi se jim pridružili pozneje. Zveza se je na pobudo Turističnega društva Rodik leta 2007 preimenovala v **Turistično zvezo Brkini, Kras, Notranjska**, vanjo pa se je povezalo kar 24 društev.

Koledarja prireditev Brkini, Kras, Notranjska, letni in mesečni

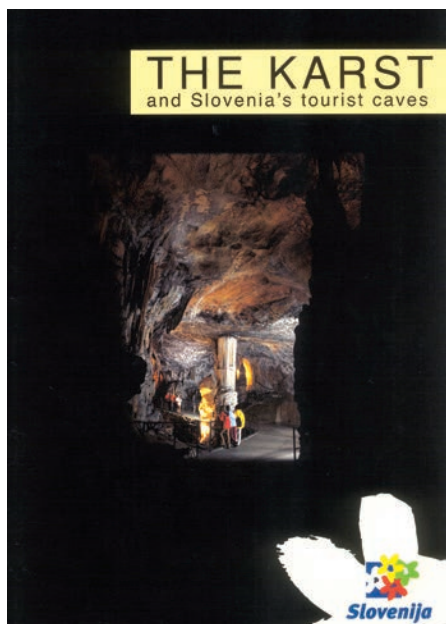
Mesečni in letni koledarji prireditev ter katalogi KRAS in turistične jame Slovenije

»Najpomembnejša projekta in povezovalna elementa zveze« sta – po besedah Srečka Šajna – izdaji že omenjenega mesečnega in letnega *Koledarja prireditev*, ki obveščata o različnih dogodkih na območju med Komnom in Loško dolino in hkrati vabita k ogledu tamkajšnjih kulturnih in naravnih znamenitosti, v tiskani in elektronski obliki (slednji v zadnjih letih) pa ga pripravljajo že skoraj 30 let, ter katalog *Skrivnostni kras in turistične jame Slovenije* (ob prvem natisu leta 2002 poimenovan *Kras in turistične jame Slovenije*). Katalog, ki je namenjen svetovnemu trgu, zveza pripravlja v sodelovanju z STO ter ob sodelovanju mnogih partnerjev območja (občine, turistične in druge organizacije ter družbe); doslej so ga v šestih jezikovnih različicah in štirih izdajah (zadnja leta 2016) natisnili v že več kot 360.000 izvodih. Na predstavitvi četrte izdaje julija 2016 v Divači (jeseni tega leta je bila na voljo tudi v spletni različici) je Srečko Šajn poudaril, da katalog »povezuje celoten kraški prostor in prinaša njegovo celostno podobo«. Vsakokratna izdaja kataloga predstavlja glavne turistične znamenitosti ter druge naravne znamenitosti in kulturno dediščino klasičnega krasa, pa tudi preostale turistične jame Slovenije. Poleg tega so v katalogu navedene pomembnejše prireditve in namigi za izlete, bralca pa pritegne še z lokalnimi kulinaricnimi dobrotami in mu posreduje ključne informacije turističnih ponudnikov v občinah. Publikacijo zaokrožata karti krasa in

Slovenije z označbo turističnih jam. Besedila s predstavitvijo posameznih področij bogate ponudbe krasa so prispevali številni strokovni sodelavci (dr. Andrej Kranjc, dr. Stanislav Renčelj, dr. Branko Rojc, dr. Matjaž Kmecl, Srečko Šajn, Marica Gombač in mnogi drugi). V razpravi, ki je sledila predstavitvi četrte izdaje kataloga, so razpravljavci poudarili, »da bi bilo treba za doseganje čim boljših učinkov sodelovanje okrepiti, ponudbo še bolj povezati, oblikovati konkretne turistične programe po celotnem krasu in destinacijo tržiti kot celoto«. Ne nazadnje se v zvezi zavzemajo tudi za to, da postane kraški prostor samostojno turistično območje, saj je slovenski kras v evropskem in svetovnem merilu prepoznavna pokrajina z bogato kulturno in izjemno naravno dediščino.

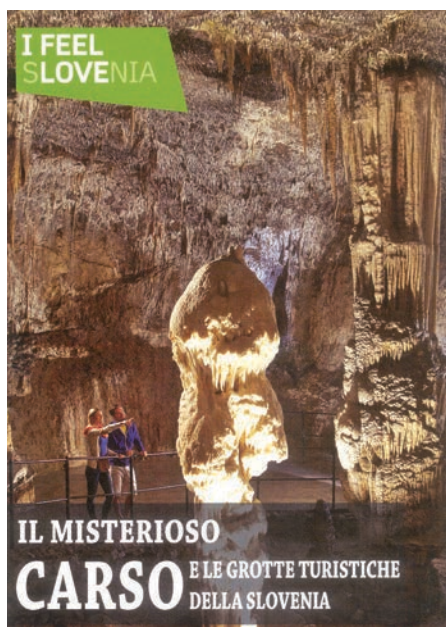
Srečanje ključnih deležnikov destinacije kras ob predstavitvi kataloga *Skrivnostni kras in turistične jame Slovenije*, Divača, 2016.

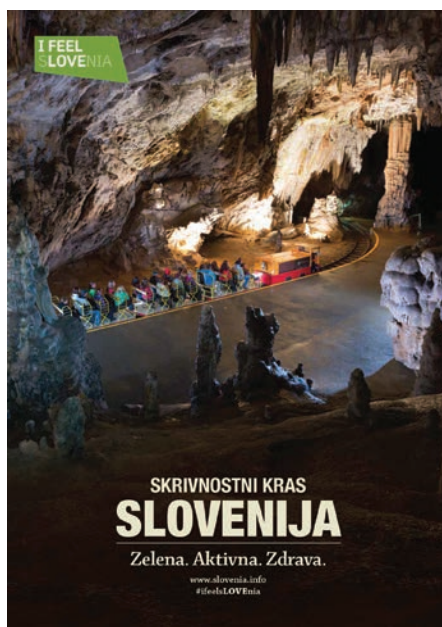
Katalog *Kras in turistične jame Slovenije*, prva izdaja

Katalog *Skrivnostni kras in turistične jame Slovenije*, druga izdaja

Katalog *Skrivnostni kras in turistične jame Slovenije*, tretja izdaja

Katalog *Skrivnostni kras in turistične jame Slovenije*, četrta izdaja

Sejem Alpe Adria in Moja dežela – lepa in gostoljubna

Že 15 let se zveza skupaj z društvi območja predstavlja in celostno promovira na ljubljanskem sejmu *Alpe Adria* v Ljubljani, je pa tudi regijski koordinator tekmovanja *Moja dežela – lepa in gostoljubna* (pred zvezo je koordinacijo opravljalo TDP).

V okviru tega tekmovanja je Postojna – »kot najbolj urejena, lepa in gostoljubna« – leta 2012 (tega leta so se z območja, ki ga pokriva zveza, odlično odrezali še Hostel Pliskovica – prvi med mladinskimi prenočišči, Cerknica in Cerknjiško jezero – tretja med izletniškimi kraji ter Učna pot Škocjan – druga med naj potmi) in leta 2017 zasedla prvo mesto med srednje velikimi mesti.

Da gre zahvala za nagrado »predvsem našemu neumornemu Turističnemu društvu Postojna, pa tudi vsem turističnim delavcem, ki predstavljajo našo gostoljubnost, vsem, ki skrbijo za urejenost našega mesta, in vsem, ki oblikujejo dogajanje«, je v čestitki, namenjeni vsem zaslužnim, po prejemu nagrade leta 2017 izpostavil postojnski župan Igor Marentič. Naslednje leto je TZS v okviru istega tekmovanja priznanje za najlepši izletniški kraj prisodila Predjami, vasici, nad katero kraljuje Predjamski grad.

Spominki, na temo Zmaj v Postojnski jami, Srečka Šajna, nagrajeni na natečaju TZS in razstavljeni na sejmu Alpe Adria v Ljubljani

Nastop Turistične zveze Brkini, Kras, Notranjska, sejem Alpe Adria, Ljubljana

Predstava na sejmu Alpe Adria v izvedbi Janeza Posega in Društva kmetič sežanske regije

Predstavitev TZ Brkini, Kras, Notranjska – infočoka pred TIC-em Ljubljana

Zveza sodeluje pri organizaciji odmevnejših prireditev, kot sta na primer *Furmanski praznik* in *pustovanje* v Postojni, »tudi zaradi finančne podhranjenosti« pa tesno sodeluje s TDP. Med prednostne naloge uvršča vključitev čim več mlajših članov, ki bodo »bogatili dosežene vsebine ter vlogo v turističnem prostoru«. Leta 2015 je nominirala predstavnike v Izvršni odbor TZS. Član IO TZS je postal Vojko Mihelj, predsednik KŠTD Tabor Kalc 1869.

Alenka Čuk,
muzejska svetovalka, Notranjski muzej Postojna

Moja dežela – lepa in gostoljubna, podelitev priznanja Občini Postojna, 2017

Dnevi slovenskega turizma, Moja dežela – lepa in gostoljubna, 2018

Slovenska turistična organizacija

Trajnostni razvoj – pravilna usmeritev regije

Čestitke ob 20-letnici uspešnega delovanja Turistične zveze Brkini, Kras, Notranjska in ob 140. obletnici ustanovitve Turističnega društva Postojna. Turistične zveze in društva so zelo pomemben del in aktivni subjekti slovenske turistične ponudbe. Tako tudi Turistična zveza Brkini, Kras, Notranjska, ki bistveno pripomore k pozitivnemu razvoju turistične dejavnosti v okolju, v katerem deluje. V svojih aktivnostih podpira trajnostno, butično in inovativno ponudbo slovenskega turizma; tako prispeva k uresničevanju vizije Slovenije kot zelene turistične destinacije za edinstvena doživetja in obiskovalcem ponuja turistične produkte, ki so rezultat spleta edinstvenih naravnih danosti, bogate tradicije in sodobnega pristopa. Najdragocenejši adut destinacije pa so prijazni in gostoljubni prebivalci, kar priznavajo tako domači kot tuji gostje.

Slovenija je dežela, ki pripoveduje zeleno zgodbo. Kamorkoli se ozremo, proti alpskim vrhovom, zelenim gozdovom, Jadranskemu morju, skrivnostnemu krasu, vinogradom ali panonskim ravninam, povsod nas obdaja narava. Slovenci imamo radi svojo zeleno deželo, zato je naša skrb usmerjena v ohranjanje naravnih in kulturnih zakladov. V slovenskem turizmu že vrsto let gradimo na trajnostni zavezi ter nemnožični ponudbi za edinstvena doživetja. Pred sedmimi leti smo oblikovali sistematični nacionalni model trajnostnega turizma, Zeleno shemo slovenskega turizma, ki destinacijam in ponudnikom daje konkretna orodja za oceno in izboljšanje trajnostnega delovanja ter skozi znamko *Slovenia Green* zeleno delovanje tudi promovira. Do danes je znak *Slovenia Green* prejelo skoraj 200 slovenskih turističnih ponudnikov

in destinacij; med njimi najdemo številne tudi na območju Brkinov, Krasa in Notranjske, kar izkazuje trajnostni razvoj ter skrb za ekonomsko, družbeno-kulturno in naravno okolje v teh krajih. Komen, Miren Kras, Hrpelje - Kozina, Postojna, Sežana, Divača in Zeleni kras so destinacije, ki so se zaradi razvoja in udejanjanja trajnostnega, odgovornega turizma uvrstile med prejemnike znaka *Slovenia Green Destination* na ravni destinacij. Leta 2021 je Notranjski muzej Postojna kot prvi muzej v Sloveniji prejel trajnostni znak *Slovenia Green Attraction* za znamenitosti, prav tako se s tem znakom lahko pohvali Pomnik miru na Cerju, Park Škocjanske jame pa je prejemnik znaka *Slovenia Green Park*. Tu so tudi prejemniki trajnostnih znakov za gastronomijo in namestitve ter prizadevanja lokalnih ponudnikov za razvoj zelenih zgodb in edinstvenih, petzvezdičnih doživetij, ki jih STO nagraduje z znakom *Slovenia Unique Experiences*.

Kobilarna Lipica, lipicanci na paši

Park Škocjanske jame, MAB, Biosferno območje Kras

Zelena usmeritev razvoja destinacij postaja vse pomembnejša tudi v luči spremenjenih navad turistov, ki v obdobju epidemije vedno bolj pričakujejo nemnožičen, zdrav in varen oddih v destinacijah, ki ravnajo odgovorno in trajnostno. Gostje čedalje bolj povprašujejo po produktih aktivnega oddiha v naravnem okolju, v ospredju so doživetja, povezana z gastronomijo, kar so tudi ključne usmeritve pri trženju destinacij na območju matičnega krasa.

Trajnostni razvoj je vsekakor pravilna usmeritev regije, znane po ikonah slovenskega turizma, kot so Postojnska jama in Škocjanske jame, Predjamski grad, Lipica ter številne druge naravne in kulturne znamenitosti skrivnostnega krasa, ki jih že 20 let združuje Turistična zveza Brkini, Kras, Notranjska. V obdobju kronakrize se vse bolj poudarjata pomen sodelovanja in usklajenih razvojno-promocijskih aktivnosti ter povezovanje turističnih produktov na destinaciji, kar prinaša sinergijske učinke in učinkovito vodi do večjega števila obiskovalcev in ne nazadnje tudi večjega zadovoljstva obiskovalcev in lokalnih prebivalcev. Naj se zgodba povezovanja destinacij edinstvenega kraškega okolja uspešno nadaljuje in še naprej bogati doživetja številnih domačih in tujih obiskovalcev.

OBJAVA NA MEDMREŽJU – SPLETNIH STRANEH STO

Skrivnostni kras in turistične jame Slovenije

V založbi Slovenske turistične organizacije in Turističnega društva Postojna ter ob sodelovanju številnih partnerjev Krasa, Brkinov in Notranjske (občine, turistične in druge družbe) je izšel 3. ponatis kataloga SKRIVNOSTNI KRAS in turistične jame Slovenije v nakladi 60.000 izvodov v slovenskem, nemškem, angleškem in italijanskem jeziku. Nova naslovnica je usklajena s celotno podobo promocijskih materialov STO. Povečana in ažurirana je vsebina informacijskega notranjega dela, kjer so po območjih predstavljeni posamezni ponudniki turističnih in gostinskih storitev. Naj spomnimo, da so pri pripravi kataloga sodelovali številni sodelavci, ki strokovno predstavljajo posamezna področja bogate ponudbe KRASA: besedilo dr. Matjaž Kmecl, krasoslovje dr. Andrej Kranjc, biologija in botanika Slavko Polak, grafično oblikovanje Arjan Pregl, mag. umetnosti, kulinarika dr. Stanislav Renčelj, kartografija dr. Branko Rojc, informacijski del Marica Gombač, uredila Lučka Letič, STO, zamisel in oblikovanje Srečko Šajn.

Škocjanske jame, leta 1986 vpisane na Unescov seznam svetovne naravne dediščine

SPOROČILO ZA JAVNOST

Nova publikacija SKRIVNOSTNI KRAS – pomemben korak naprej pri skupni promociji destinacije

Ljubljana, 13. julij 2016 – **Izšla je publikacija SKRIVNOSTNI KRAS, ki so jo v sodelovanju pripravili in izdali Slovenska turistična organizacija (STO) in ključni deležniki destinacije: Turistična zveza Brkini, Kras, Notranjska ter številni partnerji, med drugim 10 občin s tega območja. Novoizdana publikacija je pomemben korak naprej pri skupni promociji destinacije in bralcem podaja celovito informacijo o Brkinih, Krasu, Notranjski in turističnih jamah Slovenije.**

V založbi STO in Turistične zveze Brkini, Kras, Notranjska ter ob sodelovanju številnih partnerjev Krasa, Brkinov, Notranjske (občine, turistične in druge organizacije ter družbe) je izšla nova izdaja publikacije SKRIVNOSTNI KRAS v slovenskem, angleškem, nemškem, italijanskem, francoskem in španskem jeziku v skupni nakladi 50.000 izvodov, publikacija pa bo do jeseni na voljo tudi v spletni različici.

Pomen publikacije je za destinacijo KRAS velik, saj gre za pomembno tržno-komunikacijsko orodje omenjene destinacije in je korak naprej pri sodelovanju in povezovanju turističnega gospodarstva in drugih ključnih deležnikov destinacije.

Mag. Maja Pak, direktorica Slovenske turistične organizacije: *»Veseli me, da so turistični in drugi deležniki destinacije KRAS naredili pomemben korak naprej pri snovanju skupne promocije in razvoja Brkinov, Krasa in Notranjske. Povezovanje in partnersko sodelovanje je eden od ključnih dejavnikov uspešnosti sleherne destinacije, tudi krasa. Destinacija KRAS se ponaša s številnimi mednarodno prepoznanimi turističnimi biseri, kot so Postojnska jama, Kobilarna Lipica in Škocjanske jame, če omenim le nekatere. S še tesnejšim sodelovanjem in povezovanjem najpomembnejših partnerjev, kar se odraža tudi v izidu publikacije SKRIVNOSTNI KRAS, je načrtovana jasna smer destinacije za uresničitev cilja: povečanje števila domačih in tujih turistov, ki iščejo doživetja v edinstveni neokrnjeni naravi.«*

Kobilarna Lipica, lipiška jahalna šola

Publikacija v besedi in sliki predstavlja lepote skrivnostnega KRASA, to je Brkinov, Krasa, Notranjske; izpostavljene in predstavljene so tri osrednje turistične destinacije, to so Postojnska jama s Predjamskim gradom, Kobilarna Lipica ter Škocjanske jame. Posebna pozornost je namenjena naravnim znamenitostim in kulturni dediščini KRASA, kulinarčnim dobrotam Brkinov, Krasa in Notranjske ter pomembnejšim prireditvam ter namigom za izlete. Ob informacijah ključnih turističnih ponudnikov v Brkinih, na Krasu in Notranjskem so bralcu na voljo podatki o turističnih jamah Slovenije ter turistični karti KRASA in Slovenije s turističnimi jamami.

Novoizdana publikacija o naravnih lepotah, kulturni dediščini in turistični ponudbi KRASA ter turističnih jamah Slovenije ima velik pomen tudi za nadaljnje sodelovanje ključnih deležnikov v turizmu na tej destinaciji, saj so pripravo in izid publikacije podprle vse štiri destinacijske organizacije na območju, to so Postojnska jama, d. d., Kobilarna Lipica, Park Škocjanske jame in RDO Zeleni kras, ter 10 sodelujočih občin, ki vidijo nadaljnji potencial pri turističnem trženju območja.

Srečko Šajn, predsednik Turistične zveze Brkini, Kras, Notranjska: *»Z velikim veseljem in počaščeni smo ponovno sprejeli povabilo Slovenske turistične organizacije, da skupno pripravimo in izdamo nov katalog SKRIVNOSTNI KRAS ter tako ponovno postavimo na mednarodni turistični zemljevid to edinstveno dvonadstropno pokrajino, s prepletanim in skrivnostnim podzemljem, ki privablja številne obiskovalce z vsega sveta. Skrivnostni KRAS in turistične jame Slovenije je temeljna edicija, to je že četrta izdaja, ki povezuje slovenski kras. Prinaša njegovo celostno podobo tako naravnih znamenitosti kot kulturne dediščine klasičnega krasa. Je promocijsko učinkovita in odlična podlaga za nadgradnjo s sodobnimi elektronskimi orodji.«*

Slovenska turistična organizacija je pripravo in založbo kataloga izvedla s Turistično zvezo Brkini, Kras, Notranjska kot edino organizacijo, ki že od ustanovitve leta 2001 povezuje območje, sodeluje z vsemi predstavniki turizma na območju in

uspešno promovira Brkine, Kras in Notranjsko, da tako skupno dosegajo dodano vrednost projekta.

Slovenski kras je v evropskem in svetovnem merilu prepoznavna pokrajina z bogato kulturno in izjemno naravno dediščino, ki je v aktualni strategiji razvoja slovenskega turizma prepoznana pod zgovornim nazivom Slovenija – edinstvena dežela KRASA.

Predjamski grad, največji jamski grad na svetu

Povezani smo bolj učinkoviti

Kras, Brkini in Notranjska so bogati z naravno in kulturno dediščino. Zaradi izvirnosti in slikovitosti imajo bogato zgodovino raziskav, ki so prispevale k predstavitvi območja evropski in svetovni javnosti. Čez Notranjsko in Kras so vodile številne trgovske poti iz notranjosti proti morju in obratno. Domačini so se odzvali z gostinsko ponudbo in servisnimi storitvami.

Obiskovalci Postojnske jame, Škocjanskih jam, Kobilarne Lipica in Štanjela so spodbudili razgledane posameznike, ki so spoznali gospodarski pomen turističnega potenciala, da so se posvetili njegovemu organiziranemu razvoju.

Turistična društva so skozi desetletja s svojim delom prispevala k animaciji domačinov, da so sprejemali razvoj turističnega gospodarstva. Njihovo stremenje k povezovanju pri promociji in organizaciji prireditev, ki črpajo motive iz bogate in izvirne dediščine, je pomembno tudi danes.

Katalog *Skrivnostni kras in turistične jame Slovenije* je združil enajst kraško-notranjskih občin in Brkine. Katalog je izdalo Turistično društvo Postojna ter TZ BKN v sodelovanju s Slovensko turistično organizacijo ob pomoči turističnih organizacij in občin s tega območja. Naklada 360.000 izvodov in prevod v šestih jezikih je bil velik konkreten promocijski projekt. Take dejavnosti so možne ob aktivni vlogi občin. Zapiranje v občinske meje slabi promocijsko učinkovitost v tujini in zmanjšuje zanimanje za naše znamenitosti in gastronomske posebnosti.

Predstavniki TZ BKN Marica Gombač, Vojko Mihelj in Jerica Strle na sejmu Alpe Adria v Ljubljani

Predstavev žganjekuhe KETŠD Alojz Mihelčič Harije na Furmanskem prazniku v Postojni

Drobitev ponudbe ni zanimiva za turistične operaterje. Katalog je od zamisli do izvedbe zahteval veliko organizacijskih in vsebinskih priprav. V njem je predstavljena celovita ponudba z navedbo gostiln, turističnih kmetij ter lastnikov zasebnih sob, apartmajev, restavracij in penzionov. Opremljen je z bogatim slikovnim gradivom turističnih zanimivosti in kulinarike, ki vabi na pokušino dobrot Brkinov, Krasa in Notranjske.

Predstavljeni so tudi zaščiteni izdelki Krasa in Brkinov, ki so rezultat vpetosti domačinov v dediščino ter njihove motiviranosti za proizvodnjo in udeležbo v turistični ponudbi.

Podelitev priznanj TZS Mireli Bubnič, OŠ Antona Globočnika, in Darji Dolenc, OŠ Miroslava Vilharja, Postojna, 2021

TIC Postojna, infotočka pri Postojnski jami, TD Postojna

Pomemben je koledar prireditev Brkini, Kras, Notranjska (letni in mesečni), ki v Brkinih, na Notranjskem in Krasu vabi na *Furmanski praznik* v Postojni, *Praznik terana in pršuta* v Dutovljah, *Pastirske igre* v Senožečah, *Praznik kostanja* v Rodiku, *Praznik češpovih njokov* v Slivju, dogajanja na kraški vinski cesti in Sadni poti v Brkinih. Prireditve zapolnjujejo prostor med Blokami, Postojnsko jamo, Škocjanskimi jamami, Lipico in Štanjelom. S prireditvami je povezana kulinarika, ki daje območju dušo.

Dogodki presegajo občinske meje in imajo širši promocijski pomen. Iz tega izhaja potreba po skupni valorizaciji kulturnih dogodkov in dediščine. Domačini znajo živeti z naravo. Za promocijo sta potrebna širša razgledanost in zaupanje v skupno organizacijo ter izvedbo. Kadri, ki delajo v turizmu, porabijo preveč energije za dokazovanje uspešnosti skupne promocije. Nujna je načrtna vzgoja kadrov, ki so predani turističnemu gospodarstvu. Turizem moramo jemati kot gospodarsko panogo, ki poganja tudi druge gospodarske subjekte in prispeva k skladnemu razvoju območja.

Doc. dr. Stanislav Renčelj

Povezovanje je najpomembnejša usmeritev v turizmu

Čeprav bi se moral le pridružiti čestitkam ob praznovanju visokega jubileja, 20-letnice Turistične zveze Brkini, Kras, Notranjska, sem se odločil ob tem dotakniti aktualnega dogajanja v zvezi s tesnejšim regionalnim povezovanjem turističnih društev (TD), ki ga na našem območju že vsa leta obstoja spodbujamo, kar dobro negujemo in nadgrajujemo.

Potreba po povezovanju turističnih društev, ki so nekoč edina skrbela za razvoj turizma, je bila zaznana že zgodaj. Turistična zveza Slovenije (TZS) deluje že od leta 1905, ko je bila ustanovljena kot Deželna zveza za pospeševanje tujkega prometa na Kranjskem. Je prostovoljna, interesna, neprofitna, nevladna in nestransarska nacionalna turistična organizacija. Čeprav v Sloveniji trenutno deluje blizu 700 turističnih društev, je v TZS združenih le okoli 400 društev ter 23 medobčinskih in regijskih turističnih zvez. V okviru medobčinskih in regijskih turističnih zvez deluje le dobra polovica od teh društev, druga polovica pa se ne povezuje z nikomer, le redka so vključena direktno v TZS.

Da bi spremenili organizacijo TZS in pospešili povezovanje turističnih društvenih organizacij, je bil v okviru TZS ustanovljen Svet za razvoj turističnih društvenih organizacij (Svet za razvoj TDO), ki ga vodi Franc Špegel, izkušen dolgoletni turistični delavec, z dobro prakso pri povezovanju društev na Šaleškem, Koroškem in Celjskem (TZ Saška). Našo regijo v tem svetu zastopam avtor tega prispevka.

Zastavili smo si smel program in usmeritve. Okrepiti nameravamo piramidno organizacijo od društev, preko občinskih, medobčinskih in regijskih zvez do TZS. Zato naj bi ustanovili regijske zveze tam, kjer jih še ni, in okrepili delo obstoječih regijskih zvez, vanje skušali vključiti čim več TD, nadgradili sodelovanje in povezovanje na regionalni ravni ter zagotovili boljši obojestranski pretok informacij. Reorganizacija predvideva osem regijskih turističnih zvez: Pomurska TZ, Štajerska TZ, TZ Saška, Posavsko-dolenjsko-belokranjska TZ,

Osrednjeslovenska TZ, Gorenjska TZ, TZ Posočja in Goriškega in TZ Brkini, Kras, Notranjska (vključno z Obalo). Poleg reorganizacije TZS so naloge Sveta za razvoj TDO še:

- sodelovanje pri pripravi plana dela in finančnega plana TZS,
- sodelovanje pri pripravi strategij in drugih aktov na področju turizma,
- postavljanje ciljev na vseh ravneh piramide,
- aktivno sodelovanje pri projektih TZS,
- sodelovanje z mladinskimi odbori pri TZS pri vključevanju mladih v društva,
- sodelovanje pri pripravi pravilnikov in drugih dokumentov TZS,
- priprava predlogov za kadrovanje v organe TZS,
- promocija turistične ponudbe TD in občin v regijskih TZ,
- izobraževanje,
- informiranje,
- tesno sodelovanje s strokovno službo TZS in njenim predsednikom.

Dejavnost regijskih TZ bo vključena v plan dela TZS, pri čemer moramo urediti tudi njihovo sofinanciranje. Sodelovale bodo pri pripravi in izvajanju projektov TZS ter strategij in drugih aktov na področju turizma. Želja je, da se cilji TZS usklajujejo z regijskimi zvezami, da se upoštevajo pobude društev in čim bolj podpira sodelovanje z društvi. Društva bodo tako preko regionalnih TZ lažje sodelovala pri pripravi pravilnikov in drugih dokumentov TZS in dajala predloge za kandidate v organe TZS. Regijske TZ pa bodo poskrbele za promocijo turistične ponudbe TD, za skupne prireditve, izobraževanje in informiranje ter strokovno pomoč svojim članom. Posebno

skrb nameravamo posvetiti vključevanju mladih v društva (mladinske sekcije) in njihovemu aktivnemu delu v regijskih TZ in organih TZS.

Za uspešno izvajanje svojega poslanstva naj bi vsaka regijska TZ imela vsaj delno pogodbeno zaposlenega sodelavca, ki bi poleg koordinacije dela RTZ sodeloval tudi pri pripravi in izvajanju projektov za društva in TZS. Predsednik ali tajnik bi bil avtomatsko tudi član UO TZS.

Že leta 2019 smo skušali opredeliti območja regijskih zvez tako, da bi bilo za društva najprimernejše, in si prizadevali za ustanovitev zvez tam, kjer jih ni. Iskali smo tudi način in vire za sofinanciranje zvez. Žal pri STO za dodatna sredstva zaenkrat ni bilo posluha. Prizadevanje sveta je precej zavirala neuskkljenost pri regijski razdelitvi države, delo pa je skoraj zaustavila epidemija kovida-19.

Ostali smo v zahtevni fazi, ko moramo društva seznaniti, kaj bodo s povezovanjem pridobila (koordinacijo, pomoč pri pripravi projektov, večjo prepoznavnost, dvostransko informiranost in kontakt s TZS, promocijo, skupne predstavitve itd.). Zato je pripravljen dopis za društva, s katerim bi jih animirali za včlanitev v regijske TZ. Odločitev pa morajo društva sprejeti sama, prostovoljno in z odgovornostjo (verjetno na občnih zborih), nato pa podpisati pristopne izjave in pogodbe.

Istočasno je treba poslati dopise županom in se domeniti za razgovore z njimi, saj moramo tudi občinske oblasti seznaniti s koristmi regionalizacije in povezovanja društev v regijske zveze in začeti dogovore za redno sofinanciranje. Ob tem moramo utrditi ugled ter prepoznavnost društev in zvez ter zagotoviti spoštovanje njihovega bogatega prostovoljnega dela na področju turizma.

Kljub temu da smo v naši TZ Brkini, Kras, Notranjska navajeni medsebojnega sodelovanja, da imamo dolgoletne

izkušnje in dosegamo dobre uspehe, tudi nas čaka zahtevno delo pri nadaljnji regionalizaciji in tesnejšem povezovanju. Predvideno je, da v našo zvezo vključimo tudi društva z Obale/ iz Istre, kar pomeni svojevrsten izziv in veliko širitev. Tudi pri našem članstvu moramo zaustaviti osip in upad dejavnosti, pa tudi animirati 'nepovezana' društva, da se nam pridružio. Komunicirati bomo morali z nad 40 turističnimi društvi in 14 občinami (Postojna, Pivka, Ilirska Bistrica, Cerknica, Loška dolina, Bloke, Sežana, Divača, Komen, Hrpelje - Kozina, Koper, Izola, Piran, Ankaran). Potruditi se bomo morali vzpostaviti dober partnerski odnos med društvi, se povezati tudi s številnimi drugimi zunanjimi deležniki, ki delujejo v turizmu, ter doseči bolj prepoznavno vlogo na lokalni in državni ravni, pa tudi večje spoštovanje prostovoljnega dela in dolgoletnih izkušenj društev in zveze. Še posebno skrb bomo morali posvetiti vključevanju mladih v delo društev in zveze.

Pred nami je res težko delo za dosego teh ciljev in rezultatov čez noč ni pričakovati. Verjamem pa, da bo večina društev spoznala in sprejela pomen povezovanja, da bodo s prenosom dobrih praks, dobrimi predlogi, s svojo aktivnostjo in srčnostjo ter tradicijo prostovoljnega dela pomagala k vzpostavitvi dobrih regijskih zvez in organizaciji učinkovitega piramidnega sistema in dobrega komuniciranja.

Strokovnost, prepoznavnost, skupna promocija, medsebojno sodelovanje z vsemi sodelujočimi v turizmu bodo vsekakor privedli do večjega ugleda in spoštovanja prostovoljnega dela, ki od nekdaj bogati naš turizem.

Turizem smo ljudje nikakor ni le iztrošena parola, ampak večna resnica. V društva povezani ljudje in v zveze povezana društva pa smo močnejši, prodornejši in uspešnejši. Zato stopimo skupaj in smelo zakorakajmo v naslednje desetletje obstoja in razvoja!

Vojko Mihelj, član IO TZS

**Predstavitev nekaterih društev, včlanjenih
v Turistično zvezo Brkini, Kras, Notranjska,
ki so se odzvali povabilu k predstavitvi društva**

TURISTIČNO DRUŠTVO BLOKE

TURISTIČNO DRUŠTVO BREST

KETŠD ALOJZ MIHELČIČ HARIJE

KŠTD TABOR KALC 1869 KNEŽAK

TURISTIČNO DRUŠTVO LOŠKA DOLINA

TURISTIČNO DRUŠTVO MENIŠIJA

TURISTIČNO DRUŠTVO PIVKA

TURISTIČNO DRUŠTVO PUDGURA

TURISTIČNO DRUŠTVO RODIK

TURISTIČNO DRUŠTVO ŠKOCJAN

TŠKD TISA NANOS

TKŠD URBANŠČICA VREME

Bloških dvajset

V času 1. svetovne vojne in po njej je prihajal na Bloke pionir slovenskega športnega smučanja Rudolf Badjura. Samoumevno se mu je zdelo, da med starimi bloškimi smučarji uvede novo športno obliko.

Na Blokah je organiziral smučarske tečaje in pripeljal prve goste. Bločani so jih navdušeno sprejeli. Zlasti aktivni so bili vaški gostilničarji, ki so se združili pod imenom Smučarski klub Bloke. Po turiste so hodili na železniško postajo Rakek, jih s konji in sanmi pripeljali na Bloke in jim ponujali 'penzijske' storitve. Turistično življenje pa je dodatno popestrila še šola jadralnega letenja, ki je delovala desetletje pred 2. svetovno vojno. Druga svetovna vojna je vse uspehe na turističnem gospodarstvu v celoti uničila. Nova oblast ni bila naklonjena

zasebni pobudi in gostilničarji so zaprli skromne gostilne. Bloke so izgubile tudi osnovno samoupravno obliko, to je občino. Zaupanje v turizem pa je vendar tlelo ne glede na dejstvo, da Bloke niso bile več konkurenčne niti v športnem smučanju niti v jadralnem letalstvu. Skupina zanesenjakov je leta 1964 pri vasi Volčje ponovno ojezerila opuščen ribnik. Zraslo je naselje počitniških hišic. Toda turističnega utripa ni bilo. Konec drugega tisočletja so Bloke ponovno dobile občino. Zaupanje vase se je vrnilo. Nekaj zanesenjakov, kot so Dušan

Pohod po Krpanovi poti, Bloke

Kaplan, Tanja Lavrič in France Ješelnik, je uspelo ustanoviti Turistično društvo Bloke. Občina je iniciativo društva podprla in izvedla sanacijo Bloškega jezera, da je zasijalo v nebeški lepoti. Turistično društvo je populariziralo Bloke z ureditvijo in rednimi pohodi po Krpanovi poti. Ta pot je postala znana daleč naokoli. V zgodovini Blok je mnogo stoletij znan *Mihaelov sejem*. Turistično društvo ga je obnovilo ter mu ob ohranitvi tradicije ljudskega sejmarstva dodalo sodobne oblike trgovine in zabave. Tudi smučarsko tradicijo skuša društvo vključiti v turistično ponudbo. Tako podpira vzdrževanje tekaških prog in izvedbo rednih *Bloških tekov*. Uspehe na tem področju nam onemogoča vztrajno segrevanje ozračja, saj so zime praviloma brez snega.

Z zadovoljstvom lahko ugotovljamo, da tudi turistično gospodarstvo zelo uspešno deluje. Tu je pomembno predvsem podjetje Hija, ki s sodobnimi tržnimi produkti, kot je glampinški turizem in podobno, daje kraju nov utrip. Danes lahko trdim, da so Bloke dobile mesto na turističnem zemljevidu Slovenije. Navkljub krizi zaradi epidemije koronavirusa se na Blokah ustvari že okrog 5000 prenočitev letno.

Da danes govorimo o takšnih uspehih, se moramo zahvaliti tudi Turistični zvezi Brkini, Kras, Notranjska in Turistični zvezi Slovenije, ki sta z nami vselej vzorno sodelovali. Dobro sodelovanje med javnim, družbenim in zasebnim sektorjem se nam tako bogato obrestuje.

Stane Korenjak,
Turistično društvo Bloke

Skulptura vola v Zavrhu pri Sveti Trojici

Cerkev sv. Urha, kjer je bil Krpan mežnar

Turistično društvo Brest, Brestovica pri Komnu

»Vsaka vas ima svoje posebnosti in značilnosti. Ena izmed posebnosti Brestovice, če naj se sklicujemo na podobo zahajajočega sonca v grbu Komna, središča občine, v katero spada tudi njen najzahodnejši del – naša vas –, je, da v njej sonce zaide najpozneje v državi! To ne pomeni, da je Brestovica pri Komnu najzahodnejši kraj v Sloveniji. A ker ga proti zahodu ne zastirajo hribi, ampak se pokrajina spušča v Furlansko nižino, sveti Brestóvkam in Brestóvcem večerno sonce v naši državi najdlje.«

(Andrej Arko, uvodnik iz monografije *Brestovica pri Komnu, nje hiše in njih prebivalci*)

Okrepčilo pri Grofovi jami

Turistično društvo Brest iz Brestovice pri Komnu smo ustanovili leta 2006. Zbralo se nas je nekaj vaščanov, ki smo v povezavi skozi društvo videli možnost za uveljavitev svojih želja, sposobnosti in možnosti na področju turizma, kulture in športa, predvsem pa v želji po razvoju vasi in njenih prebivalcev.

Društvo med letom organizira številne prireditve, med katerimi izstopajo *Brstovska špargljada*, *Koloosmica* in *Špargljev pohod*. Izvrstna kulinarika, povezana z rekreacijo, privabi številne obiskovalce, ki uživajo v vožnji z MTB-kolesi po skritih kraških poteh, obisku osmice v slovenski zamejski vasi ali pa pohodu po okoliških hribih in dolinah. Vse tri prireditve, združene v eno, prirejamo praviloma prvo nedeljo v aprilu.

Brestovica pri Komnu, pohod v organizaciji TD Brest

Pohod po sledih soške fronte zaznamuje zgodovinska soška fronta, katere del se je odvijal prav na tem prostoru. Tri- do štiriurni pohod nas popelje mimo ostankov kavern in strelskih jarkov. Pohod poteka v čudoviti kulisi rdeče obarvanega ruja, ki kraško pokrajino naredi še bolj privlačno. Nekaj okrepčil na poti in na cilju jota s klobaso in kozarec kraškega terana. Prireditvev organiziramo zadnjo nedeljo v oktobru, takrat ko se urni kazalci pomaknejo za eno uro nazaj. Pri vseh teh prireditvah sodelujemo s slovenskimi zamejskimi društvi iz sosednjih vasi, kar daje prireditvam širši čezmejni značaj. V okviru društva smo pripravili in izdali knjižno monografijo z naslovom *Brestovica pri Komnu, nje hiše in njih prebivalci*, v kateri so popisana in razložena hišna imena vseh stavb v vasi. Ob tem so bili neprecenljivi viri najstarejših vaščanov in župnika ter izjemen strokovni prispevek posameznikov – strokovnjakov za to področje. V monografiji so obenem popisane zgodovinske okoliščine razvoja vasi od njenega nastanka do danes.

Pohod po sledih soške fronte

Nastop skupine 1313 ob Grofovi jami nad Brestovico pri Komnu

V društvu se zavedamo pomena dobrega sodelovanja, zato smo odprti za vse pobude, ki kakorkoli pripomorejo k razvoju in dobrobiti okolja, v katerem živimo. Naše delovanje lahko spremljate na spletni strani: www.brestovica.com

Stane Švigelj,
predsednik Turističnega društva Brest

Kulturno etnološko turistično športno društvo Alojz Mihelčič Harije

Polje, kdo bo tebe ljubil

Na stičiču poti, kjer si podajajo roke Brkini, dolina reke Reke in Čičarija, trčimo na cesti, ki pelje proti slovenski obali in Trstu, na krajevno oznako Harije. Ni nam znano, ali je po njej tovoril ljudski junak Martin Krpan, a iz virov gre razbrati, da so bili tukajšnji prebivalci nekdanj sila odvisni od bližnjega Trsta in Reke.

Kdaj natančno je bila zgrajena harijska cerkev, še danes ne vemo. Z gotovostjo lahko le trdimo, da so imeli v vasi navado pobirati mitnino ob proščanju, praznovanju godu cerkvenega zavetnika. Cerkev je posvečena prvemu krščanskemu mučencu sv. Štefanu, ki goduje 26. decembra in velja za zavetnika številnih poklicev. Najbolj ga čislajo konjarji, zato imamo vsakega 26. decembra 'zimski shod' z blagoslovom konj in konjarjev. V spomin na Štefanovo kamenjanje se je do dandanašnjih dni ohranila

navada *Štefanovo lučanje*, obmetavanje z zrnjem žita, za zdravje, letino, srečo in od leta 1991 dalje za domovino. Oblasti so bile šegi včasih naklonjene bolj, včasih manj. Tudi takrat, ko je bila povsem prepovedana, so se na svetnikov godovni dan konjarji zbirali pri maši in pri 'ofru' darovali za zdravje živali.

Zemlja v Brkinih ni bila nikoli posebej rodovitna, pa še burja je ves čas nagajala in se poigravala z njo. Kljub temu se je

Likof ob jezeru Mola

Žehtanje v Trnjem potoku

ob ognjiščih stiskalo toliko otrok, da jih matere niso mogle prešteti na prste obeh rok. Ljudje so se znašli, kot so vedeli in znali. Najbolj iznajdljive so morale biti gospodinje, kajti vsako jajce, ki ga je znesla kokoš, je šlo za prodajo: »*Ze petrwljo, su, ze tubak ...*«. Kljub revščini pa je veljala navada, *da forjšť brez kofjeta nej smeu sz šiše*. Pri tem so si največkrat pomagale z ječmenovim zrnjem.

Enkrat na leto so si ljudje le vzeli čas, se odtrgali od trdega kmečkega dela in se na veliki šmaren odpravili na božjo pot. Do leta 1938 so največkrat romali na Trsat, pozneje pa na bližnje Soze, kjer je zrasel nov Marijin hram. Med potjo so utrjali kakšno cvetlico, zdravilno zel ali travno bilko, naredili šopek in ga ponesli k blagoslovu. Tu najdemo korenine blagoslova šopkov na veliki šmaren, ki smo ga leta 2021 nadgradili z blagoslovom medu, kajti staro izročilo pravi, da so čebele nastale iz solz Matere božje, ko je objokovala mrtvega sina.

V časih, ko ljudje še niso poznali radia, televizije in drugih novodobnih pripomočkov, so se zabavali po svoje. Nadvse so čislali godovne dneve, obeležili vsak likof, plesali po skednjih, prepevali ob ljudskih opravilih in igrali prave predstave. Nič drugače ni bilo niti v Harijah.

Do prve organizirane prelomnice pridemo leta 1980, ko je bilo ustanovljeno Kulturno društvo Alojzij Mihelčič, ki si je nadelo ime po slovenskem skladatelju, rojenem v vasi Harije. Društvo je bilo zelo dejavno na pevskem področju, bilo je pobudnik občinske revije pevskih zborov na Ilirskobistriškem in tudi njen večletni uspešni organizator. Po letu 1987 pa je začelo počasi usihati.

Prvi koraki k ponovni oživitvi so bili narejeni leta 1999. Pri tem so bili posebej zaslužni cerkveni pevci, ki so se zbirali in se še vedno vsako nedeljo zbirajo pri maši. Do leta 2001, ko smo društvo tudi formalno registrirali, je bilo za nami lepo število uspešnih nastopov.

Naše tri osrednje prireditve so: *Gremo na božjo pot, Likof: Dobrodošli pri nas in Štefanovo*; v želji po negovanju kulturne dediščine in ljudskega izročila jim vedno znova dodajamo nove vsebine.

Alenka Volk Penko,
KETŠD Alojz Mihelčič Harije

KETŠD Alojz Mihelčič Harije se predstavi.

Kulturno športno turistično društvo Tabor Kalc 1869 Knežak

»Pridi k nam in pojdi z nami, radoživo v ta naš svet,
spremeniš ga le, če z nami boš pomagal ga ogret.«

Na podlagi bogate pevske tradicije in društvenega življenja so se konec leta 1994 zbrali mladi iz sosednjih vasi Zgornje Pivke (Knežak, Bač, Koritnice) in ustanovili Mladinski mešani pevski zbor Tabor Kalc 1869. Ime so si nadeli po vseslovenskem taboru pri gradu Kalc, ki ga je 9. maja 1869 organiziral tam živeči graščak, pesnik, skladatelj in narodni buditelj Miroslav Vilhar (1818–1871), avtor številnih, danes večinoma ponarodelih pesmi (*Lipa zelenela je, Zagorski zvonovi, Po jezeru bliz' Triglava ...*) in spevoiger (*Jamska Ivanka*).

Nekaj let pozneje so se registrirali kot Kulturno društvo Mešani pevski zbor Tabor Kalc 1869 Knežak. Zbor je v najboljših časih združeval več kot 45 pevk in pevcev in je uspešno nastopal ter si prislužil številna priznanja doma in v tujini.

Ob nastopih na revijah in srečanjih doma, drugod po Sloveniji, v zamejstvu in v tujini, pa tudi v radijskih oddajah so pridobili

številne hvaležne poslušalce in prijatelje ter tako vzorno promovirali naše kraje.

Z nastopi in kakovostno organizacijo prireditev so postali nepogrešljiv dejavnik kulturnega in družabnega življenja v domačih krajih. Ob gostovanjih so spoznali številne dobre prakse in prišli do spoznanja, da lahko delovanje razširijo še

na druge dejavnosti. Tako so nekaj pred 15-letnico delovanja, leta 2008, ustanovili Kulturno športno turistično društvo Tabor Kalc 1869 Knežak, kajti po ukinitvi društva Prijatelji Informiranja, Športa, Kulture, Ekologije Knežak (Društvo PIŠKOTEK Knežak) je pri teh aktivnostih nastala velika praznina. V tem novem obdobju sta tako poleg kulturne sekcije, v kateri so delovale kar tri pevske skupine (mešani pevski zbor, moška in ženska vokalna skupina), zaživeli še športna in turistična sekcija.

V okviru športne sekcije skrbimo, da so članice in člani, pa tudi drugi krajan

Folklorni festival Beroun, Češka, 2016

vedno 'fit' in pripravljeni na različne podvige. Organiziramo športne prireditve, rekreacijsko vadbo, pohode, pozimi izpeljemo smučarski vikend, poleti pa poletni tabor.

Vedno bolj resno in aktivno je delo na področju turizma, saj vlada med člani in somišljeniki velika želja, da bi naše čudovite kraje in neokrnjeno naravo spoznalo čim več ljudi. Zavest, da lahko ponudimo številne naravne, kulturne in zgodovinske znamenitosti, ki niso dovolj cenjene, in prizadevanje za to že rojevata prve sadove.

Več članov se je izobrazilo za lokalne turistične vodnike za območje Zelenega krasa; z veseljem popeljejo obiskovalce na en 'džiro' po vasi in okolici.

Na rednih delovnih akcijah spomladi in jeseni združimo vse vaščane pri čiščenju in urejanju okolja. Tudi med letom poskrbimo za urejeno okolje na t. i. 'aktivnih sprehodih', ko v skupinah ali posamezno med hojo urejamo sprehajalne in pohodniške poti.

Mednarodni festival *Slovakia cantat*, Bratislava 2012. MePZ dobitnik zlatega in srebrnega priznanja

Čistilna akcija *Očistimo Slovenijo*, Knežak

Obiskovalce vabimo tudi z ohranjanjem tradicije *Shoda v Knežaku*, ko z večdnevno prireditvijo ob vaškem prazniku velikem šmarnu (15. avgusta) poskrbimo za popestritev kulturnega utripa vasi ter za zabavo in rekreacijo vseh generacij.

Ne nazadnje številne obiskovalce med letom privabijo tudi bogate kulturne prireditve, po katerih postaja vas vedno bolj prepoznavna (*Primorska poje, Knežak v pesmi ...*).

Svoje aktivnosti je društvo pred 25-letnico predstavilo v zbirki *KŠTD Tabor Kalc 1869*.

Izdelali pa smo tudi lepo zbirko *Med zakladi beuga kamna – Zanimivosti Zgornje Pivke*, v kateri so predstavljene privlačnosti v širši okolici, do katerih lahko popeljemo obiskovalce.

KŠTD Tabor Kalc 1869 je član Turistične zveze Slovenije in Turistične zveze Brkini, Kras, Notranjska, saj skušamo čim bolj aktivno delovati pri povezovanju in izmenjavi izkušenj ter še naprej razvijati turizem v naših krajih na temeljih zgodovine, kulturne dediščine in naravnih znamenitosti.

Vojko Mihelj, KŠTD Tabor Kalc 1869

Predstavitev Turističnega društva Loška dolina

Osnovne dejavnosti Turističnega društva Loška dolina so usmerjene v spodbujanje ohranjanja starih šeg in še posebej v ohranjanje tradicije polhanja na Notranjskem.

Društvo že vse od leta 1976 pa do prenosa polharske zbirke in polharskega muzeja v pristavo pri gradu Snežnik skrbi za ohranjanje zamirajoče tradicije polhanja na Notranjskem. Polhanje in z njim povezano nočno življenje polharjev v jesenskem času v notranjskih gozdovih je tema, ki združuje strastne ljubitelje tega starodavnega izročila naših prednikov.

Že od 13. stoletja dalje je znano, da so polhi, te male živalce, zaznamovale življenje tu živečih prebivalcev. Marsikatera nenapisana zgodba naših prednikov se je prenesla tudi na mlajše generacije, ki jo z vsem spoštovanjem predstavijo tudi obiskovalcem Lovske zbirke in Polharskega muzeja. Muzej in zbirka predstavljata trofeje in eksponate živali, živečih na

Lovska zbirka

območju Snežniško-Javorniškega masiva. Še posebej pa so poudarjene predstavitve zgodovine polhanja na Notranjskem ter z njo povezane navade in šege.

Člani društva se pri vodenju in predstavitvi polhanja skupinam in posameznikom potrudijo, da predstavitve dobi tudi izobraževalni pomen, ki je še posebej pomemben za najmlajše obiskovalce muzeja v smislu vzgoje in razumevanja tradicije.

Ni pa muzej edina aktivnost, ki jo člani društva izvajajo. Tradicijo polhanja želimo ohranjati tudi z organizacijo vsakoletne turistične prireditve *Polharska noč*, ki poteka prvo soboto v oktobru; na njej omogočimo sodelovanje

Lovska zbirka

Polharski muzej

vsem registriranim društvom v občini Loška dolina, da se sama predstavijo s svojo dejavnostjo ter da 'polharsko' leto zaključimo s promocijo TD Loška dolina skozi čas ter promocijo občine Loška dolina.

Več dodatnih informacij lahko zainteresirani obiskovalci dobite s klicem na tel. št. 031/288 470 in na tel. št. Javnega zavoda za kulturo, turizem in medgeneracijsko sodelovanje Snežnik 081/602 853 ter na elektronskem naslovu tic.loz@zavod-sneznik.si oziroma neposredno v pisarni Turističnega društva Loška dolina v pristavi pri gradu Snežnik vsako nedeljo med 10. in 13. uro ter med 15. in 17. uro.

Janez Komidar,
Turistično društvo Loška dolina

Turistično društvo Menišija

»Menišija je gozdnata visoka kraška planota med Cerkniškimi in Planinskimi poljem ... Večji del Menišije porašča gozd, v katerem se ni težko izgubiti ...« piše na spletnem mestu Notranjskega regijskega parka. Menišija je ime dobila po nekdanjih lastnikih, saj so bile tu od 13. stoletja dalje posesti kartuzijanskega samostana v Bistri, od koder je prek Menišije v Cerknico vodila tudi t. i. samostanska pot. Med številnimi društvi, ki jih je najti na tem lepem koščku Slovenije, s svojim delovanjem še posebej izstopa Turistično društvo Menišija.

Domače dobrote za pogostitev na kulturnem dogodku *Na lepi Menišiji* ...

TD Menišija je nastalo leta 2002 na pobudo KS Begunje in posameznikov. V letih delovanja so zastavili in izpeljali številne projekte, od postavitve tematskih poti, oživitve lokve v Dobcu, do številnih, danes že tradicionalnih športnih in kulturnih dogodkov in podobno. Predvsem pa so skozi različne projekte povezali ljudi. Kot pravi tedanji predsednik društva Marko Beličič, je delo društva večplastno, saj je: »... poslanstvo turističnega društva Menišija usmerjeno v urejenost kraja, ohranjanje kulturne dediščine in povezovanju vaščanov. Turizem smo ljudje, zato veliko pozornosti posvečamo organizaciji mnogih glasbenih, kulturnih, športnih in etnoloških prireditev, ki ohranjajo mnogotero skoraj izgubljeno izročilo kraja. Z različnimi dogodki skrbimo za ohranjanje družabnega življenja na vasi, za kulturno dediščino kraja in predvsem za druženje in spoznavanje sokrajanov. Menišijo in njeno okolico skušamo predstaviti širši Sloveniji. Menišija je obdarjena z neokrnjeno naravo, zato si prizadevamo za razvoj okolju prijaznih oblik turizma in rekreacije.«

Pohodniške in kolesarske aktivnosti

Turistično društvo Menišija je že leta 2005 uredilo sprehajalno pot Po medvedovih stopinjah, primerno za vse generacije, po kateri se obiskovalci sprehodijo čez senožeti in travnike v zaraščanju, mimo mokrišča na Ločicah, si ogledajo suhi potok, kjer leži opuščen peskokop, prečkajo suhe travnike, kjer so rastišča nekaterih ogroženih in zavarovanih vrst slovenske flore, kot na primer gorskega kosmatinca, navadne bodike, kranjske lilije, brstične lilije, tise, v kotavljci pozdravijo star opuščen sadovnjak, kot poslastica pa je obisk zdravilnega kraškega izvira Beč. Ob poti so prostori za piknik, ki jih obiskovalci lahko najamejo in tako podaljšajo prijetno bivanje na Menišiji. Lahko se sprehodijo tudi po Naravoslovni učni poti v Dobcu in po krožni sprehajalni poti Po poteh kartuzijanov. V okviru društva že 20 let poteka tradicionalni *Gasparijev nočni pohod* ob polni luni na Veliko Špičko, ki se ga udeleži

več kot 100 pohodnikov iz vseh krajev naše države. Društvo že vrsto let sodeluje s Plesnim društvom Kolesar iz Cerknice pri tradicionalnem *Novjorškem teku in pohodu*. V počastitev občinskega praznika v sodelovanju s Plesnim društvom Kolesar vsakoletno izpelje tudi kolesarjenje po Meniševski kolesarski poti, ki je primerna za vse generacije, saj poteka po dveh trasah: lažji in nekoliko zahtevnejši. Organizirajo redno tedensko vadbo v telovadnici lokalne osnovne šole. Najnovejša pridobitev je nova tematska pot, ki so jo poimenovali Po poteh kartuzijanov in združuje številne zanimivosti na Menišiji.

Sodelovanje s Podružnično osnovno šolo Maksim Gaspari

TD Menišija aktivno sodeluje tudi s Podružnično osnovno šolo Maksim Gaspari v Begunjah. Posebej zanimiva je bila posvojitve jablane pri informacijski točki Vaga v Begunjah,

ki je potekala leta 2012. TD Menišija je v sodelovanju z lastnikom ter Podružnično osnovno šolo Maksim Gaspari v Begunjah ob takratni priložnosti pripravilo prav poseben dogodek, v okviru katerega so staro drevo posvojili učenci drugega razreda te šole. Za drevo tako skupaj s člani TD Menišija skrbijo učenci lokalne šole, s čimer se znanje o skrbi za sadno drevje na nevsiljiv način prenaša na mlade rodove. Člani društva so skupaj s šolarji izpeljali krožek na temo Zbiranje ljudskih pripovedi, in te zdaj v obliki brošure čakajo na objavo. Vrsto let v sodelovanju z omenjeno šolo izpeljejo prikaz vzdrževanja starih sadovnjakov (obrezovanje, cepljenje, obiranje jabolk), kar pritegne tudi obiskovalce iz daljne okolice. Skupaj priložnostno izvajajo tudi druge projekte.

Obiranje jabolk na posvojeni jablani v Begunjah. Na fotografiji je tajnik društva in pobudnik projekta Janez Košir.

V sodelovanju z Mikološkim društvom Notranjske pripravijo gobarsko razstavo. Skrajno levo je dolgoletni predsednik društva Jože Arko.

Sodelovanje z drugimi društvi

Člani TD Menišija se skozi svoje delo nenehno povezujejo z drugimi društvi; omenimo naj PGD Begunje ter Kulturno društvo Menišija. Ob tradicionalni prvomajski budnici v izvedbi Godbe Cerknica poskrbijo za sprejem in pogostitev. V sodelovanju z Mikološkim društvom Notranjske poteka v prostorih TD Menišija gobarska razstava, ki si jo z veseljem ogledajo tudi šolarji in se seznanijo s kulturo nabiranja gob. Društvo deluje tudi na medobčinski ravni, saj s TD Rakitna partnersko sodeluje pri projektu *Po sledeh potovanja najdaljšega jambora Rakitna-Trst*, katerega pobudnik je TD Menišija.

Drugi dogodki in prireditve

Vsako leto pripravijo številne zanimive dogodke, srečanja in predavanja, ki se jih v Kulturno-družabnem središču v Begunjah udeležijo bližnji in daljni prijatelji TD Menišija. Kot zanimivost: več let zapored se na Menišiji z izvirnimi maskami, narejenimi po izročilu domačina – slovenskega slikarja Maksima Gasparija – s programom predstavijo tudi Potecini, pustna skupina z Menišije. Društvo sodeluje tudi z lokalnim čebelarjem Vasilijem Škrlijem, ki pripravi *Čebelarški dan* na Menišiji. Sodeluje tudi v vseslovenski akciji na dan zemlje *Očistimo Slovenijo*, ki je izpeljana tudi na Menišiji. Predstavniki društva sodelujejo s cerkniškim DEOS Centrom

starejših. V počastitev občinskega praznika v sodelovanju z različnimi društvi in lokalnim prebivalstvom izpeljejo tradicionalno kulturno prireditev *Na lepi Menišiji*, na kateri se imajo priložnost predstaviti mladi talenti in je zelo lepo obiskana. V Selščku že tradicionalno poteka več prireditev in dogodkov: kresovanje po stari ljudski šegi na Cerkvenem griču v počastitev dneva državnosti, *Mnogokosje* (zanimiva dvodnevna etnološka prireditev, na kateri se v košnji na star način med seboj pomerijo kosci), *Gasparijeve jaslice* (Selšček je namreč med drugim tudi vas razglednic slikarja Maksima Gasparija). Zanimiva je razstava starih sort meniševskega sadja in predstavitev sadnih dobrot, ki nosi ime *Jabolčni dan na Menišiji*, in številni drugi dogodki.

Delovne akcije

Brez vzdrževalnih akcij vsekakor ne gre. Vsako leto tako obnavljajo markacije, tekoče vzdržujejo sprehajalne in kolesarske poti, ki jih urejajo, dopolnjujejo ter so zgledno označene s predstavitvenimi panoji, skrbijo za zasaditev in vzdrževanje zelenic na vstopnih točkah Menišije, ureditev dodatnih cvetličnih nasadov, stojal za kolesa in drugo. Leta 2021 so izdelali menišeovski grb, ga javno predstavili in namestili na informacijsko točko Vaga in vstopno točko Zaprtisk. Namestiti ga nameravajo tudi na druge informacijske točke na Menišiji. Turističnemu društvu Menišija delovne vneme in idej ne manjka.

Za zaključek

Dolgoletni tajnik TD Menišija Janez Košir pravi: *»Pred leti sem na polhariji na Menišiji srečal gosta iz Nemčije. Globoko ganjen mi je dejal: 'Prepotoval sem skoraj ves svet. Bival sem v hotelih najvišjih kategorij. V meniševskih gozdovih sem prvič v življenju preživel večer v 'hotelu' tisočerih zvezdic. Nikjer ni tako čiste narave in tako lepega neba. To je najlepši kraj na svetu.'«* Skozi njegove oči sem dognal, kakšno bogastvo skriva čista neokrnjena narava, kaj pomeni videti modro nebo, zvezde. Odtlej je Menišija samo še deželna tisočerih zvezdic, od katerih smo jih nekaj dodali tudi Meniševci. Srečen sem tukaj ...«

Damijana Škrlj,
Turistično društvo Menišija

Turistično društvo Pivka – 25 let 1996–2021

Občina Pivka se je prvič predstavila na turističnem sejmu Alpe Adria v Ljubljani marca 1996, in to je neposredno spodbudilo ustanovitev društva. Turistično društvo Pivka je bilo ustanovljeno po dobrem letu delovanja nove občine Pivka 7. maja 1996. Na ustanovnem občnem zboru je udeležence pozdravil takratni predsednik Turistične zveze Slovenije Marjan Rožič, predsednik Turističnega društva Pivka pa je postal Janko Kruh.

Društvo je takoj začelo delovati. Prizadevni člani so začeli udarniško urejati dostope do vojaških utrd na Primožu. Društvo je izdalo komplet razglednic s Pivškega in prvi prospekt

s smelim naslovom *Pivka vabi*, na katerem je bila predstavljena pivška narava. Prospekt, izdan v štirih jezikih, je pomenil prvo promocijo občine Pivka na turističnem zemljevidu Slovenije. *Primorske novice* so poročale: 'Pivka na prospektu'. Delovanje TD Pivka je zamrlo s smrtjo predsednika Janka Kruha leta 2004.

TD Pivka je na pobudo občanov s podporo župana Roberta Smrdelja oživel na sestanku 30. marca 2006. Za predsednika so izvolili Marka Mezgeca. Društvo je ponovno začelo delovati; s sodelovanjem krajevnih skupnosti naše in sosednjih občin so organizirali velikonočno razstavo z naslovom *Njesemo h žjgni*. Poleg razstave značilnih velikonočnih dobrot je

Pivški shod, 2018

Na velikonočni razstavi *Njesemo h žgjni*, levo Dragica Kaluža

potekalo ocenjevanje najboljših žolc. Razstavo so prirejali kar nekaj zaporednih let. Drugi dogodek je bila prireditev *Pivški shod*, praznik šempetrskega zavetnika svetega Petra. Ta prireditev do danes ostaja tradicionalna in hkrati najzahtevnejši dogodek za društvo, tako organizacijsko kot finančno. V zadnjih letih so programu dodali še kmečke igre, na katerih v različnih izzivih med seboj tekmujejo skupine mladih iz lokalnega okolja, pa tudi z drugih koncev Slovenije.

V društvu je bila aktivna sekcija žganjekuhe, ki jo je vodil Rudi Tomšič. Vsako leto so organizirali strokovna predavanja in tekmovanje, na katerem so podeljevali 'krpane' za najboljšo slivovko, sadjevec in brinjevec. Po zaslugi TD Pivka je kakovost žganjih pijač v regiji in širše zelo napredovala.

Leta 2008 je bil za predsednika TD Pivka izvoljen Peter Ženko, ki društvo vodi še danes. Pod njegovim vodstvom vsako leto organizirajo številne dogodke za prav vse okuse. Izjemno obiskana so predavanja: potopisna, ki občanom popestrijo dolge zimske večere, pa predavanja na celo vrsto drugih tem, od skrbi za telesno in duševno zdravje, do geomantike in energijskih točk na Primožu, veliko predavanj je bilo o olepševanju krajev, vzgoji rastlin in urejanju vrtov in balkonov ter zdravi pridelavi zelenjave. Temu je sledilo tekmovanje za najlepše urejeno vas v občini ter razglasitev najlepšega balkona in vrta. Zagotovo so te dejavnosti pripomogle, da je leta 2009 Pivka postala zmagovalka

v kategoriji manjša mesta na tekmovanju *Moja dežela – lepa in gostoljubna*.

Velika pozornost TD Pivka je namenjena varstvu narave in okolja; z vsakoletno tradicionalno čistilno akcijo obeležujejo svetovni dan vode in svetovni dan zemlje. Med pandemijo kovida-19 so se ljudje obračali nazaj v naravo, nekateri žal zelo neodgovorno in egoistično, kot človeštvo smo se soočali (in se še soočamo) z vse večjo prisotnostjo razpršenih odpadkov v naravi. Tako je TD Pivka začelo ozaveščevalno kampanjo, ki so jo poimenovali *smetek*, kot slovenski odgovor na mednarodni *plogging*. To dejavnost sta podprli tako Turistična zveza Slovenije kot Slovenska turistična organizacija.

V sodelovanju s Krajskim parkom Pivška presihajoča jezera vsako leto organizirajo več dogodkov, povezanih z občudovanjem in spoštovanjem narave – vse od tradicionalnih pohodov in kolesarjenj med Pivškimi jezeri, decembrskega nočnega pohoda z baklami na Sveto Trojico do specializiranih butičnih dogodkov, kot so opazovanje ptic in metuljev, spoznavanje botanike na območju jezer, poznavanje užitnih rastlin in še mnogo več.

Organizirali so tečaj nordijske hoje, kar nekaj let pa je potekal tudi tečaj salse, ki ga je vodila članica društva, doma s Kube.

V vseh letih je bilo organiziranih veliko kulturnih dogodkov, koncertov, gledaliških iger, fotografskih, likovnih in kiparskih razstav. V veselem decembru organizirajo

Prevzem priznanja TZS za najlepše in najbolj gostoljubno manjše mesto

Miklavžev sejem z veliko ponudbo izdelkov lokalnih ustvarjalcev, jabolčno-cimetovimi palačinkami in toplimi napitki.

Vsako leto ob svetovnem dnevu živali zbirajo hrano in druge potrebščine za zapuščene živali in jo nato podarijo lokalnim društvom za zaščito živali. Tudi na pomoči potrebne ljudi ne pozabijo. V sodelovanju z Rdečim križem in Karitas so za božične praznike občanom podarili piškote, jabolka, čokolado, čaj, kavo.

Voden pohod po Krajinskem parku Pivška presihajoča jezera

Zelo pomemben član TD Pivka je Martin Krpan, ki ne manjka na nobenem promocijskem dogodku. Impersonator Andrej Godina je namreč z igranjem vloge Krpana začel prav v TD Pivka.

So tudi odlični promotorji lokalne kulinarike; na dogodkih vedno pripravljajo krompir v zevnici, ki ga skuhamo v kotlu in ponudijo obiskovalcem. Več let so branili prvo mesto na tekmovanju v kuhanju krompirja na kmetijski tržnici v Ilirski Bistrici, tudi na televiziji so se večkrat predstavili. S svetovno priznanim miksologom opojnih pijač, barmanom Mariem Markovičem, so razvili lokalne koktajle in jih poimenovali krpan, cesarica in kobilica.

Pivko in njeno turistično ponudbo predstavljajo na sejmih in drugih promocijskih dogodkih po celotni Sloveniji. Društvo je vedno namenjalo veliko pozornosti vključevanju celotne lokalne skupnosti. Člani TD Pivka radi sodelujejo z lokalnimi društvi in organizacijami (KP Pivška jezera, Park vojaške zgodovine, OŠ Pivka, Lokalna akcijska skupina med Snežnikom in Nanosom, Boreo ...). Sodelujejo pri dogodkih, kot so kmetijska tržnica v Ilirski Bistrici, *Gozdar-kmet, nekoč in danes* na Belskem, predstavitev na prireditvi *Postoj na živi ulici* v Postojni, srečanje s prijatelji iz pobratenega bavarskega mesta Durach ter srečanje vseh Šempetrcev iz še preostalih sedmih krajev z enakim imenom; eden od teh je celo iz Italije. Radi se

odzovejo tudi vabilu drugih društev in organizacij iz Slovenije. Tako z veseljem sodelujejo na *Kmečkih igrah* v Čezsoči na Bovškem, predstavili so se domačinom in turistom na dogodku v Bohinju, na turističnem sejmu *Alpe Adria* v Ljubljani, v Prekmurju in še bi lahko naštevali.

Delo v TD Pivka temelji na prostovoljskem delu, aktivni člani se trudijo in se bodo tudi v prihodnje trudili, da se bodo občani in obiskovalci lahko udeleževali zanimivih dogodkov, prav tako bodo še naprej širili dober glas o lepoti pivških krajev in gostoljubju domačinov.

Leta 2020 in 2021 se je društvo prilagodilo omejitvam in ustavitvi javnega življenja zaradi pandemije. Organizirali so več spletnih predavanj na temo trajnostnega razvoja turizma. Gostili so zanimive predavatelje in sogovornike, zato je bila udeležba na predavanjih zabeležena v več tisoč ogledih.

Da je TD Pivka lahko tako dejavno, gre zahvala Občini Pivka, ki društvo finančno podpira z vsakoletnim razpisom za delovanje turističnih društev.

Anita Boštjančič, Ernest Margon in Erika Kovačič,
Turistično društvo Pivka

Predstavitev Turističnega društva Pudgura

Turistično društvo Pudgura, ustanovljeno leta 1999, povezuje sedem podgorskih vasi v občini Postojna: Studeno, Strmca, Lohača, Belsko, Gorenje, Predjama in Bukovje. Pred dvema letoma smo praznovali 20-letnico delovanja.

Naš osrednji prostor delovanja je kozolec toplar, ki stoji ob cesti med Postojnsko jamo in Predjamskim gradom, nosi častitljivo letnico 1883 in je spomenik slovenskega stavbarstva. V njem smo postavili bogato in lepo urejeno etnografsko zbirko starega kmečkega orodja. Kozolec smo tako rešili pred propadom. Zbirka obsega več kot 200 predmetov najrazličnejšega orodja in priprav, ki so jih ljudje na tem območju uporabljali pri opravilih, povezanih s kmečkim delom, gozdarstvom, furmanstvom, kovaštvom, kolarstvom, lovom, čebelarstvom in gospodinjstvom. Ogled zbirke je možen od aprila do oktobra vsak dan po vnaprejšnji najavi, julija in avgusta pa so vodeni ogledi vsako soboto in nedeljo med 15. in 18. uro. Za organizirane skupine lahko pripravimo tudi pogostitev s tradicionalno joto in našo specialiteto pudgurskimi štruklji.

Razstava gob pritegne veliko zanimanja.

V prostorih kozolca je bogata zbirka orodij in pripomočkov, ki so bili nekoč nepogrešljivi.

V neposredni bližini kozolca poteka stara Jamborna cesta, ki je najstarejša povezava čez znamenita Postojnska vrata. Zgradili so jo že Rimljani, pozneje pa je bila znana pod imenom Jamborna cesta, saj so po njej furmani vozili dolge jambore in drug ladijski les v severnojadranska pristanišča. Najdaljši jambor, ki je kadarkoli potoval po tej cesti, je tehtal približno 9 ton in je meril 64 metrov, zato so ga ljudje poimenovali 'lesena pošast'. Leta 1894 so ga tovorili skozi bližnje vasi z osmimi pari konj, na nekaterih delih poti pa so pripravili še volovsko vprego. Repliko tega jambora smo postavili ob kozolcu (na Jamborni cesti) in je obiskovalcem na ogled vse dni v letu.

Zanimiv je tudi izvor besede Pudgura. Gre za staro domače narečno ime za Podgoro, ki se razprostira pod goro Gora (1019 m), zdaj bolj znano kot Sveti Lovrenc. Pod imenom Gora pa so bili naši kraji omenjeni tudi v Valvasorjevi *Slavi vojvodine Kranjske*.

Naš glavni namen je skrb za kulturno in etnološko dediščino krajev ter obujanje starih šeg in navad. S tem namenom in poslanstvom smo v letih našega delovanja ustvarili številne prireditve, med katerimi je najznačilnejša in najodmevnejša *Gozdar-kmet, nekoč in danes*. Osrednja prireditev društva poteka vsako prvo soboto v avgustu (zadnji dve leti je zaradi epidemije odpadla), na njej pa številnim obiskovalcem predstavljamo razna opravila in dela v gozdu in na kmetijah, pa tudi šege in navade na vasi, kot so vasovanje, vestirnga in kmečka ohcet. Daleč najbolj zahtevna tema je bila žganje apna. Zanimivi pa so bili tudi kuhanje oglja, tolčenje kamenja za vzdrževanje cest, pranje pri koritih, izdelava platna in prireditev *Od zrnja do kruha*. V zadnjem času se trudimo prikazati stare obrti, ki so bile zelo pomembne za življenje v naših krajih, kot so kolarstvo, kovaštvo, sedlarstvo in zotlarstvo.

Društveno dogajanje vsako leto začnemo z novoletnim pohodom na Sveti Lovrenc, tako imenovanim *Jakobovim pohodom*. Za veliko noč pripravimo velikonočno razstavo pirhov, drugih velikonočnih jedi in okrasja. Poletno sezono pod kozolcem začnemo s kakšno gledališko komedijo, predavanjem, pravljico za najmlajše, koncertom itd., v jesenskem času pa občani že nestrpno čakajo našo gobarsko razstavo, ki je po zaslugi sodelavcev strokovnjakov tudi izobraževalna.

Prikaz kuhanja oglja na prireditvi *Gozdar-kmet, nekoč in danes*, 2010

Prvi veliki adventni venec; pobudnikov ni ustavil niti sneg.

V adventnem času spletemo in postavimo adventni venec v premeru 3,5 metra. Naša najstarejša prireditev je blagoslov konj za štefanovo, saj smo jo organizirali že leta 1999. Pozneje smo blagoslovu dodali organizacijo osrednje občinske proslave ob dnevu samostojnosti in enotnosti.

Vseh prireditev in pestrega dogajanja ne bi bilo brez številčnega in predanega članstva. Članic in članov je danes 94. Podobno kot v drugih društvih se tudi pri nas zavedamo, da pridne roke aktivnih članov z leti postajajo utrujene in da je pred nami izziv, kako v društvo pritegniti mlade z novimi idejami. Nikakor pa ne gre spregledati prizadevnega dela in vloženega truda vseh dosedanjih predsednic in predsednikov, ki so ob podpori aktivnih članov vsak po svoje zaznamovali svoje obdobje. Ponosni smo tudi, da ima Občina Postojna veliko posluha in naše delo tako v moralnem kot finančnem smislu podpira.

Vojko Bauman,
predsednik TD Pudgura

Turistično društvo Rodik

Rodik je gručasto naselje na zahodnem vznožju flišnih Brkinov. Leži na prehodu na Kras, nad staro cesto Divača-Kozina. Ima bogato preteklost, ki ji lahko sledimo do Rima in prazgodovine, ko so tu živeli Rundikti in dali kraju ime.

Rodik se ponaša z bogato kulturno dediščino in veliko turističnih, naravnih in zgodovinskih znamenitosti. Prav zato se je pred več kot tridesetimi leti skupini vaščanov utrnila zamisel o ustanovitvi turističnega društva. Turistično društvo Rodik je bilo tako ustanovljeno 24. aprila 1989, zato da bi v vasi

organiziralo dogodke, ki se bodo vrstili skozi vse leto, in da se ohranijo znamenitosti in nadaljuje bogata kulturna dediščina.

V Rodiku imamo kar nekaj praznikov, ki jih skrbno negujemo.

Vsako leto začnemo z zelo pomembnim pustom. Veselimo se že 'teden pred drugimi', in to je naša posebnost. Skrbno jo negujemo, saj izhaja iz naše zgodovine in starih šeg. Pri tem dogodku je eden od poudarkov na sprejemu mladih fantov med pustne šeme in njihovem krstu.

Za opasilo leta 2016 so domači igralci v domačem narečju uprizorili prvo veseloigro *Novi šulni za opasilo*.

Vsako leto organiziramo praznovanje 8. marca in velikonočne delavnice za otroke. Prav tako ne pozabimo na tradicionalni kres na predvečer 1. maja. Turistično društvo organizira tudi spomladansko čistilno akcijo.

V spomladanskem času organiziramo enodnevni izlet za vaščane. Vsako leto gremo na drugi konec Slovenije in občasno tudi čez mejo. Na tak način spoznavamo druge kraje in ljudi ter vzpostavljamo nova prijateljstva.

Tradicionalno *Rodiško opasilo*, ki poteka zadnji konec tedna v juliju, je v času nastanka turističnega društva preraslo v *Rodiške dneve*. Takrat so se številne prireditve dogajale ves teden pred opasilom. V začetku je del prireditev v okviru *Štrekljevih večerov* potekal v času *Rodiških dnevov*. Bili so precej kulturno obarvani, saj so potekale predstavitve knjig in pesniških zbirk, gledališke predstave, nastopi pevskih zborov in še bi lahko naštevali. Tradicija *Rodiških dnevov* se nadaljuje še danes. Predvsem ohranjamo staro navado, ko se v nedeljo po sveti maši gre 'v prvega' oziroma ko se ob godbi na pihala zapleše sredi vasi.

Turistično društvo je bilo tudi pobudnik, da se vas Rodik vključi v vseslovenski projekt *Moja dežela – lepa in gostoljubna* in skrbno bdimo nad podobo naše vasi.

Teden pred *Rodiškim opasilom* poteka spominska slovesnost pred spomenikom padlim v 1. in 2. svetovni vojni. V spomin na mlade, ki so bili žrtev fašističnega terorja, pa vsako leto organiziramo pohod na Artviže na dan, ko so nacisti pobili šest mladih aktivistov. Ta dan, 21. julij, je tudi spominski dan občine Hrpelje - Kozina.

Ob predstavitvi zbornika Turističnega društva Rodik leta 2019 so njegovi akterji obudili spomine na tri desetletja delovanja.

Oktober pripravljamo *Kostanjev praznik*. Iz majhne prireditve, namenjene vaščanom, je prerastel v prireditve, ki jo vsako leto obišče več tisoč ljudi. Tisti dan v Rodiku diši po kostanju in po številnih jedeh, ki se kuhajo v bakrenih kotlih. Ekipe kuharjev iz sosednjih vasi in tudi od drugod pripravljajo tradicionalne jedi (jota, golaž, bobiči, njoki, bograč ...). *Kostanjev praznik* je tudi športno obarvan, saj lahko kolesarite, tečete, se odpravite na pohod ali igrate 'škrabe'. Otroci se lahko kratkočasijo na ustvarjalnih in športnih delavnicah. Poskrbljeno je za glasbo, postavljene pa so tudi stojnice z domačimi izdelki in pridelki. Seveda ne smejo manjkati kostanjeve sladice, ki jih pripravijo izključno domače gospodinje, in predvsem pečen kostanj. Pri tem je pomembna točka dneva izbira kostanjeve kraljice in kralja kot ambasadorjev kostanja.

Po *Kostanjevem prazniku* si novembra privoščimo martinovanje, ko vaščane popeljemo v vinorodne slovenske kraje, se skupaj poveseimo in se nagradimo za dobro

opravljeno delo na prireditvah, ki so se dogajale v Rodiku. Da nam vse te prireditve v Rodiku uspejo, je želja in volja nas vseh, da nekaj naredimo in da so obiskovalci veseli. Brez medsebojnih prijateljskih odnosov in povezanosti nobena prostovoljska organizacija ne more obstajati in delovati; za svoje prizadevanje smo leta 2019 prejeli priznanje Turistične zveze Slovenije.

Ko se leto počasi posklavlja in zaživi veseli december, obdarimo rodiške otroke in jim s prazničnimi vsebinami pričaramo božično-novoletno vzdušje, vaščanom pa s številnimi prireditvami popestrimo decembrske večere.

Za 20. Kostonjev praznik so lahko obiskovalci občudovali kar 20 tort – za vsako leto eno.

Pri tem ne smemo pozabiti na novoustanovljeno amatersko igralsko skupino, ki je začela delovati leta 2016. V svojem kratkem delovanju je pripravila in odigrala dve veseloigri *Novi šulni za opasilo* in *Eno jabolko na dan ...* Obiskali smo kar nekaj okoliških odrov in z igro v domačem pogovornem jeziku navdušili veliko gledalcev ter poželi veliko pohval. Na tem področju si želimo ustvarjati naprej, saj že otroci kažejo zanimanje z uprizoritvijo domačih *Rodiških pravc*. Da bodo obiskovalci lažje našli znamenitosti naše vasi in izvedeli vse o njih, turistično društvo ravnokar pripravlja informacijske table z natančnim opisom znamenitosti in prevodom v angleški jezik. Poleg tega smo ponosni na domači pogovorni jezik, zato smo se odločili zapisati in označiti ulice z njihovimi domačimi imeni. Ker samo skupaj zmoremo, imamo v Rodiku tudi slogan: »Vsi za enega, eden za vse, to je ključ, da v Rodiku vse uspe.«

Aljana Resinovič in Irena Cek Babič, predsednica,
Turistično društvo Rodik

Gregor Mihelj, predsednik KS Rodik, in Irena Cek Babič,
predsednica Turističnega društva Rodik

Turistično društvo Škocjan

Na pobudo krajanov treh vasi, Matavun, Škocjan in Betanja, smo ustanovili društvo in ga poimenovali Turistično društvo Škocjan. To je bilo daljnega leta 1994.

Že ob ustanovitvi smo začeli razmišljati o svojem prostoru in ga do leta 1996 uredili v stari šoli 'enorazrednici' v Škocjanu. V obnovo je bilo vloženo veliko truda in ogromno ur prostovoljnega dela.

Že v prvem letu delovanja smo organizirali odmevno prireditev – *Božično mašo* v Tominčevi dvorani Škocjanskih jam. Žal zaradi administrativno-birokratskih težav s to prireditvijo nismo smeli več nadaljevati.

Dve leti po ustanovitvi smo skupaj z društvom iz Vremske doline organizirali pohod, se po treh letih osamosvojili,

zamenjali traso in od takrat je v domovini in tujini znan kot *Tradicionalni pohod ob ponoru reke Reke*. Že na začetku smo ga zasnovali profesionalno: pohod ni voden, temveč označen, vodimo evidenco pohodnikov, jubilate nagrajujemo, postavljeni imamo dve kontrolni točki in na cilju za pohodnike tudi priskrbimo dobro hrano, pijačo in glasbo.

Leta 1997 smo prvič priredili festival amaterskih gledaliških skupin, danes znan kot *Škocjanski festival – Škocjanfest*. Že drugo leto nam je pomoč pri festivalu ponudil takratni v. d. direktorja in programski vodja Kosovelovega doma iz Sežane Aleksander Peršolja. Začutil je našo zagnanost in voljo ter nam dolga leta nesebično pomagal in nas usmerjal v naših mnogoštevilnih dejavnostih.

V program *Škocjanfesta* smo med amaterske gledališke skupine občasno vrinili tudi nekaj profesionalcev.

V Škocjanu so nastopali: Gregor Čušin, Violeta Tomić, Saša Pavček, Jernej Kuntner, Mojca Partljič, Alenka Tetičkovič, Matjaž Javšnik, Alida Bevk, Branko Ličen, Janez Starina, Jože Hrovat, Gojmir Lešnjak - Gojc, Teja Glažar in glasbene skupine Katalena, Ana Papedan in drugi.

Tradicionalni pohod ob ponoru reke Reke

Pevski zbori kresni noči

Leta 2005 pa smo v program uvrstili dogodek *Večer z igralcem*; prvi nas je z obiskom počastil Gojmir Lešnjak - Gojc. Pozneje se je dogodek preselil v Muzej slovenskih filmskih igralcev v Divači.

Istega leta smo se velikopotezno lotili mednarodnega bienalnega likovnega ustvarjanja v Parku Škocjanske jame z naslovom *Globine*. Povabili smo priznane umetnike, da so en teden ustvarjali v Škocjanu, naslednje leto pa pripravili razstavo v Kosovelovem domu v Sežani in jo od tam popeljali tudi v svet: na Dunaj, v Milano, Zalaegerszeg, Bratislavo, Kranj, Trst ... Žal so se *Globine* zaradi spleta okoliščin ustavile pri številki dve.

V Škocjanu smo od leta 2006 dalje prirejali mednarodno pesniško-prevajalsko delavnico *Zlati čoln*, ki jo je vodil Iztok Osojnik. V dolgih letih sodelovanja je v Škocjanu ustvarjalo veliko eminentnih imen svetovne književnosti. Zaradi teh delavnic je pozneje prišlo do prevoda poezij Srečka Kosovega v angleški jezik.

Leta 2007 je k nam v Škocjan prišel tudi *Mednarodni filozofski simpozij* pod vodstvom Primoža Reparja. Nato smo dobili še *Mednarodno srečanje malih založnikov Srednje in Vzhodne Evrope* pod okriljem Primoža Reparja in založbe Apokalipsa.

Z Markom Ferijem je leta 2008 v Škocjan prišla prireditev *Mednarodni festival kitare*.

Med tri zahtevnejše projekte lahko štejemo organizacijo koncerta Vlada Kreslina z Beltinško bando leta 1998, srečanje Sindikata bančnikov Slovenije in obuditev srečanja

Škocjanov Slovenije, Italije in Avstrije; v naslednjih letih smo tudi mi obiskali istoimenske kraje v tujini.

V naših prostorih smo redno pripravljali slikarske, fotografske, etnološke in druge razstave. Pri nas so razstavljali Emi Vega, Jožica Zafred, Boris Poropat, Cveto Vidovič, Vladimir Vatovec, Milan Maljevac, Erna Kopše, Jože Požrl, Janko Sila, Fotoklub Žarek in drugi.

Prirejali smo tudi kuharske, kaligrafske in kulinarične delavnice, potopisna in vrtičkarska predavanja, delavnice študentov iz Vermonta (ZDA).

Že od mladih nog je društvo dobro sodelovalo z Javnim zavodom Park Škocjanske jame. Plod tega sodelovanja je tudi *Jamski praznik – Belajtna*. Na dan praznika za obiskovalce v naših treh vaseh pripravimo stojnice s ponudbo ekoloških izdelkov domačih pridelovalcev, domače obrti, godbo na pihala, delavnice za otroke ...

Vsa ta leta sodelujemo z Javnim skladom RS za kulturne dejavnosti, Območno izpostavo Sežana, najprej pod vodstvom Aleksandra Peršolje, sedaj pa Vladislave Navotnik. Preko sklada smo kot uvod v *Škocjanfest* začeli z dogodkom *Pevski zbori kresni noči*. Obema hvala za vso pomoč. Zgledno je sodelovanje z Občino Divača. Včlanjeni smo v Turistično zvezo Slovenije in tudi z njo lepo sodelujemo. Leta 2003 smo ob zaključku projekta Naravne vrednote, kulturna dediščina in turizem 2001/2002 prejeli priznanje TZS in na podelitvi dobili priložnost za predstavitev našega primera.

Od ustanovitve smo člani Turistične zveze Brkini, Kras, Notranjska in tudi z njo sodelujemo, predvsem po zaslugi neutrudne Marice Gombač.

Smo pa v vseh teh letih vedno delali tudi za mlade. Organizirali smo fotografski in likovni ekstemore za osnovnošolce iz šol nekdanje občine Sežana, pripravljali obdarovanje otrok za dedka Mraza s kulturnim programom in prirejali razne otroške delavnice. Soorganizatorji z Lokalno akcijsko skupino (LAS) smo bili tudi pri taboru mladih v Škocjanu.

V vseh teh letih smo redno urejali naše tri vasi in skrbeli za red in čistočo. Enkrat letno imamo pred pohodom skupno čistilno akcijo s Parkom Škocjanske jame.

Nastop Ethnohistorie v Škocjanu

Mednarodni festival kitare

Ob 400-letnici cerkve sv. Kancija, Kancijana in Kancijanile v Škocjanu smo pripravili slovesnost in bili sozaložniki knjige *Pričevanja škocjanskih kamnov in Škocjancev* avtorjev Božidarja Premrla in Jasne Majde Peršolja.

Spodbudili smo Jasno Majdo Peršolja, da je napisala knjigo *Škocjanski kaplanci*, in jo tudi založili.

V 27 letih delovanja smo izdali zgibanki društva in cerkve v štirih jezikih, ponatisnili stare razglednice z motivi Škocjana in Matavuna ter izdelali eno novo s pogledom na Škocjan z okolico iz ptičje perspektive.

Kljub obilici prireditev pa smo vedno našli čas za skupno druženje ob dnevu žena, kresovanju, piknikih in strokovnih ekskurzijah po Sloveniji in tujini.

Verjamemo, da bosta volja in sreča na naši strani in da bomo maloštevilnemu članstvu navkljub kos vsem novim izzivom, ki nam bodo prečkali pot v prihodnosti.

David Gombač,
predsednik Turističnega društva Škocjan

Turistično, športno in kulturno društvo Tisa Nanos

Turistično, športno in kulturno društvo Tisa Nanos že dobrih 20 let združuje več kot 150 članov in članic iz Krajevne skupnosti Veliko Ubeljsko in vasi Mala Brda. Društvo je poimenovano po mogočni tisi, ki velja za najdebelejšo in po ljudskem izročilu tudi najstarejšo tiso v Sloveniji in stoji v vasi Strane, ter po planoti Nanos, ki bedi nad vasmi Krajevne skupnosti Veliko Ubeljsko.

Trenutni predsednik TŠKD Tisa Nanos je Nejc Natlačen, ki z ožjo ekipo stremi k ohranjanju tradicije društva in medsebojnemu povezovanju članov.

V društvu so najbolj ponosni na tradicionalno *Krompirjevo noč*, prireditev v avgustu, znano po krompirju in dobri glasbi,

ki jo organizirajo že 42 let zapored. V okviru društva delujejo trije pevski sestavi, in sicer Vokalna skupina Ubeljsko, ki poje že od ustanovitve društva, moški pevski zbor Domorodci in otroški pevski zbor. Poleg udeleževanja na kulturnem področju v društvu dejavnost dopolnjujejo še s športnimi in

Priprava krompirja na *Krompirjevi noči*

turističnimi dogodki ter druženji. Društvo je po svoje zanimivo tudi v sestavi članov: sestavljajo ga namreč najmlajši člani, ki še ne hodijo v šolo, vse do tistih nad 80 let, ki z veseljem delijo svoje izkušnje mlajšim generacijam. Pri večini projektov se povezujejo z lokalnim Prostovoljnim gasilskim društvom Veliko Ubeljsko, ki je bilo prvi organizator *Krompirjeve noči*, in Krajevno skupnostjo Veliko Ubeljsko.

Kot povedano so v TŠKD Tisa Nanos najbolj ponosni na *Krompirjevo noč*. Za celotno organizacijo in izpeljavo prireditve, ki jo vsako leto obišče 2000 in več ljudi z različnih koncev Slovenije, se morajo zahvaliti zagrizenemu in prostovoljnemu delu organizacijskega odbora *Krompirjeve noči* ter vseh članov društva, ki prireditvi namenijo svoj čas in voljo. Zavedajo se, da je organizacija takega dogodka velik in zahteven projekt, a z zagnanostjo članov vsako leto ustvarijo prijeten večer. Na *Krompirjevi noči* obiskovalcem ponudijo več ton krompirja, pripravljenega na različne načine, srečelov ter zabavni program s krompirjevimi igrami, turnirja v teršetu in briškuli, tehtanje najtežjega krompirja ter glasbeni program za vse generacije. Z izkopičkom prireditve pa poskrbijo za dobrobit skupnosti.

V TŠKD Tisa Nanos pa ne organizirajo samo *Krompirjeve noči*, temveč tudi vsakoletni jesenski izlet v neznano, 25. junija piknik v čast dnevu državnosti, akustični koncert

Delitev brezplačnih porcij krompirja obiskovalcem na *Krompirjevi noči*

Koncert na tradicionalni *Krompirjevi noči*

v zgodnjih pomladnih mesecih, materinski dan s pevskim programom in v decembru obisk sv. Miklavža za vse otroke iz krajevne skupnosti in okoliških vasi. Poleg omenjenih dejavnosti vsak od pevskih zborov v okviru društva enkrat letno priredi letni koncert.

Prireditve in srečanja potekajo v nekdanji osnovni šoli na Velikem Ubeljskem, ki so jo pred leti obnovili in je od takrat kulturni dom, ki hkrati služi Prostovoljnemu gasilskemu društvu Veliko Ubeljsko. V prostorih kulturnega doma potekajo sestanki, pevske vaje, gasilske vaje, pikniki in drugo, na igrišču za stavbo pa člani nabirajo kondicijo ob igranju košarke.

Novi člani društva prihajajo in malo manj tudi odhajajo. V TŠKD Tisa Nanos se trudijo prisluhniti vsakemu članu pri novi zamisli; navsezadnje so društvo ljudje, ki se radi družijo, radi skupaj aktivno preživljajo prosti čas in s tem navdihujejo naslednje generacije.

Nejc Natlačen, predsednik, TŠKD Tisa Nanos

Društvena dejavnost TKŠD Urbanščica iz Vrem

Leta 2006 je minilo sedem let od prekinitve delovanja Turističnega društva Vremska dolina, ki je v Vremah delovalo v letih od 1993 do 1999. Društvo je imelo nekaj čez 50 aktivnih članov.

Zaradi uspešnega delovanja je pridobilo tudi status društva, ki deluje v javnem interesu. Kar šest let zapored je avgusta organiziralo zelo atraktivne tekmovalne *Skoke s škofeljskega mostu* v reko Reko. Organiziralo je tudi pohode ter izdalo brošuro in razglednice zanimivih utrinkov domačega kraja. Od ustanovitve dalje je bila večletna predsednica Mirjam Frankovič Franetič, zadnje leto pa Iris Birsa, ki pa je zaradi vseh omejitev in zahtev odstopila. Leto dni je društvo mirovalo, nato

pa prenehalo delovati prav zaradi vse večjih zahtev nekaterih institucij, ki so organizacijo skokov onemogočale, tudi z različnimi zahtevnimi elaborati in soglasji. To pa je že zahtevalo profesionalno delo, ne le prostovoljstvo društvenih članov.

V letih zatišja je nastala vrzel, ki so jo nekateri krajanje želeli zapolniti. Izrazili so pobudo, da bi v kraju ustanovili novo društvo. To se je tudi zgodilo. Decembra 2006 se je rodilo

Tradicionalni pohod po Magajnovi poti, pred domačijo Magajnovih v Gornjih Vremah

Pustovanje za otroke v Vremah

društvo TKŠD Urbanščica s sedežem v Famljah. Ime ima po narcisi, ki se ji po vremsko reče urbanščica in raste na Vremščici. Trenutno je v društvo včlanjenih 37 članov, imamo pa še nekaj simpatizerjev, ki nam pomagajo pri delovnih čistilnih akcijah in akcijah suhozidne gradnje.

Že petnajsto leto združujemo interese krajanov na področju turistične, kulturne in športne dejavnosti ter skrbimo za ohranjanje naravne in kulturne dediščine kraja. Znotraj društva deluje kulturna sekcija z ljubiteljsko gledališko dejavnostjo. Pred leti je bila zelo aktivna tudi otroška gledališka skupina, ki sta ju vodila mentorja iz učiteljskih vrst. V zadnjih letih pa je otroška skupina postala dejavna tudi na podružnični šoli v Vremah in preimenovali smo jo v mladinsko sekcijo. Ves čas pa je aktivna odrasla gledališka skupina, ki jo iz vrst igralcev vodi David Hreščak. V času našega delovanja smo na oder postavili več komedij; ena od teh je bila Partljičeva, preostale je napisal Bojan Podgoršek, največ veseloiger in igranih odlomkov pa ljubiteljski igralec Drago Županc. Sledili so tudi

drugi pisci igranih odlomkov, zakonca Joško in Mirjam Frankovič Franetič ter vodja mladinske sekcije Tjaša Race. Nastopi so se vrstili v domačem kraju, v krajih naše občine in zunaj nje. Letno smo imeli tudi več kot 20 nastopov, zadnji dve leti pa smo se zaradi koronavirusa in vseh omejitev morali preseliti v virtualni svet in naše igrane odlomke posneti. Imamo svojo spletno stran www.urbanščica.si. Dolgoletni ljubiteljski igralci društva so: Drago Županc, David Hreščak, Miran Furlan, Tamara Kljun, Joško Franetič, Tjaša Trampuž, zadnja leta pa še Mirka Grabljevec, Stojana

Race in Mirko Martinčič. V mladinski skupini že vrsto let vztrajata Lana Furlan in Taja Medved. Sodelovali smo tudi na *Linhartovem srečanju* ljubiteljskih gledaliških skupin in prejeli posebno priznanje regijskega selektorja Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti za komedijo avtorja Draga Županca *Priprave na fantovščino*, in sicer za angažma in pristop k delu. Na območnem srečanju otroških gledaliških skupin pa smo dobili pohvale za sodelovanje. Ljubiteljski igralci so za svoje dolgoletno delo prejeli od Javnega sklada Republike Slovenije za kulturne dejavnosti in Območne izpostave Sežana bronasta Linhartova priznanja za več kot petletno sodelovanje ter srebrna Linhartova priznanja za več kot desetletno sodelovanje v ljubiteljski gledališki dejavnosti.

Na področju turizma in športa organiziramo vsakoletno pustno prireditev, prireditev ob 8. marcu, mednarodnem dnevu žena, vremskem prazniku, novoletno praznovanje s prihodom dedka Mraza, pa tudi delovne akcije, delavnice, predavanja in razstave. Pripravimo tudi stojnico s kulinarčno ponudbo.

Leta 2021 smo za delovanje pridobili obnovljene prostore z dvorano in muzejsko zbirko premogovništva na Vremskem. Prej je objekt služil nekdanjemu vremskemu rudniku črnega premoga, pozneje pa industrijskemu obratu LIV iz Postojne. Za obnovo objekta smo se krajanji potegovali več kot desetletje.

Organiziramo tudi tradicionalne pohode po Magajnovi poti in po Poti vodnih zakladov. Ti dve tematski poti smo umestili v svoj kraj v sodelovanju z Občino Divača in iz razpisa evropskih sredstev za razvoj podeželja. Pri ocenjevanju tematskih poti v akciji TZS *Moja dežela – lepa in gostoljubna* smo skupaj s sosednim turističnim društvom Mejame prejeli priznanje za 1. mesto na regijskem tekmovanju na območju Sežane za Pot vodnih zakladov. Uredili in prenovili smo literarno Magajnovo pot na Vremščico, ki je vrisana v zemljevid Slovenske pisateljske poti. Za to pot smo izdelali tudi mobilno aplikacijo.

Skrbimo za to, da ne propada kulturna in tudi ne industrijska

Muzejček vremskega premogovnika v dvorani Rudnik Vreme

Dramska skupina Med ženami rudarjev

dediščina našega kraja. Ves čas si prizadevamo za njen obstoj: za rudarstvo na Vremskem, dediščino južne železnice z vodnimi rezervoarji – 'tajhi' – in vodarno Draga ter dediščino naših sakralnih objektov. Sodelujemo z vsemi institucijami: z Občino Divača, krajevno skupnostjo, Osnovno šolo dr. Bogomirja Magajna Divača, Javnim zavodom Park Škocjanske jame, kjer delujemo v odboru za varstvo naravne in kulturne dediščine, župnijo Vreme in drugimi kulturnimi in turističnimi društvi. Pobratili smo se s sorodnimi društvi: z Etnološkim društvom Srečno iz Griž in Zabukovice pri Žalcu ter Kulturno-turističnim društvom iz Zasipa pri Bledu. Z njima vzdržujemo prijateljske stike in vezi, tako da sodelujemo na skupnih promocijah in prireditvah. Smo tudi člani Partnerstva kraške suhozidne gradnje, Lokalne akcijske skupine (LAS) Krasa in Brkinov, TZ Brkini, Kras, Notranjska in Turistične zveze Slovenije.

Mirjam Frankovič Franetič,
predsednica TKŠD Urbanščica

**Srčna hvala
pokroviteljem
za podporo**

OBČINA
POSTOJNA

Wegweiser für die Wanderer
in der berühmten
Adelsberger und Kronprinz Ferdinands-Grotte
bey Adelsberg in Krain.

Herausgegeben

von

FRANZ GRAFEN VON HOHENWART.

Herrn zu Gerlachstein, Raunach, Rabenberg, Ruckenstein, Sdusch, Erlachhof und in der Au, k. k. Kämmerer, Gubernial-Rathe und gewesenen Kreishauptmann in Adelsberg, Präsidenten der k. k. Landwirtschafts-Gesellschaft in Krain und mehrerer gelehrten Gesellschaften Mitgliede.

Als Erklärung

der von Herrn Aloys Schaffeneath, h. k. Kreis-Ingenieur in Adelsberg, gezeichneten Ansichten dieser Grotte.

III. Heft.

Mit sechs Kupfern.

Laibach, 1832.

Gedruckt bei Ignaz Aloys Edlen v. Kleinmayr.

Naslovnica vodnika Franza grofa Hohenwarta, *Wegweiser für die Wanderer in der berühmten Adelsberger und Kronprinz Ferdinands-Grotte bey Adelsberg in Krain*, zv. III, 1832 (komentirani ponatis ob 160. obletnici odkritja Postojnske jame: Postojna 1978).

ALOIS SCHAFFENRATH
GVAŠI POSTOJNE IN
POSTOJNSKE JAME

Izvirniki in avtorske pravice za fotografije (foto: Tomaž Lauko) so last Narodnega muzeja Slovenije.

Zahvala Narodnemu muzeju Slovenije, ki je omogočil neodplačno objavo reprodukcij originalnih gvašev Aloisa Schaffenratha za izdajo zbornika *Sprehod skozi čas 3*, ob 140-letnici Turističnega društva Postojna.

Posebna zahvala še:

direktorici doc. ddr. Mateji Kos Zabel

dr. Zori Žbontar, Oddelek za zgodovino in uporabno umetnost

Blaženki First, vodji Grafičnega kabineta

Tomažu Lauko, fotografu

V zborniku ob 140-letnici ustanovitve Turističnega društva Postojna *Sprehod skozi čas 3*, je prvič v barvah objavljenih vseh dvajset gvašev Postojna in Postojnska jama Aloisa Schaffenratha.

Ob naslovih Schaffenrathovih gvašev so navedene dimenzije originalov.

Dunajski seženj (kláftra) – nekdanja dolžinska mera 1,896 m.

Postojnska jama v Schaffenrathovem likovnem zrealu

Kranjski *Deželni muzej* v Ljubljani je leta 1836, poldrugo desetletje po ustanovitvi, poročal o izjemni donaciji: svežnju risanih vedut Postojne in podzemnih dvoran tamkajšnjega kraškega dragulja, t. i. *Jame prestolonaslednika Ferdinanda*. Zasluge za sijajno pridobitev je imel, kot navaja muzejsko letno poročilo za leto 1836, eden od snovalcev in *spiritus agens* te mlade kulturne ustanove, predsednik muzejskega kuratorija Franc Jožef Hanibal grof Hohenwart. Na njegovo prigovarjanje je namreč Alojz Schaffenrath, slikar in cesarsko-kraljevi inženir pri okrožnem glavarstvu v Postojni, muzeju prepustil serijo svojih avtorskih risb s slikovitimi scenskimi prizori v tehniki gvaša in bele tempere. Risbe so bile za muzej pravi zaklad: ustanova je namreč v svojem zgodnjem obdobju od kulturno in domoljubno prebujenih darovalcev prejemale dragoceno gradivo, s katerim je osvetljevala zgodovino domače zemlje, njenih ljudi, dogodkov in naravnih lepot. Dragocene pa so te risbe še danes; zaradi velike krajepisne natančnosti so priče nekdanjega videza jamskih prostorov, saj je turizem sčasoma precej preobrazil njihovo izvirno obličje.

Likovno in tehnično dovršene Schaffenrathove vedute odstirajo pogled v osupljiv jamski svet, skrit pred vidno resničnostjo in prežet s tajinstvenim ozračjem, zastrto svetlobo plamenic in fascinantnimi naravnimi »skulpturami«
nenavadnih (tudi antropomorfnih) oblik, kakršne bi stežka ustvarila še tako večča roka in še tako drzna domišljija. Prizore jamske krajine je slikar dopolnil s človeško štafažo, spomenikoma najbolj eminentnih obiskovalcev (cesarja Franca I. in prestolonaslednika Ferdinanda), v kompozicije pa praviloma vključeval tudi svoj portretni lik, predstavljen v drži slikarja pri skiciranju ob svetlobi bakle.

Postojnski okrožni inženir je leta 1821 nekaj skic takrat že slovite jame izdelal po cesarjevem naročilu, pozneje pa na željo grofa Hohewart, prevzetega z njihovo kvaliteto, ustvaril celo serijo v barvah in večjem formatu. Tehnično

dovršeni prizori, podani v živahnem zamahu umetniških in dokumentarnih kvalitet, so odsev veličastne scenerije, skladno s prebujajočim se romantizmom postavljene na skrivnostni oder kraškega podzemlja. Nastali so vsaj že leta 1829; slikar sam jih je takrat omenil v svojem vodniku po Postojnski jami, naslednje leto pa so bili že prevedeni v grafični medij in v tehniki akvatinte in jedkanice objavljeni v reprezentančnem Hohenwartovem vodniku *Wegweiser für die Wanderer in der berühmten Adelsberger und Kronprinz Ferdinands- Grotte bey Adelsberg in Krain ... Als Erklärung der von Herrn Aloys Schaffenrath, k. k. Kreis-Ingenieur in Adelsberg, gezeichneten Ansichten dieser Grotte*.

Tako so Schaffenrathovi gvaši odigrali vlogo predlog za prenos v reproduktivno umetniško zvrst; Hohenwart je poskrbel, da sta jih v grafične plošče vrezala praški in ljubljanski grafik Jiří (Georg) Döbler in Marcus Charl. Ugleden, strokovno tehten in likovno zgovoren vodnik po Postojnski jami, pionirsko delo svoje vrste, je izšel v treh delih: prvi del na Dunaju, druga dva na domačih tleh – pisec, veliki domoljub, ju je izdal v založbi Kleinmayr v Ljubljani. Njegov cilj je bil plemenit: s svojimi jednatimi in grafično ilustriranimi opisi je hotel omogočiti obiskovalcem, da bi se lahko kljub omejenemu času ogleda dostojno poučili o jamskih znamenitostih.

V 19. stoletju, dobi oblikovanja slovenske identitete, pa so tovrstna dela, ki slavijo domačo zemljo, igrala še dodatno vlogo; pripomogla so h krepitvi narodovega ponosa, k prebujanju zavesti o nacionalni pripadnosti in porajanju narodnih simbolov. Grafično razmnoženi »prevodi«
Schaffenrathovih pripravljanih gvašev, nazorno dopolnilo Hohenwartovega vodnika, pa so glasove o Postojnski jami in njenem kapniškem razkošju ponesli tudi v mednarodni prostor.

**Blaženka First, muzejska svetnica
Narodni muzej Slovenije**

**Veduta Postojne z razvalinami
Postojnskega gradu**

mere: 161 x 242 mm

*Ansicht des Marktes Adelsberg.
 (3/4 Posten von Lachau u. 3/4 Posten von Triest.)*

**Vhod v Postojnsko jamo in
razvaline Postojnskega gradu
(600 dunajskih sežnjev od Postojne)**

mere: 161 x 242 mm

A. Die Eingang in die Grotte. B. Einstruz des Postflusses. C. Regelmäße und Lusthaus. D. Fugh. u. weltliche Wohlstände. E. Dörfchen, G. Markt, Aulsberg. I.

Ansicht des Einganges in die Grotte.
(von W. H. von Aulsberg)

Vhod v Postojnsko jamo
(600 dunajskih sežnjev od Postojne)

mere: 161 x 242 mm

Ansicht des Einganges in die Grotte
(bei W. H. von Adelsberg.)

Spomenik cesarju Francu I. pri Naravnem mostu
(75 dunajskih sežnjev od vhoda)

mere: 161 x 243 mm

Velika katedrala
(85 dunajskih sežnjev od vhoda)

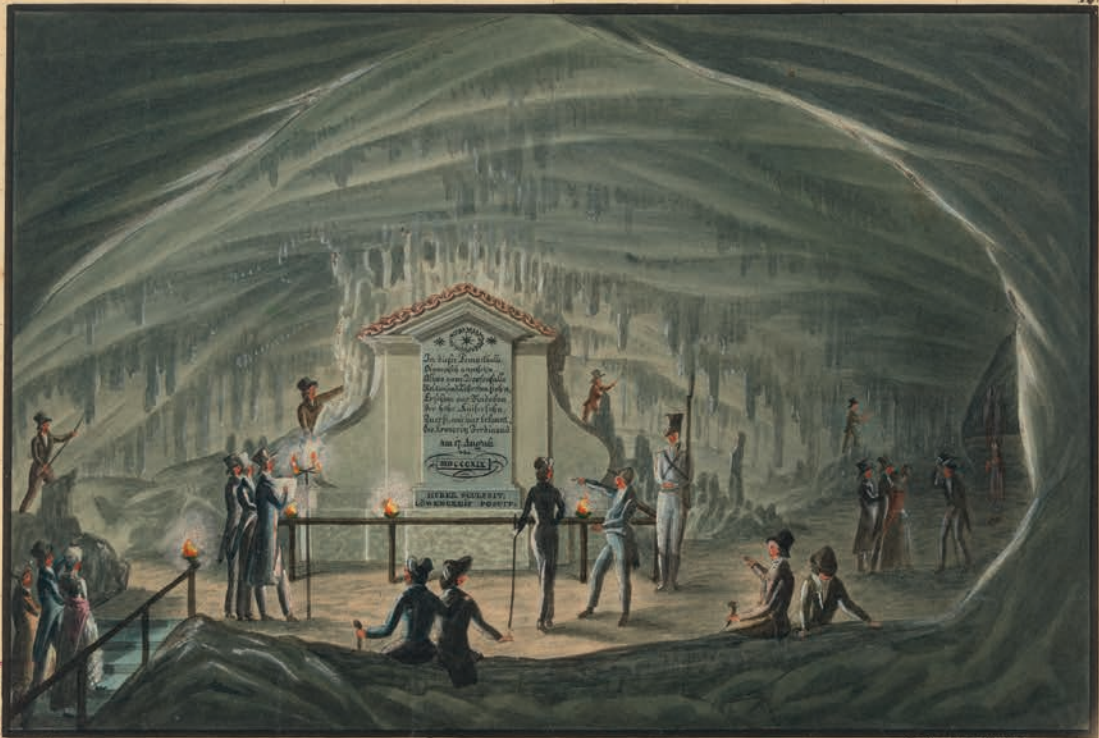
mere: 161 x 242 mm

Ansicht des grossen Domes.
(85. W. K. vom Eingange)

Spomenik prestolonasledniku Ferdinandu
(100 dunajskih sežnjev od vhoda)

mere: 161 x 242 mm

München 1787

Ansicht des Monumentes
(see W. N. vom Eingange)

Kunst v. Schaffner
 J. Müller sc.

**Prestol v Jami princa
[prestolonaslednika] Ferdinanda
(185 dunajskih sežnjev od vhoda)**

mere: 161 x 243 mm

*Ansicht vor Gegend zum Thron, in der Prinz Ferdinands Grotte,
(185 W. St. vom Eingange)*

Turnirska [tudi Plesna] dvorana
(285 dunajskih sežnjev od vhoda)

mere: 163 x 244 mm

Ansicht des Turnier Platzes
(285. W. Th. vom Engpass)

Predel Ferdinandove dvorane s »sliko«
(460 dunajskih sežnjev od vhoda)

mere: 163 x 244 mm

*Ansicht der Gegend zum Bilde.
(160 W. H. vom Eingange)*

Engr. A. Schlegel

Mumije
(500 dunajskih sežnjev od vhoda)

mere: 162 x 243 mm

Ansicht der Mammien
(300 W. Th. vom Eingange)

Grob
(525 dunajskih sežnjev od vhoda)

mere: 161 x 245 mm

Ansicht des Grabes.
(225. N. B. vom Eingange.)

Predel jame z naborki (Jabots)
(550 dunajskih sežnjev od vhoda)

mere: 161 x 245 mm

11
11
11

XV

Ansicht der Gegend zu dem Schafpödeln /: Tubols: /: genannt
(350 M. N. vom Eingange.)

Zavesa s topovskim stebrom v ozadju
(625 dunajskih sežnjev od vhoda)

mere: 162 x 244 mm

A. Schaffner del. J. G. Ing.

Ansicht des Vorhanges mit der Kanonen Säule im Winterquartier
(625 W. R. 11 ft. vom Eingange)

Zavesa s topovskim stebrom v ozadju
(625 dunajskih sežnjev od vhoda)

mere: 161 x 246 mm

Hand. v. J. Schagrin.

*Ansicht des berühmten Vorhangs mit der kleinen Säule im Hintergrunde.
(25. W. H. vom Eingänge)*

Razlomljeni stebri pri nekdanj težavnem prehodu
(715 dunajskih sežnjev od vhoda)

mere: 162 x 244 mm

*Ansicht des Säulensturzes bei dem früheren beschwerlichen Durchgange
(715 W. Klafter vom Eingange.)*

Vrata [vhod] do tako imenovane Kalvarije
(925 dunajskih sežnjev od vhoda)

mere: 161 x 244 mm

*Ansicht des Thores zum sogenannten Calvarienberge.
(925. Klost. vom Eingange)*

Najvišji vrh tako imenovane Kalvarije
(1000 sežnjev od vhoda)

mere: 162 x 245 mm

von Schaffner'scher Steindruck.

*Ansicht der höchsten Kuppe des sogenannten Calvarienberges.
(1100 Klafter vom Eingange)*

Anmerkung. In der Mitte. 1. Ihre Majestät. **MARIE LOUISE**. 2. Ritter v. Schuppf. 3. Oberst Hofmeister v. Wolkstein. 4. Erste Hofdame. 5. Schaffner'sche.
6. 7. 8. 9. Die hohen Hof-Juven. J. M.

Drugi najvišji vrh tako imenovane Kalvarije
(1055 dunajskih seženjev od vhoda)

mere: 161 x 244

Ansicht der 2ten Höhe des sogenannten Schwarzberges.
(nach Klett's - Eingangs)

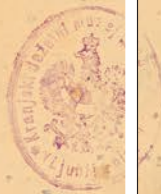
Vodnjak [curek] kapnice
(1250 dunajskih sežnjev od vhoda)

mere: 161 x 245 mm

W. Schaffner del. 1787

Ansicht des Tropfbrunnens
(1256 W. H. v. dem Eingange)

**Čitljivi, natančno posneti in
kronološko razvrščeni podpisi
[obiskovalcev] na stenah stare jame**

mere: 217 x 270 mm

Lesbare Inschriften an den Wänden der alten Grotte nach genauer Copirung im Jahrgange 1875.

12 \dagger 13 C M	1575 A Bringarten	gnad dir Gott 1587 H. Hilff. Ja. Kilgarten	herr Jacob Kauver 1641
13 23 Kircheimann	15 \dagger 75 L	1592 Walter Junikan	16 IMO 42
13 43 Kircheimer nr. 1	$\uparrow \uparrow \uparrow$ $\left(\begin{smallmatrix} * \\ * \end{smallmatrix} \right)$	B * P 16 \dagger 34 1606	16 IPS 42
C P 1393	3 Tehifferr 1575	E 1634 S Kainach	Loth. Ingenieur *
1412 Michael Haufer	9a. Sauerer 1576 1576 C. Longkium	1634 Lang J. Junber	Moro Semich pittet Saur 1648 an R. Guare
15 \dagger 38			Johanni Casparitz 1648
1516 Philiz Weagou gnad dir Gott	Johann Melchior Oet Johann Paul Sarker 1642		FRANZ HIMER Z. / m. g. g. d. m. s. w. m. m.
1523 Stumbysonner	1578 Den mit Namen Joh. S. Dolluats gnad dir Gott	16 \dagger 34 P L	HANS KORN 1689 den 3 Juni
1534 Kircheimann	x 1580 x Ergzeimann	1634 Caspar Moll Pietrich 1636	JOHANN PAUL HVEUER 1675
1580 Kauver	1580 Börger. Tankworr	AXIMILIAN FRANNOtz 1636	G. Kostitz
15 * 75 8 \dagger L P	franz Dintoni Sargog zu Cronen 1580 m. f. m. p. m. in Eggenberg.	1641 Stizch	W. H. B. Brigelz
1575 M. W. (Schiffere)	1585 1585 d. Dollz Joh. Janherich	Marcincij En 601 1641	W. P. 1678
			1676 S \dagger I

Turistično društvo Postojna prijazno vabi občane, da se včlanijo v društvo, saj je turizem v Postojni ena bistvenih ne samo gospodarskih panog, ampak obogatitev celotnega življenja občanov. Članstvo je brez finančnih obveznosti.

4. stran ovitka:

A. Schaffenrath, Vhod v Postojnsko jamo in razvaline Postojnskega gradu

N. Der Eingang in die Grotte. L. Einström des Ritzflusses. 3. Ritzbaum und Lusthaus. 4. Sugh. steinerne Mahlmühle. 5. Dörschau. 6. Markt. Aalsberg. I.

*Ansicht des Einganges in die Grotte.
(von W. H. von Aalsberg)*